

PRAE 2016/4

Pál Ferenc: Guimarães Rosa (1908–1967) emlékére	2
Marcelo Marinho: A kimondhatatlan és a megnevezhetetlen között...	3
Guimarães Rosa: Párbaj	15
Guimarães Rosa–fordítások:	
Nagy pusztaság: ösvények	37
A nagy bozótos pusztaság: ösvények	41
A nagy bozótos pusztaság: ösvények	43
A vadon	44
Terék Anna: Napalm	46
Szvoren Edina: A varrodobozban nincs hely éjjeli állatoknak	50
Deres Kornélia: Ősztönvész; Óvilág	58
Ferencz Mónika: Lecserélt tárgyak; Kiegészítések egy kifestőkönyvhöz	60
Juhász Tibor: Anyatörés; Fizetés után a Kék Acélban	62
Jenei Gyula: Töredékek a városról	67
Murányi Zita: köldök; még látszott...	70
Németh Zoltán: K.; N.	72
Nagy Hajnal Csilla: A 22-es paradicsom; A neved; A második réteg fontosságáról	74
Király Kinga Júlia: Nebáncsvirág (regényrészlet)	78
Mizsur Dániel: Hazafelé; Valami most történik; Biztonság	87
Dezső Katalin: Rácváros	89
Fellinger Károly: Hídavatás; Borsómintás fal	90
Géczi János: Mestermunka	91

Guimarães Rosa (1908–1967) emlékére

Az idén ötven éve, 1967. november 19-én – három nappal azután, hogy a Brazil Irodalmi Akadémia tagjai közé választotta – hunyt el Guimarães Rosa, a XX. századi brazil irodalom legnagyobb alakja. Írásművészete abból az irodalmi folyamatból ágazott ki, és jelentette egyik kiteljesedését, amely még az 1910-es évek végén indult meg, hogy a futurizmusból lendületet véve, majd attól eltávolodva modern szellemben megmutassa Brazíliát, és az országban beszélt portugál nyelvet megújítva, regionális elemekkel gazdagítva segítse az ország önmagára találását. A brazíliai lényegének megtalálása és egy új, „brazil” nyelv megalkotása vezette el a Minas Gerais államban hosszú ideig élő és alkotó Guimarães Rosa-t a brazil vidékhez és az északkeleti bozótos pusztaság, a *sertão* lakóihoz. Ezeknek a magukat „tősgyökeres braziloknak” valló embereknek a világában játszódnak elbeszélései, amelyeket műfajteremtő szándékkal többek között *Sagarana* (1946, ‘Saga-félé’) *Estórias* (1962, ‘Históriák’) és *Tutameia* (1967, ‘Kis semmiség’) címmel adott ki.

Ezekből a rövidke, legtöbbször mély filozófiai vagy morális kérdéseket felvető elbeszélésekből sarjadt ki nagyregénye, a *Grande Sertão: Veredas* (‘Nagy bozótos pusztaság: ösvények’), amely a brazil irodalom legjelentősebb epikai alkotása, és szerepel a világirodalom száz legfontosabb regénye között. A történet magva egy brazil szegénylegény, Riobaldo fausti szerződése az ördöggel, amely során az elbeszélőként megjelenő Riobaldo az ördög, Isten és az afro-brazil istenségek lényegéről, az életről és az emberi kapcsolatokról elmélkedik. A történet másik szála a narrátor kapcsolata egy másik szegénylegénnyel, Diadorimmal, aki alakváltó módon van jelen a műben.

A regény nemcsak a *sertão* hangulatának és jellegzetes alakjainak a felidézésével vált klasszikussá, hanem egyéni nyelvezetével is, amely a Brazíliában beszélt portugál nyelv termékenységet, a XVI–XVII. században az anyaországból behozott és időbeli fejlődésében megrekedt, de horizontális kiterjedésében a helyben élők és a behurcolt, illetve bevándorolt etnikumok nyelvi elemeivel gazdagodott, olykor önálló utakat járó brazil nyelvet mutatja meg. A majd egy tucat nyelvet beszélő, és tucatnyi nyelvvél, köztük a magyarral is ismerkedő Guimarães Rosa – aki erről Rónai Pál magyar elbeszélés-antológiájához írt előszavában vall – James Joyce-hoz hasonlóan nagy regényének nyelvezetében teljesítette ki írói vízióját Brazíliáról és szűkebb pátriájáról.

Ez a Guimarães Rosa-t áttételesen Magyarországhoz és a magyar nyelvhez fűző kapcsolat ösztönzött arra, hogy 2016 őszén, a *Grande Sertão: Veredas* megjelenésének 60. évfordulóján az ELTE BTK Brazil Tudományos Központjában az írónak szentelt tudományos emlékülést rendezzünk és ehhez kapcsolódva műfordítási verseny hirdessünk. A nagy íróra emlékezve szeretnénk közreadni az emlékülésen elhangzott egyik előadást és a műfordítói pályázatra érkezett fordításokat.

Pál Ferenc
a központ felelőse

Marcelo Marinho¹

A kimondhatatlan és a megnevezhetetlen között: João Guimarães Rosa „irracionális autobiográfiája”

Pál Ferenc / Marcelo Marinho

Guimarães Rosa, 'logosz' és a művirágok

A regényíró Guimarães Rosa utolsó és egyben végzetes nyilvános székfoglalóján, 1967. november 16-án csütörtökön, a Brazil Irodalmi Akadémiába való belépésének napján mondta el híres beszédét, az *O Verbo e o Logos*-t (Az Ige és a Logosz). A nagykövet-író életének egyes fejezeteit felelevenítő előadást az irodalmi alkotás előtti tisztelgésnek is lehet értelmezni, annak ellenére, hogy számos explicit utalással van tele, melyek mind a halált idézik – amely aztán három nap múlva végzetesen le is csap az íróra.

A székfoglaló széles körű rendezvénynek ígérkezett, főleg emiatt döntött úgy a poliglott író, hogy több mint négy év rejtélyes várakozás után, erre az eseményre szánja híres mondatát, amely végső leköszönésének bejelentéseként is szolgálhatott: „A gente morre é para provar que viveu” („Az ember azért hal meg, hogy bizonyítsa – élt.”).

Az autofikció elemzésének tisztázása érdekében Daniel-Henri Pageaux (2001) gondolatához kell visszatérjünk, aki egy Paul Valéry által alkotott képpel definiálja az alkotás folyamatát és a költészet befogadását: „La croissance naturelle d'une fleur artificielle” („A művirág természetes növekedése”). A *croissance naturelle* (természetes növekedés) alatt azt a folyamatot érti, ahogy az olvasóközönség sokszor különböző többlet- vagy akár ellentétes jelentéssel, gyakori vagy kifejezetten véletlenszerű, egyedi mondanivalóval vértézi fel az olvasott szöveget.

Guimarães Rosa önéletrajzaként olvasva a történetet, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a *l'oraliture* ('oraliteratúra'), azaz az orális irodalom (fogalom, melyet az ugandai nyelvész Pio Zirimu javasolt, hogy elkerülje a *littérature orale* ['szájhagyomány'] kifejezéssel ütköző lehetséges *oximoront*) poétikailag pontatlan

¹ Egyetemi tanár, Universidade Federal da Integração Latino-Americana, Foz do Iguaçu, Brazília

és olykor kétértelmű, melyet pótolhatatlan szerepének, disszonáns feszültségének, beszédek alatt megnyilvánuló diszkurzív jegyeinek köszönhet, és annak, hogy természetes használata ellenére nyíltan bizonytalan jelentéssel bír.

A felsorolt tényezők mindegyike fontos szerepet játszik abban a kockázatos műveletben, mely lehetővé teszi, hogy a szájhagyományban élő történeteket felvázolják, eltöröljék vagy éppen rekonstruálják.

Tanulmányunk igyekszik megtalálni az író *Grande Sertão: Veredas* ('Nagy bozotos pusztaság: ösvények') című regényének helyes ösvényeit, azon bizonyos szempont alapján, amely megvilágíthatja az „irracionális önéletrajz” fogalmát. Lehetséges metapoétikai olvasat értelmezési útja ez, melyre maga Guimarães Rosa mutatott rá, de amelyet munkájának kritikusai tagadnak, s félve néznek szembe az *oximoron* jelenségével.

Az esszé igyekszik rávilágítani a regény több szálon futó cselekményének értelmezési lehetőségeire, valamint a regényíró által bejelentett haláleset kétértelmű rejtélyére. Ehhez olyan kulcsfogalmak elsődleges értelmezésére van szükség, mint a 'mítosz-biográfia' (*mythobiographie*) és 'oraliteratúra' (*l'oraliture*).

Tanulmányunk függelékében helyet kap João Guimarães Rosa bemutat(koz)ása is egy rövid életrajzi összefoglalón keresztül, mely felfedi a rejtély néhány tényleges és irodalmi nyomát. A rejtély költői fortély gyümölcse, amely egy élettörténetet mesél el, és amely az „irracionális önéletrajz” homályos fogalmának fényében egyszerre bontakozik ki, és válik semmissé.

Mítosz-biográfia: történetek, Demiurgosz, személyiség

Az elemzés szempontjából fontos megjegyezni, hogy Rosa november 16-i beszédében elhintett vagy egy tucatnyi explicit halálra való utalást, és nem kevesebbszer, mint hatszor Getúlio Vargasra, a hajdani köztársasági elnökre is hivatkozott, aki 1954-ben hunyt el, és akinek halála előtti utolsó szavai híressé váltak: „*Serenamente dou o primeiro passo no caminho da eternidade e saio da vida para entrar na história.*” („Békével teszem meg első lépésem az öröklét útján, kilépek az életből, hogy történelemmé váljak.”) Három nappal beszéde után, egy mind az irodalom, mind a diplomácia és a magánélet terén megélt igen aktív és gyümölcsöző élet után, Rosa visszaadja a lelkét teremtőjének.

Ahogy Guimarães Rosa világosan írta Günter Lorenznek: „[...] Néha, úgy hiszem, hogy én, João egy történet vagyok, amelyet én magam mesélek.” (Coutinho, 1983: 71 – saját fordítás).

Mint saját maga Demiurgosza, saját maga élettörténetének írója (és talán saját végzetének megírója is), Rosa ritka képességéről tett tanúbizonyságot, melynek köszönhetően elgondolta, megalapította saját végzetét, és megalapozta végül az életéről szóló további történeteket azzal a trükkel, hogy saját sorsának egyfajta mágikus, különleges és kimódolt jelleget tulajdonított.

De térjünk vissza tehát magához a regényhez, hogy annak bizonyos vonásain keresztül megérthessük ezt a homályos élettörténetet, melyet sokszor építenek be más kitalált történetekbe, ily módon helyezve egymás mellé valós és fiktív eseményeket.

Ha már maga Rosa is Günter Lorenzhez intézett interjújában „irracionalis önéletrajznak” minősíti saját *Grande Sertão: Veredas* című regényét, akkor az olvasó sem téved, ha Riobaldo személyében (R-io-bardo: Rosa-én-dalnok) a poliglott költő által kreált még összetettebb karakterre ismer: a szerző saját szfinxszerű képmására. Ebben az értelemben tehát Guimarães Rosa leleményességével, irodalmi munkásságával és tudatosan felépített biográfiai és bibliográfiai tényeken alapuló nyilatkozataival, azon kívül, hogy életet adott egy nehezen megragadható, ügyesen kivitelezett karakternek, megteremtett egy mitikusnak szánt irodalmi alakot is. Egy olyan személyiséget, aki hatéves korában autodidakta módon megtanul franciául, majd kilencévesen hollandul; huszonegy nyelvet ismer (köztük olyan, szerkezetében és írásmódjában különböző nyelveket, mint a hindi, az orosz, a japán vagy a magyar nyelv); aki medikusként kezdi pályáját; majd sikeresen vizsgázik, hogy bekerüljön a diplomata körökbe; és akit később nagykövetnek neveznek ki. Aki sikert ér el számos irodalmi versenyen; akinek művei számos más nyelven is megjelennek (ki kell emelni a csendet, amely a művei fordítása után járó némi honorárium reményében tett erőfeszítéseit övezte); végül, aki számos irodalmi díjat nyer.

Mindez hozzájárul ahhoz, hogy egy tényeken, valós, életrajzi és irodalmi eseményeken alapuló önéletrajz szövege jöjjön létre: textualitás és fantázia szövege. Különböző természetű teremtő munka eredménye mindez: egy „irracionalis önéletrajznak” minősített regény publikálása; a hatékony információáramlás érdekében megválasztott embekeknek (újságíróknak, íróknak, kritikusoknak) tett nyilatkozatok; ügyesen elhelyezett, az utókornak szánt, egyértelműen sugalmazott mondat egy magánlevélben; az Akadémiába való belépésének négy évig tartó késleltetése; a beavató ceremóniára való felkészülést övező feltűnő feldúltsága.

Ahhoz, hogy holografikus (a terminus optikai értelemben háromdimenziós képet jelent) és töredékes módon előállítsa saját mítosz-életrajzát (vagy mitikus biográfiáját), Guimarães Rosa ugyanazokat a többdimenziós technikákat használja, amelyek irodalmi szövegeinek formáját és lényegét is adják – szövegei ugyanis különböző palimpszeszt-retegekből állnak össze, amelyek a rejtély, a szórejtvény és *logograf* (‘szótalány’) formáját öltve rakódnak egymásra és szövődnek egymásba. Ezen forgatókönyv szerint tehát a „holografikus figura” kifejezés tökéletesen alkalmazható a maga teljességében a regényíró által megteremtett irodalmi karakterre – a holográfia szó etimológiai értelméből is kiindulva, mely azt jelenti, „egészében az író keze által írt” [alak].

A Rosa-szövegeket olvasva minden olvasó felépítheti a saját maga Rosa-képét: materialista, vallásos, misztikus, intuitív, nyelvész, filozófus, szociológus, geográfus, történész, szószonglór stb. E plasztikus és változatos természetét emeli ki Carlos Drummond de Andrade is *Um chamado João* (‘Egy bizonyos João’) című verse zárásaként, amely három

nappal a titokzatos regényíró halála után jelent meg: „João era fabulista / fabuloso / fábula? / Ficamos sem saber o que era João, e se João existiu de se pegar” („Mesemondó / mesés / mese volt João? / Nem tudjuk meg, mi volt João, és hogy valóban létezett-e João” – Olympio, 1968: 17–18).

De lépünk vissza egy kissé. Tíz évvel a *Sagarana* (1946) című kötet megjelenése után, mely egy részben transzhipnotikus állapotban írt novellagyűjtemény (legalábbis az író ekképpen nyilatkozott róla kiadójának, a José Olympiónak), Rosa a kirívó és eredeti *Grande Sertão: Veredasszal* rukkol elő közönségének. Nem szabad elfelejteni a tényt, hogy a regény Riobaldo, a vándorénekes fausti egyezségét helyezi a középpontba – egy olyan egyezségét, amelynek célja Hermógenes legyőzése (Gérard Genette szerint Saussure-nek az önkényes jelről való értekezésére is utalhat a Hermógenes név választása) akár társa, Diadorim (Deodorina, „*deo-doron*”: Isten ajándéka, vagy a lélek, melyet az egyezségért cserébe felajánl) halála árán is, és amelyért Otaciliát („*moça da carinha redonda*”: ‘ke-rek arcú lány’, aki a pénzérmébe vésett Iuno Moneta istennőt idézi) kapja jutalmul. Az egyezés után Riobaldóból Urutu Branco lesz a (francia fordításban Crotale Blanc): az, aki csörgőkígyó (*crotale*) bőrében van (hasonlatosságot mutatva a *Cratyle* szóval, amely Platón egy híres dialógusának szereplőjét jelöli). A főhős, Diadorim (a név a *mediador* – „közvetítő” – portugál szó anagrammája – a lélek) segítségével végül képes legyőzni Hermógenest, és végleg eltünteti őt a brazil *sertão* (bozótos pusztaság) világának színeről. A motivált nyelvi jelért folyó harcban (lásd Saussure: Crotyle és Hermógenes), a Riobaldóval hasonló eszméket valló *jagunçók* (zsványok) többek között a Drumão (Carlos Drummond), a Dos-Anjos (Augusto dos Anjos) vagy a Selorico (Odorico Mendes) nevet kapták. Annak érdekében, hogy legyőzzék Hermógenest, át kell kelniük a Sussuarão sivatagon (mely hasonlatos Saussure nevéhez). Ezeknek a gondolatoknak fényében, a *sertão* világa az irodalom és a nyelv nagy allegóriájává válik (Marinho, 2001).

E ponton érdemes megemlíteni ama momentumot, amikor Riobaldo egy megjegyzést tesz az úgynevezett *dona joana* (*Himatanthus drasticus*) brazil virágfajtaival kapcsolatban, amelynek *terpenoid* vegyületei infarktust tudnak előidézni, és amelyeket későbbi vizsgálatok képtelenek kimutatni – elképzelhető-e, hogy ez a végkifejletet előidéző vagy netán elodázó utalás lehet? Ebben a rövid *metanarratívában*, melyben a saját magára történő utalások igen hangsúlyosak, Riobaldo egy bizonyos Faustino (a „kis Faust”, Riobaldo másik énje, valamint Cordisburgo költőjének² a fikcióban megjelenő osztott énje) fiktív halálát is lefesti, aki egy véletlen folytán „saját keze által”, egy késszúrástól halt meg, ami pont a szívért érte (Rosa, 1993: 69). „És az Ige megtestesül”: irodalmi felhasználása a bibliai mondatnak? Íme, az önreflexió a tetőpontjához ér!

Miután kijelentette, hogy mesterművét ihletett állapotban, transzban írta meg csekély három nap és két éjszaka alatt, Rosa 1957-ben beadta kérelmét a Brazil Irodalmi

² João Guimarães Rosa Cordisburgo településen született, Minas Geraisban.

Akadémiára, ahová csak másodszori pályázása során került be 1963-ban. Az Akadémia tagjai, jól sikerült kampánya után, egybehangzóan választották be közösségükbe, azonban Rosa egyre csak halogatta ünnepélyes beiktatását, nagy gondot fordítva közben arra, hogy belopja magát azoknak a szívébe, akik azt kérdezzétek, mi halogatásának oka. Augusto Meyer is csodálattal tanúsította, hogy a négy hosszú év alatt, ravasz magyarázatai mellett mindig valamiféle „gyermeki rémület tükröződött szemében” (Olympio, 1968: 161).

Guimarães Rosa megírja egy lehetséges önéletrajz történetét – annak mintájára, ami Riobaldo karakterével történik meg –, amelyben a regényíró a költői sugallatért és irodalmi elköteleződésért cserébe fausti egyezséget köt. Az egyezés lehetséges jutalma az Akadémiába való bekerülés lehet. De minden egyezésnek megvan az ára. Végül 1966-ban (megválasztását követően három évet várt), 1967. november 16-ra tüzi ki az író a végleges dátumot, ezzel még egy évet hagyva magának ahhoz, hogy felkészüljön az ünnepélyes beiktatásra, amely aztán utolsó eseményének bizonyul. Élet és irodalom ilyformán egybekapcsolódik, de a szerző mégis csupán a fikció bonyodalmának szálait képes irányítani.

Három nappal később, miután hivatalosan is révbe ért irodalmi karrierje, 1967. november 19-én Rosa *Faust* nyelvét, a németet választja, hogy megírjon egy szótárba szánt ajánlást Aracy nevű feleségének, akitől diszkrét búcsút vett azzal, hogy az élet rövid tartamát egy átutazáshoz hasonlította. Rosa 59 évesen hal meg, irodalmi és diplomata karrierjének a csúcán. Az olvasóközönségnek tehát fel kellett, hogy tűnjön az a tény, hogy a beavatási ceremónia fausti pompája vagy az Akadémiába való belépés dicsőséges jutalma nélkül nem lehet értelmezni a történet végkifejletét, valamint hogy a *Grande Sertão: Veredas* sem tudna beteljesedni mint „irracionális önéletrajz”. Ez az „oraliteratúraként” megjelenő, intertextuális önéletrajz formában megjelent poétikus mű egy lényeges kérdést vet fel az elemzésünk konklúziójához: miként értelmezzük az „oraliteratúrát” mint költői struktúrát? Ennek ugyanis tökéletes példáját látjuk a minasi író esetében, aki beleépítette saját fausti életrajzát egy trükkös regény egzisztenciális horizontjába.

Lehetséges válaszként szolgálhat a következő: ezen esztétikai tények által meghatározott keretek között az írott szöveg mint egyfajta saját életből vett fizikai entitás érvényesül, egy mozdulatlan és hideg „művirág”, ahogyan például a tradicionális és autentikus latin-amerikai törzsek népei is nyilatkoznak a *Guaraniról*.³ Ezek a népek ugyanis – különösen az ősi hagyományok védelmezői, a tiszteletre méltó elődök – saját, szájhagyományukban élő irodalmuk leírt és nyomtatott változatában nem kulturális örökségük megőrzésének lehetőségét látják, hanem éppen ellenkezőleg, az élő narratíva halálát. Egy olyan élő történet halálát, mely a szájhagyománynak köszönhetően mindig az adott élethelyzet energiái szerint módosul, ahhoz idomul. Miként a híres latin mondás tartja:

³ Lásd José de Alencar XIX. századi brazil író indián témájú regényét.

Verba volant, scripta manent – a szó elszáll (felülemelkedik), az írás megmarad (megfagy). Az ismert mondás az „oraliteratúra” fogalma által még kifejezőbbé válik.

Szövegében, intertextuális és paratextuális dimenzióiban az „oraliteratúra” párhuzamosan építi és rombolja le a költői tény, ezáltal olyan eredeti és egyedülálló produkciót teremtve meg minden egyes alkalommal, melyet semmilyen esetben sem lehet többé ugyanúgy előadni. Az előadás autentikus, kulturálisan és társadalmilag fontos esemény keretein belül valósul meg, egy olyan ünnepélyes alkalommal, amely felelős a kollektív esztétikai érzék elmozdulásáért, és új szerzők karrierjét is elindítja. Egy ehhez hasonló tanulmány számára fontos lehet újragondolni a narratíva lineáris olvasatáról, írásáról és a róla való gondolkodásról szóló kérdéseket. Fontos lehet számon tartani a lehetséges különböző történetváltozatokat, amelyek ugyanabból az alaptörténetből sarjadnak ki, és amelyek egymás mellett léteznek. Ezek mindegyike fennmaradhatna, megfelelő egy lehetséges új irodalmi olvasat feltételeinek. Szükség van tehát egy új megközelítésre, elkerülendő annak a veszélyét, hogy e történetek örökre elveszzenek a hanyagság és a téma iránt érzett közöny miatt.

Befejező gondolatok

Miután megvizsgáltuk a regény olvasatának lehetséges új ösvényeit a Rosa-kritika számára, és visszájára fordítottuk a Bibliából vett ismert közlést, miszerint „Az Ige megtestesült”, kijelenthetjük, hogy Guimarães Rosa kitalál és megteremt egy nem-írott természetű irodalmi művet (a maga „irracionális önéletrajzát”), amelyben a test válik Igévé. „A mesterséges Rosa természetes növekedése”: ekképpen tudnánk értelmezni Paul Valéry mondatát ahhoz, hogy megmagyarázzuk az őt övező jelenséget, és amelyhez az összes olyan ember hozzájárult, aki továbbadta történetét (az ő aoidoszai vagy epikus énekmondói): a Cordisburgo „elvarázsolt” dalnoka által gondosan előkészített önéletrajz lehetséges hallás utáni olvasásáról (auditura?) beszélünk. Ez a Rosa egy „művirág”, amely ismételt és végleg meghalna, ha bármely nyomtatott szöveg („posztumusz jelentés” vagy historiográfiai dokumentum) eltörölné azt a homályos kétértelműséget, mely az ő nem-írott életrajzát övezi.

Másrésről, ha az „oraliteratúra” privilegizált és dinamikus formája a kirekesztett népi vagy etnikai csoportok kifejezőmódjának – általában a nemzeti társadalom szélén rekedt csoportokról van szó, legalábbis Latin-Amerikában –, ez a fajta irodalmi megnyilvánulás egy erős bajtársi, társadalmi összetartást eredményez, mely során a költészet és a nyelv szórakoztató, rituális gyakorlatait használják arra, hogy megéljék problémáikat, megoszassák és megörökítsék mítoszaikat és identitásukat, s hogy kifejezzék a kollektív együttélésben lelt örömeiket. Ebben az értelemben tehát az „oraliteratúra” képes arra, hogy kialakítsa vagy erősítse a társadalmi, etnikai, regionális és nemzeti egységet. Guimarães

Rosa újtó álláspontja tehát elsősorban politikai, ami abban nyilvánul meg, hogy igyekszik új megközelítés irányába elmozdítani a brazil népesség tanult és olvasott társadalmi rétegét, tehát az ország véleményformáló erejét azáltal, hogy a népszerű kultúra eszközeihez nyúl. Ily módon Rosa, aki választásával amellől, hogy önéletrajzát (ön-fikcióját?) az „oraliteratúrára” jellemző dinamikus és többszólamú élő szóra alapozta, illetőleg beépítette írásműveibe az orális irodalom különböző megnyilvánulásait, egy eredeti transzdiszciplináris közeget teremtett, mely megkérdőjelezi a stabil alapokon nyugvó nyugati irodalmi kánonokat, és kiemeli a populáris kultúra esztétikai és kifejező értékét. Ez tehát az egyedülálló zsenialitása Rosának, mely úgy virágzik, mint a hibátlan rózsza, hála legkedvesebb Múzsájának: a nép lelkének.

Biográfiai és bibliográfiai áttekintés: a bejelentett végkifejlet kronológiája

Az itt felsorolt események és történések elsősorban Eduardo de Faria Coutinho (1983), Vicente Guimarães (1972) és Vilma Guimarães Rosa (1983) könyveiből származnak. Ugyanakkor szintén jelentős forrásnak számít a José Olympio szerkesztésében és kiadásában megjelent dokumentumgyűjtemény (a Rosa-recepció által ritkán és kevésbé használt publikáció), az *Em memória de Guimarães Rosa* ('Guimarães Rosa emlékére'), amely hét hónappal ama rejtélyes esemény után jelent meg, amely a zseniális író minden rajongóját megrázta.

1908: Június 27-én, Minas Gerais egy kicsiny falujában, Cordisburgóban megszületik a jövő diplomata-regényíró reménysége, egy erős vallásossággal és miszticizmussal átitott személyiség.

1918: A csodagyerek, aki már ismeri a francia és holland nyelvet, elkezd tanulmányait egy Belo Horizonte-i iskolában, Minas Gerais államban. Szabadidejében szótalányokból és rejtvényekből álló leveleket ír.

1925: Tizenhat évesen belép az Orvostudományi Karra. Egyetemi tanulmányainak ezen időszaka alatt számos díjat kap novelláiért, amelyek között kiemelkedik a Chronos Kai Anagke, a sakkozó története, aki egyezséget köt az ördöggel azért, hogy megnyerjen egy díjat – az egyezés motívuma visszaköszön az író *Grande Sertão: Veredas* című művében is, amelyért számos irodalmi elismerésben részesül.

1930: Végez az Orvosi Karon. Ebben az évben, Getúlio Vargas vezeti a híres Forradalmat, amely radikálisan megváltoztatja a nemzeti sorsot és meghatározza egy egész brazil generáció lelkét.

1933: Hivatásos orvosként a Minas Gerais-i Katonai Rendőrség alkalmazottja lesz. Megtanul oroszul és japánul. Geraldo França da Limával együtt Rosa a Brazil Irodalmi Akadémia ünnepélyeinek pompájáról ábrándozik, egy olyan időszakban, amikor az értelmiségiek száma jelentősen csökken.

1934: Pályázik, majd eget verő sikerrel kezdi meg diplomata karrierjét. Rosa rendkívül széles körű ismeretekre tesz szert: a jogtól a földrajzig, a filozófiától a botanikáig mindenben járatosnak bizonyul.

1936: Elindul a Brazil Irodalmi Akadémia költői versenyén, amelyen első helyezést ér el.

1937: A *Sagarana* című novelláskötetével második helyezést ér el egy nemzeti irodalmi versenyen.

1938: Segédkonzuli állományban dolgozik a németországi Hamburgban. Jövőbeli feleségével, Aracyval Rosa több tucat zsidónak segít megmenekülni a náci hatalom elől.

1942: A bogotai nagykövetség titkári pozícióját tölti be Kolumbiában.

1946: A Miniszteri Kabinet vezetőjeként dolgozik Rio de Janeiróban, a régi föderális fővárosban. Megjelenik hivatalosan is a *Sagarana* című novelláskötete, amellyel elnyeri a Felipe de Oliveira Díjat. Az irodalomnak szenteli magát. Bejelenti, hogy néhány novelláját transzhipnotikus állapotban írta meg – az íróit övező rejtély itt veszi kezdetét.

1947: Nagybátyjának, Vicente Guimaraesnek címzett levelében egyfajta „irodalmi háborúról” beszél.

1948: A Párizsi Nagykövetség tanácsosa lesz.

1951: Getúlio Vargas miniszterének, João Neves da Fontoura kabinetjének vezetője lesz.

1954: Getúlio Vargas megkezdi végső utazásának első lépéseit, halála előtti híressé vált szavaival: „*Serenamente dou o primeiro passo no caminho da eternidade e saio da vida para entrar na história.*” („Békével teszem meg első lépésem az öröklét útján, kilépek az életből, hogy történelemmé váljak.”)

1956: Megjelenik a *Corpo de Baile* és a *Grande Sertão: Veredas* című műve. Összesen 1400 tökéletesen kidolgozott oldal, melyet egyetlen év alatt írt meg. Rosa kijelenti, hogy művét három napon és két éjszakán keresztül írta, ihletett állapotban, alvás nélkül.

A regény három nagy irodalmi díjat is megnyer. Rosa furcsa nyilatkozatában „irracionális önéletrajzként” említi a regényt, miközben Riobaldo egy „vaskos, szótalányokkal és rejtvényekkel teleírt évkönyvről” beszél, és oda nem illő módon megemlíti egy bizonyos *dona joana* nevű gyógynövényt, mely infarktust idézhet elő, ha az előírt kis mennyiségtől eltérő adagban használják. A regény a vándorénekes Riobaldo fausti egyezségének történetét meséli el, egy olyan egyezségét, melyet azért kötött, hogy legyőzze Hermógenest Diadorim elvesztése árán, és amelynek jutalma Otacília („*moça da carinha redonda*”: kerek arcú lány, a pénzérmébe vésett arckép).

1957: Rosa felvételét kéri az Akadémiára, de jelentkezését elutasítják.

1958: Nagykövetnek nevezi ki barátja és honfitársa, Juscelino Kubitschek.

1961: Irodalmi munkásságáért megkapja a Machado de Assis Díjat. Verseit különböző anagrammatikus álnevei alatt publikálja: Soares Guimarães, Sá Araújo Segrin e Meuriss Aragão. Ha műveinek szereplői nevét szótalányok formájában elemezzük, mindegyikben a szerző nevének nyomára bukkanunk: Moimeichego (moi-me-ich-ego), Rosendo, Dona Rosalina, Orósio, João Porém...

1963: Rosa ismét beadja felvételi kérelmét az Akadémiára, és a győzelemre eltökélten, választási kampányával járja végig az akadémikusokat. Antonio Callado meg is kérdezi tőle nagy erőfeszítéseinek okát. A sok munka meghozza az eredményét, hiszen egyhangú döntéssel megszavazzák Rosa felvételét az Akadémiára. Rejtélyes okból kifolyólag azonban *sine die* elnapolja beavatási ünnepességét. Mikor magyarázni próbálja halogatásának okát, Augusto Meyer állítása szerint mindig „egyfajta gyermeki rémület tükröződik a szemében”. A rejtély még inkább erősödik: a minasi orvos-diplomata író Otto Lara Resendének kifejti – mintegy megfenyegetve őt –, hogy ha neki ítélnék oda a Nobel-díjat, akkor képes lenne arra, hogy megölje őt. Rosa ezen megszólalásai arra engednek következtetni, hogy miként karakterénél, Riobaldónál (Rosa-io-bardo/„Rosa-éndalnok”) is láthattuk, Guimarães alkalomadtán képes lenne egy hasonló egyezséget kötni – ahogy az 1929-ben kiadott *Chronos Kai Anagke* című novellájában is történt.

1964: Még mindig hezitál a hön áhított Akadémiába való belépésén. Műveit más nyelvekre is lefordítják. Munkáinak német fordítását Curt Meyer-Clason végzi, akivel a regényíró sok levelet vált annak érdekében, hogy a német változat tökéletes forrása legyen a jövőbeli, más nyelvekre történő fordításoknak.

1965: Mindenki számára érthetetlen módon Rosa még az Akadémia nyomása ellenére is elkerüli a beavatási ünnepséget. Néhányuknak bevallja, hogy szívérrendszeri problé-

mával küzd: másoknak viszont az itamaraty-i határterületek elosztása körül felgyülemlett munkára panaszkodik.

1966: Meyer-Clason bejelenti megjelenő fordításának közeli időpontját, Rosával való levélváltása szünetel. A regényíró végül kitűzi az Akadémiára való belépése ünnepségének napját. Furcsa módon a kitűzött időpont egy egy évvel későbbi csütörtöki nap, 1967. november 16-a. Az ennyire pontosan csütörtöki napra esett választása azért is furcsa, mert még hónapok vannak hátra az ünnepélyes beiktatásig.

1967: Megjelenik *Tutaméia* ('*tudo meu*': minden az enyém, mai értelemben 'csekélységek') című műve, mely Assis Brasil szerint arra szolgál, hogy segítse Rosa életművének helyes olvasatát és értelmezését. Emir Monegal egy közös utazásuk alatt megfigyelte, hogy Rosa úgy élte meg 1967-es utazásuk hónapjait, mintha azok az utolsók lennének, mintha csak tudta volna, hogy többet nem látogat el azokra a vidékekre. Rosa többször is megemlíti, hogy a beavatási ceremóniát elviselné, de fél az azt követő naptól. Rosa kétértelmű megnyilatkozásai csak erősítik a személye körül kialakult rejtélyt.

1967. november 14., kedd: Az ünnepélyre való felkészülés és a ceremónia menetének próbája feszített tempóban zajlik. Erősen meghatott állapotban, saját csendjébe visszahúzódva, jéghideg kezével nem győzi vetni a keresztet. Felidézi 1933-ból a beavatási ceremónia pompájáról szóló ábrándozásait Geraldo França-nak.

1967. november 15., szerda: A regényíró bevallja, fél attól, hogy a ceremónia alatt hibázik, elsírja magát vagy esetleg megáll a szíve: „Az Akadémia túl nagy falat nekem.” Az Akadémia túl nagy falat lenne egy nagykövetnek, aki huszonegy nyelvet beszél, akinek a műveit több tucat országban fordították le, és aki megvalósított mindent, amit csak kitűzött maga elé az életben?

1967. november 16., csütörtök: A négy éven át tartó várakozás után megtörténik a beiktatási ünnepély. Rosa lefogyva, ruháiban szinte elveszve ezt mondja az előadás reggelén Afonso Arinosnak: „normálisnak lenni nem más mint állatnak lenni”. Délután már nem eszik, félve veszi fel az arany hímzéssel kivarrt díszöltönyét, a sírástól remeg, és imádkozik: „nem élem meg az év végét”. Az eseményen készült fotókon látszik, hogy a már négy éve elkészült díszruha nagy rá. Rosa megkéri Geraldo França de Lima orvost, hogy mindvégig maradjon mellette, mert félti az életét. Beszéde alatt sokszor említi a halált, és hivatkozik Getúlio Vargasra, akinek utolsó szavai méltán híressé váltak: „Békével teszem meg első lépésem az öröklét útján, kilépek az életből, hogy történelemmé váljak.” Rosa sokat beszél erről az „amorf és választható lényegről – az időről”. Afonso Arinos szerint Guimarães Rosa „a szívében sírt”. Végül Rosa azzal zárja, hogy „az emberek nem

hálnak meg, hanem csak ámulatba esnek”. Azonban a jelenlévők megkönnyebbülésére a regényíró jóvendölései nem teljesülnek. Azt leszámítva természetesen, hogy hivatalosan is részesült az „irodalmi keresztségben”, megnyerve ezáltal a hön áhított díjat és elismerést.

1967. november 19., vasárnap: Harmadik nap a ceremónia után. Pedro Calmon reggeli telefonbeszélgetésük során egy furcsa, megváltozott, melankolikus hangot vél felfedezni: olyan, mintha Rosa szenvedne. Felkéri Calmont, hogy olvassa fel beszédét, amely csak hónapokkal később lát napvilágot. Faust nyelvén, németül írja meg a feleségének, Aracynak ajánlott szótár kedveskedő szavait, melyben az életet egy átutazáshoz hasonlítja. Szokásától eltérően Rosa nem jelenik meg a vasárnapi szentmisén. Ahogy Afonso Arinos meséli, két órával később íróasztalánál „tágra nyílt szemekkel próbált beszélni, de nem tudott”. Saját könyvei és Goethe *Faustjának* három példánya között leli halálát, és végleg „ámulatba esik” – ezzel megszületik a mítosz, a brazil irodalom legnagyobb mítosza. De nem csupán mítosz ez, hanem misztérium is egyben – egy megmagyarázhatatlan és megfoghatatlan misztérium.

Dorcsák Réka fordítása

Irodalom

Aguiar, Luiz Antonio, «Machado de Assis: vida, obra, curiosidades» = *Salto para o futuro (TV Escola)*, Ano XVIII, boletim 06, mai de 2008, 6–10.

Callado, Antônio, «Crônica» = *Folha de São Paulo*, Folha Ilustrada, São Paulo, 25 juillet 1992.

Candido, Antonio, *Formação da literatura brasileira*, Belo Horizonte, 1993, Itatiaia.

Coutinho, Eduardo de Faria (éd.), *Guimarães Rosa*, Rio de Janeiro, 1983, Civilização Brasileira.

Guimarães, Vicente, *Joãozinho*, Infância de João Guimarães Rosa, Rio de Janeiro, 1972, José Olympio.

Houaiss, Antônio; Villar, Mauro de Salles, *Dicionário Houaiss da língua portuguesa*, Rio de Janeiro, 2001, Objetiva.

Marinho, Marcelo, *GRND SRT-: vertigens de um enigma*, Campo Grande, 2001, UCDB/Letra Livre.

Marinho, Marcelo, *João Guimarães Rosa*, Paris, 2003, L'Harmattan.

Marinho, Marcelo, «João Guimarães Rosa, “autobiografia irracional” e crítica literária: veredas da oratura» = *Letras de Hoje*, Porto Alegre, v. 47, n. 2, 186–193.

Moutinho, José Geraldo Nogueira, «Guimarães Rosa previu a própria morte» = *Folha de São Paulo*, Folha Ilustrada, São Paulo, 21. 11. 1967. Accès le 12 août 2016. <http://media.folha.uol.com.br/ilustrada/2008/11/21/ilustrada-21_11_1967.pdf>.

Olympio, José (éd.), *Em memória de Guimarães Rosa*, Rio de Janeiro, 1968, José Olympio.

Pageaux, Daniel-Henri, *La lyre d'Amphion*, Pour une poétique sans frontières, Paris, 2001, Presses Universitaires de la Sorbonne Nouvelle.

Rosa, João Guimarães, «O Verbo e o Logos, Discurso de posse na Academia Brasileira de Letras», Prononcé le 16 novembre 1967 = Olympio, José (éd.), *Em memória de Guimarães Rosa*, Rio de Janeiro, José Olympio, 1968, 55–87. Accès le 12 août 2016. <<http://www.academia.org.br/academicos/joao-guimaraes-rosa/discurso-de-posse>>.

Rosa, João Guimarães, *Grande Sertão: Veredas*, Rio de Janeiro, 1993, Nova Fronteira.

Rosa, Vilma Guimarães, *Relembraimentos: João Guimarães Rosa, meu pai*, Rio de Janeiro, 1983, Nova Fronteira.

Spitzer, Léo, *Études de style*, Préface de Jean Starobinski, Paris, 1970, Gallimard-Tel.

Teles, Gilberto Mendonça, *Vanguarda européia e modernismo brasileiro*, Rio de Janeiro, 1976, Vozes.

Párbaj¹

*Ingerülten sívítja a szalmasárga piránya:
– Borotvaéles a fogam, csak odaperdüülök, és megoldom a problémát!...
– Lárifári... – mondja a rája, csak elszundítok felmeredt tüskével a homokban,
és mindig akad valaki, aki figyelmetlenül felnyársalja magát.
– Hát, barátaim – mormolja az elektromos angolna, miközben árammal tölti fel
magát – én jobb ha nem is gondolok bele: elég három elektromos gondolatfoszlány,
kiszűlnek, szétterjednek a vízben, és még ti ketten is holtan ringatóztok...
(Párbeszéd két méter mélyen)*

Turíbio Todo a Borrachudo partján született, szakmájára nézvést nyeregkészítő volt, hosszú szőrök lógtak az orrából, és ha sírt, nem torzult el az arca; egyszerűen: felfuvalkodott, naplopó, bosszúálló természetű és gonosz ember volt. De ennek a történetnek az elején még az ő oldalán állt az igazság.

Egyébiránt az arrafelé élő emberek ezt máig határozottan állítják, jöllehet itt-ott azért tesznek bizonyos engedményeket. Azon nem lehet szépíteni, hogy pöffeszkedő kinézete volt: bár csak módjával, visszafogottan, szőrmentén és körültekintéssel fújta fel magát – fel- vagy lefelé, vagy oldalirányban – nem pedig olyan botrányos módon, mintha „fennköltebb volna a kovásznál”... Meg aztán senki nem születik gusabegyűnek, és nem is csak jókedvében fújja fel magát: olyasforma próbálkozások során történik ez, mint amikor a tavi béka a vízparton felfuvalkodik, mert ökörnek akar látszani, és ott vannak a cimborái, a kenyeres pajtasai, a legalább ötfajta örvösállat. Egy ilyen kicsinyig golyvás nyak még nem kiáltott sebészkes után, és nem is csúfította el a viselőjét: Turíbio Tudo rokonszenves ember benyomását keltette, ha pedig úgy hozta a sora, hogy galléros inget vett fel és nyakkendőt kötött, akkor már egészen úrfomája volt.

Ámde nem igazán bízott ezekben az adottságaiban, és jobbra került az embereket, ezért is választotta a nyeregkészítő szakmát, mert így otthon dolgozhatott, és elbújhatott

¹ A *Modern brazil elbeszélés ANTOLOGIA – ANTOLOGIA do moderno conto brasileiro* című kétnyelvű kötetben (PRAE.HU, Budapest, 2007, szerk. PÁL Dániel Levente) megjelent fordítás frissített, új változata.

a világ szeme elől. De a vasút majd pedig a két autóút megépítése úgy hozta, hogy egyre ritkábban kapott megrendelést lószerszámmra és málhanyeregre, így aztán Turíbio Tudo kénytelenségéből naplopásra adta a fejét.

Namármost, az meglehet, hogy az orrból kitüremkedő szórpmatból és a sírás közben rezzenetlen arcból bosszúszomjas és elvetemült természetre következtethetünk, de csak mértékkel tegyük, amennyire szükséges, elkerülve minden végletességet.

De még ha így is van, azt jó tudnunk, hogy az arrafelé élő emberek szeretik az ötletszerűen és ellentmondást nem tűrően kinyilatkoztatott ok-okozati kapcsolatokat: Manuel Timborna például három esztendeje vitában áll a Rio das Velhas egyik csónakosával, aki azt állítja, hogy a sakaré-kajmánnak azért kénsárga a nyaka, mert bátrabb, mint akármelyik másik kajmán, amire Timborna azt hozza fel, hogy csak azért rettentetlenebb a többinél, mert az álla tövénél az érett citrom és a sáfrány színei keverednek. A józan ember nem egykönnyen adhat igazat bármelyiknek is, különösen, ha együtt vannak.

Ígyhát: akárhonnan is nézzük, ebben a történetben, legalábbis az elején – és minden az elején dől el – Turíbio Todo oldalán állt az igazság.

Minden balul ütött ki aznap: kora reggel elment horgászni, de csak a folyócska partjára érve jött rá, hogy elfelejtette a csuhészivart, amire pedig nagy szüksége lett volna, mert szenvedett a szúnyogoktól; megbotlott egy fatönkben és kimarjult a jobb lába; elvesztette a nagy horgot, mert beleakadt az uszadékfába, és amikor vigasztalanul hazafelé indult, csak két pontylazacot vitt magával a horgászbót végére feltűzve. Talán mondanunk sem kell, hogy az eseményeknek ez a láncolata valami nagyobb csapás előjele volt, és ez nemsokára be is következett.

Ám a dolgok akkori állása szerint Turíbio Todo csak az élet dolgaiban való jártasság hiányát róhatta föl saját magának; közölte ugyanis a feleségével, hogy nem alszik ott-hon, mivelhogy egészen a Tizennégy Kereszt elnevezésű horgász helyig el akart menni, és úgy tervezte, hogy Lucréciónál, az unokatestvérénel éjszakázik, Dêcamáóban. Nem tudósította a feleségét arról, hogy meggondolta magát; na, ez is szép dolog!: így aztán a házasságtörés aktusába (talán megbocsátható ez a kifejezés, de az elbeszélés hitelességéhez hozzátartozik) belefeledkezve, egy mindennél édesebb, odaadóbb és felszabadultabb csapodár idill kellős közepén látta őt viszont.

Szerencséjére a bűnösök nem érzékelték a jelenlétét. Turíbio Todo, mint rendesen, alig csapott zajt, amikor megérkezett; hangokat hallott, ezért belesett az ajtó egy hasadékan; a bent világító lámpafény a segítségére volt, és mindent látott. De tenni nem tett semmit. Legfőképpen azért nem, mert az a másik férfi Cassiano Gomes volt, örvezető a Fegyveres Erők 5. gyalogos zászlóalja 2. százada 1. rajában, ahol az emberek alaposan kitanulják a csehszlovák ZB géppisztolyok sőt még a Hotchkiss nehézgéppuskák kezelését is; ennél fogva az a fajta ember volt, aki hamar golyót ereszt a másik fejébe, s az sem zavarja közben, hogy hiányos a ruházata, s kétszáz méterre lévő, rosszul megvilágított, mozgó célpontra kell lőnie.

Turíbio Todo tisztában volt ezzel, mint ahogy azzal is, hogy Cassiano Gomes elválaszthatatlan a parabellumától, s hogy neki, Turíbióknak ebben a pillanatban megsértett becsületén kívül csak egy aprócska kése van, amellyel dohányt szokott vágni, meg kikapargatja a lábába fúródott férgeket.

Másfelől, a tősgyökeres, jóra való helybéliek meggyőződése szerint minél nagyobb a baj annál jobban és nyugodtabban forog az ember eszének kereke, ezért Turíbio Todo még annál is csendesebben ment el onnan, mint ahogy oda érkezett, és hideg vízzel teli fazékban hűtötte izzó dühét.

Amit nagyon jól tett, mert vele is megtörtént az, ami a déli szélesség 19. fokán és a nyugati hosszúság 44. fokán ilyen esetekben megtörténik az ember fiával: alig ment fél tucat lépéssel odább, rosszkedve helyét megkönnyebbülés, mi több, elégedettség foglalta el. Mélyen beszívta a levegőt, és a fejében kedvtelve szövögette a bosszú szövvényes tervét.

Másnap azután, amikor hazatért, ritkamód kedves volt a feleségéhez, új patkót vetetett fel a lovára, megtisztogatta a fegyvereit, mindenfélét bepakolt az általvetőjébe, többször megemlítette, hogy elmegy pakára vadászni, nagyokat nevetett, föl-alá járt, és jóval korábban aludni tért, mint rendszeren szokott. Mindez szerdán történt. Csütörtök reggel pedig...

...Magasak Transmantiqueira hegyei, szépek a folyói, nyugalmasak a völgyei; és jóindulatú népek élnek arrafelé... De az ember nem képes a bőréből kibújni; a türelem olykor hiábavaló utakra vezet, akár május közepén, akár augusztus végén. A mordály olykor magától is elsül. És mi sem könnyebb, mint keresztet tűzni az útszélén domborodó sírhalom fölé, mert a vadbanánfának vízszintesek az ágai, derékszőget zárnak be a törzzsel és kétfelől egy magasságban, egymással szemben nőnek, csak le kell gallyazni a fát, két ág kivételével. És aztán? A hatöves armadillo nem ássa ki a holttesteket? Természetesen nem. A sörtés armadillo dézsmálja meg a sírokat. A másíknak mi szüksége volna rá, ha amúgy is a föld mélyéből, kanyargós föld alatti folyosóiból bújnak elő? Mindent azon helyben fölfal, és a csontokat messzire elhordja, miközben, mint egy buzgó árkász, tovább ássa girbegörbe alagútjait.

Noshát, csütörtök reggel Turíbio Todo befejezte a készülődést, és lesben állt Cassiano Gomes házánál. Meglátta őt az ablakban, háttal az utca felé. Turíbio jó céllövő volt, a tarkójába röpitette a golyót. Azután futott haza, ahol a kapufélfához kikötve már várta őt a felszerszámozott, feltáplált és pihent ló.

Arra álmában sem gondolt, hogy a feleségét is megölje (Silivana asszony szép, nagy, buta kecskeszemekkel nézett a világba), mert úriember volt, aki képtelen olyan aljasságra, hogy egy hölgyet bántson, és mert egy ember vére éppen elég, talán túl sok is ahhoz, hogy lemossa, elhalványítsa és eltüntesse még a legnagyobb gyalázatot is.

De most a nyakába kell vennie a világot, mert egy ideig nem mutatkozhat, csak majd ha minden rendbe jön, megoldódik, elrendeződik, és visszatér a megszokott kerékvágásba, ahogyan ez már korábban is megtörtént.

Ámde... Akadt egy aprócska probléma, az utolsó pillanatba homokszem került a gépezetbe, ami miatt két derék, jóra való és békés atyafi az ördögök játékszerévé vált, és végeláthatatlan bonyodalmakba keveredett: Turíbio Todót megtevesztette a nagy hasonlatosság, mivelhogy hátulról vette célba az ellenfelét, és nem Cassiano Gomessel végzett, hanem Levindo Gomessel, a fivérével, aki sem géppuskás nem volt, sem volt katona, sem egyéb, és aki egyébiránt is helytelenítette mások feleségének elbolondítását. Turíbio Todo akkor értesült a tévedéséről, amikor a kengyelbe tette a lábát. – Ujujuj!... Most aztán nyargalni kell a csendes poroszkálás helyett!... futott át a fején. Sarkantyúba kapta a lovát, és nekiiramodott, hogy csak úgy repkedtek a kődarabok, és szállt a por.

Cassiano Gomes elkísérte fivére porhüvelyét a temetőbe, dobott rá egy maroknyi földet, és szomorú, hálás méltósággal fogadta az ilyenkor kijáró részvétnyilvánításokat. Azután hazament, bezárt minden ajtót és ablakot – szerencsére agglegény volt – elővette zöld katonai köpenyét, winchesterét, parabellumát és még néhány apróságot, és elment megkeresni a Templom-mögött-élő Exaltinót, akinek voltak eladó hátsállatai.

A fakót vette meg, de előtte alaposan tájékozódott a fogai alapján a koráról, és meg is járatta, de nem volt elégedett a járásával, ezért engedményt kért az árból. Amikor megaludott az árában, szerszámmal meg miegyébbel együtt, Cassiano megparancsolta, hogy adjanak az öszvérnek kukoricát meg sót; megkefélétk, lemosták és újrapatkolták.

Már elkészült, és éppen a köpenyét erősítette a hátsó nyeregkapához, amikor hallotta, hogy a Templom-mögött-élő-Exaltino odaszól Clodino Pretónak:

– Vége van. Turíbio Todónak vége, meg van ásva a sírja. Ez volt az utolsó kalamajka, amit az a gusabegyű csinált...

Cassiano gondolkodott, rágyújtott, tűnődött, ügetett, töprenkedett, és alig távolodott el két kilométerre a falutól a nagy északi országút mentén, a morfondírozás meghozta az eredményét: Turíbio Todónak van néhány rokona Piedade do Bagre-ban, vagy valahol azon a vidéken... Bizonyosan arrafelé vette az irányt első ijedtségében, miután melléfogott. Nem mehetett másfelé, és egészen biztosan lóhalálában vágatott. Amikor megérkezik Piedade-ba – azontúl egy keresztény lélek már nem merészkedik – összeszedi magát a rokonai között, megint feltámad benne a düh, és visszatér oda, ahonnan elindult.

Efelől egészen bizonyos volt:

– Úgy megy oda, mint egy üldözött szarvas, de úgy jön vissza, mint egy jaguár... Félúton majd összeakadunk, és aki tovább bírja, annak lesz igaza...

Így hát nem sürgette semmi, mehetett csendes ügetéssel, nem kellett agyonhajszolnia a jószágot. És hogy a düh forrása ki ne apadjon benne, kellemesebb irányba terelte a gondolatait, megnyugvasképpen hegyi taóra vadászott az irtásföldeken, a mezőkön pedig díszes tinamura és pikkelyes galambra.

Mindazonáltal, nagyon jól tudta, hogy a hírek mindig megelőzik a jószándékú embereket, úgy gondolta, nem árt, ha egy kicsit előrébb mozdítja a dolgokat: valahányszor

összetalálkozott néhány, szamárcsapatot terelgető botossal, vagy beért egy földművest, aki gyomlálókapaival a vállán éppen az irtásföldre igyekezett, Cassiano megállt, beszélgetést kezdeményezett, és mindennek elmondta az ellenfelét:

– Ismeri kegyelmed Turíbio Todót, a nyeregkészítőt, azt a felfújt hólyagot?... Hát az egy... (És itt következtek törvénytelen születésére, és a szülőanyjára vonatkozó vaskosabb megjegyzések.)

De a terveire vonatkozólag egy hangot sem szólt: fenyegetés nem hangzott el, csak sértő szavak.

Cassiano Gomesnek igaza lett, de csak részben. Turíbio Todo valóban Piedade do Bagre-ba ment, úgy érkezett meg, mint egy szegénylegény, akinek a nyomában tíz vadászeb csahol és a falkamester kürtje rivalg, de elég volt számára egy nap pihenés, hogy rájöjjön, kutyaszorítóba került, mert innen már csak a kietlen síkság felé vezet út.

De nem fordult vissza mint egy halálra szánt jaguár: agyonhajszolt göthös hátságát egy keselylábú deres pejre cserélte, és úgy tett, mintha visszafordulna, de mégsem fordult vissza, hanem úgy cselekedett, ahogyan a róka tette volna. Észak-északkeletre fordult, a Morro do Guará, illetve a Morro da Garça dombjai felé indult, amivel Cassiano egyáltalán nem számolt, ezért tévesztett utat és haladt rossz irányba.

– Nem sürget az idő... – mondta, és csak ment tovább, egyedül pillanatnyi sugallataira hallgatva, merthogy újrameverték a kártyát, és most mind a ketten új lapokat kaptak a kezükbe.

Csakhogy a helyzet egyre szövevényesebb formát öltött, és most az volt legfontosabb, hogy az ember sötétben osonjon, és kiszámíthatatlanul, meglepetésszerűen csapjon le a másikra; ehhez meg kellett lapulni, mivel: – Világos, mint a nap!, amelyikük kimegy a fénybe, azt hamarabb fölfedezi és lelövi a másik, aki meghúzódik a homályban, és onnan lő!...

A menekülő Turíbio Todo látszólag hátrányban volt. De Cassianót a legkevésbé sem tette elbizakodottá, hogy így futott előle, mert az űzött vad bármelyik pillanatban dühödten szembefordulhatott vele, emiatt esetenként jobb helyzetben van az üldözött, és nincsen igaza annak, aki az ellenkezőjét állítja.

Ilyenképpen, ezen dicséretes gondolkodástól vezéreltetve leginkább északi irányba tartott, csapást vágott magának a sűrű erdőben, elkerülte az országutat, hatalmas kitérőket tett, és nappal aludt, olykor a legképtelenebb helyeken. Mert elég lett volna, ha Cassiano Gomes elköveti a legkisebb figyelmetlenséget vagy melléfogást, rövidebb kerülőt tesz vagy nem a mellékutakon jár, nem fél szemét nyitva tartva alszik vagy többet mond a kelleténél arról, merre tart és kit keres, és ahajt egy puskalövés hangjára vagy egy késszúrára ébred, de csak akkor, ha a másik úgy látja jónak, hogy felébredjen – mert az ilyen gusabegyűiek, ahogy ez tudnivaló, előszeretettel támadnak lesből.

Nomármost, amikor egy maniókát termesztő paraszttal vagy úton járó emberrel találkozott, köntörfalazott és csürte-csavarta a szót, de nem árult el semmit magával

kapcsolatban; másfelől viszont, amikor csak módja nyílt rá, mindenféle szóbeszéddel élt, hogy bogarat ültessen az emberek fülébe, és megtudjon valamit a gusabegyűről, akit be kellett cserkésznie, hogy lelőhesse.

Ilyenformán, mivel Turíbio Todo talán még ennél is körmönfontabb és szófukarabb volt, két hónapig csak hébe-hóba bukkant föl egy kósza hír, és nem lehetett tudni, hogy egyik vagy a másik merre jár éppen, vagy hol fordult meg az előző időkben.

Ekkortájban történt, hogy Cassiano egy napon Traírasban fölbukkanva, kihallotta egy beszélgetésből, hogy a másik Vista Alegre-ben van, ahová a felesége iránti vágyakozás vitte őt. Cassiano Gomes meghányta-vetette magában a dolgot, és megindult fölfelé a folyó mentén, követve a Guaicuí kanyargós folyását, amely keresztülhaladt egy Jaquitibá nevű szép kisvárosban, ahol vöröstorkú törpeguvatok ültek a tojásaikon a kertek mélyén, s a település közepén tavacska fénylett; miközben kissé északabbra Turíbio Todo diadalmasan bevonult Santo Antonio da Canoaba, ahol magabízó módon még a Rózsafüzér ünnepén is megmutatta magát, elment a színházi előadásra és az árverésre.

Cassiano-ban felhorgadt a düh, félfordulatot tett, és megindult árkon-bokron át, sövényeken rúgatózott keresztül, az állatok csapásain csörtetett végig, ledöntögette a legelőket védő drótkerítéseket, és váratlanul a folyó völgy nyugalmas települései között termett. De az önkéntes hírvivők szolgálata igen rosszul működött, mert Saco-dos-Cochos közelében úgy keresztették egymás útját, teljes harci készültségben és bosszúra szomjasan, hogy csaknem egy kilométernyi távolság volt közöttük.

Cassiano Gomes, mivel még csak huszonnyolc éves volt, és ezért kifinomultabb stratégia, meg-megtorpanva haladt, olykor meglepetésszerűen elindult visszafelé, máskor érthetetlen módon egyhelyben rostokolt, de minden kitérőjével valósággal körbefonta a főcsapás tengelyét. Turíbio Todo viszont, aki öregebb volt, ezért jobb taktikusnak számított, tél-túl formán haladt, erre-arra kanyarodva, ahogy a pillangó repül, vagy inkább az éji lepke, mert ő is inkább baglyoskodott; ugyanakkor megvolt az a nagy előnye is, hogy olyan vidéken járt, amelyet úgy ismert, mint a tenyerét.

Így kerengtek egymás körül, olykor meglódulva valamelyik irányba, egy tíz mérföld sugarú körben, azon a két folyó határolta területen, amely a lassú folyású, tétova, változékony, nosztalgikus, mindig születőfélben lévő, hol keskeny, hol széles, vörös vizű, homokpadokkal és őserdei növényzettel benőtt szigetekkel tarkított, már-már emberi léptékű folyó, a Rio das Velhas völgyétől a szélesen hömpölygő, kiegyensúlyozott, közőmbös, bővizű, zátonyokkal nem fenyegető, szabályos medrű, csillámtól fényes homokos partokat kínáló, gázlóktól mentes, mély Paraopeba folyóig húzódott.

Egyikük sem kockáztatta meg, hogy bemerészkedjék egy szurdokba, két éjszakát ugyanazon a helyen töltsön, vagy egy dombokkal körbevett völgyön áthaladjon; ha megállnak és elgondolkodnak azon, hogyan is kezdődött ez a história, meglehet mindketten ingóságai nagyobb részét odaadták volna, csak hogy kikerüljenek ebből a kutyaszorító-ból, de ez immár elképzelhetetlen és lehetetlen volt.

Amikor Cassiano átkelt a Sela do Ginete hegyláncon, amely egészen Kubáig elnyúlik, összetalálkozott egy elefantiázistól hatalmasra dagadt lábú, világot járó istenszegényével, aki egy már felismerhetetlen szent súlyos fogadalmi képmását cipelte; ez a különös vándoreMBER útba igazította: a gusabegyű is lefelé haladt, a lenyugvó nap irányába.

Ment a nyomában. De amikor megérkezett São Sebastião-ba, dühében a könnye is kicsordult: útjába került egy lótolvaj, aki az utolsó csapat lovat terelgette fölfelé a hegyoldalon, mert már elég pénzt összegyűjtött, és hazafelé tartott, hogy tisztességes emberként éljen tovább, és azt mondta, hogy Turíbio Todo már messze jár, megint a Rio das Velhas mentén kóborol, Marosso vagy Baldim vidékén.

Akkor Cassiano másodszor is lovat cserélt, vásárolt egy feketés sörényű sárga csődört, mert annak a keselylábú deres pejnek, amelyre a patairha-gyulladásban szenvedő fakó öszvérét elcserélte, hat helyen zúzódás volt a hátán, és erősen kisebesedett az oldala.

Ekkorra már Turíbio Todo is a negyedik vagy ötödik hátsólovas használta, és azért merészkedett el a népünnepélyre, mert már nagyon vágyakozott a felesége, a csodálatos, nagy kecskeszemekkel a világba tekintő Dona Silivana után, akivel eltöltött egy éjszakát, és a búcsú pillanatában titoktartás terhe mellett megosztotta vele legutolsó tervét.

A felesége azt a tanácsot adta:

– Miért nem megy el kegyelmed jó messzire, ahol megvárhatja, amíg annak a jóembernek lecsillapodik a dühe?... (Dona Silivana fejcsékéjében olykor bölcs elgondolások fogantak...)

– Még hogy én!... Megesküszöl, hogy amit most hallasz, nem mondd el senkinek?...

– A szemem világára!... Hát már nem bízik bennem kegyelmed?!

– Hát ide figyelj: én a golyvás nyakam ellenére meglehetősen egészségnek örvendek, hála legyen Istennek... De ez a... Majd meglátjuk, mire vezet, hogy össze-vissza száguldozik egyik bozótostól a másikig! Egyik lovat nyúvi el a másik után, csak cserélgeti őket, mint a cigány, de a szíve nem fogja elviselni ezt a lóást-futást, az ő baja lesz, ha nem figyel rá! Én csak kivárok, és lengetem a vörös köpenyt a bika orra előtt... Micsoda egy vad bika!... Kutya nélkül vadászok rá, kivárással, mert nagyvadra megyek!...

A hallottaktól Dona Silivana valami rosszérzés fogta el, legbelül valami hidegség terjedt szét benne, mert Cassiano Gomest nem véletlenül szerelték le a rendőrségtől, hanem az orvosi bizottság döntése nyomán, merthogy daliás kinézete ellenére gondok voltak a szívével.

Turíbio Todo leszedte lováról a patkót, és újat vett, de ezt nem verette fel, csak úgy tett, mintha felveretné – mindezt pedig abból a megfontolásból tette, hogy a másik tudomást szerezve erről, a hamis értesülésből kiindulva elveszítse a nyomát –; aztán lóra pattant és elügetett Lagesba, ahol egy tanyásgazdánál megnézte Cassiano második lovát, a keselylábú deres pejt, akinek már szépen csillogott a szőre, és helyrejött a megerőltető nyargalás után. Nem tudott ellenállni: megvette, habozás nélkül másfélszeres árat fizetve érte; azután elindult Tabocas irányába, diadalittasan, széles jókedvre derülve:

– Derék lovacska, a megboldogult lovacskája... Jó előre megkaptam az örökséget, de a java még csak ezután jön!...

És hátra fordulva becsmérelte ellenfelének láthatatlan árnyát:

– „Ne hagyd magad, Guba Jakab...”

Cassiano hamarost értesült a nyeregkészítő szándékáról, mert Dona Siliviana az írtásföldön burjánzó hírharangok valóságos távközlési rendszere útján gondoskodott róla, hogy megtudja.

Egy kies mezőn, amely Maquiné és Riacho Fundo között húzódott, a lovon járó emberek útvonalától félreeső vidéken, egy elkóborolt ökröket visszafelé terelgető marhapásztor mondta neki először:

– ...Turíbio azt akarja, hogy a szíve vigye a sírba kegyelmedet, Cassiano. Nem éri meg, ne szerezzé meg neki ezt a gyönyörűséget!

Cassiano Gomes arca elborult, elgondolkodott, de így válaszolt:

– Lárifári! Ha ez állna szándékában, nem volna annyira ostoba, hogy elmondja... Arra számít, hogy feladom a nyavalyától való féltemben...

És baljós, jeges gyűlöletet sugárzó mosolyra torzult az arca, fél lábát a kengyelben megtámasztva, oldalra fordult testtel, a kantárszárat megeresztve fürkészte a messzenyúló dombok sorát, lesz-e eső.

Pedig Turíbio Todo igazat beszélt, még ha ezt a másik mesterkedésnek is vette, így Cassiano Gomes megintcsak tévúton járt.

Ennélfogva folytatódott a hosszú párbaj, mert már öt vagy öt és fél hónapja tartott az egyhangú, végeérhetetlen hajtóvadászat.

Egészen addig, míg harcmódort nem változtattak, és el nem indultak a Velhas folyó vidékétől – majdhogynem látótávolságban egymástól – Turíbio Todo haladt elől – nyugati irányba. Ennek látszólag semmi értelme nem volt, talán a nyeregkészítő akarta még jobban felbosszantani a másikat, vagy ez utóbbit hajtotta a nádpálinka, mert elhagyta ugyan az ivást egy időre a tisztánlátás végett, de megint erősen rákapott.

És miközben Turíbio Todo körívet leírva eljutott Aruaból Cedróba, Cassiano Gomes sebes ügetéssel egyenes vonalban haladt, és kis idő múlva egy megkésett érintő és egy idő előtti szelő vonalában keresztezte a másik útvonalát. Azután csaknem fej-fej mellett haladtak, egymással párhuzamosan, és mindketten érezték, hogy közeledik a sorsdöntő pillanat, amikor véget ér ez a hosszadalmas párviadal.

Azután a két párhuzamos váratlanul keresztezte egymást abban a kompkikötőben, ahol egy révész fejenként négyszáz *reis*ért vitte át a jószágot és az embereket a puszta vidéket nagy morajlással átszelő, sekélyvízű Paraobepa folyó koszos, árnyéktalan sárga hullámain.

Cassiano, aki a jó pénzért megszerzett hírekből már tudta, hogy Turíbio sarkában jár, késő délután érkezett meg a folyó partjára.

– És ha az a cégéres gazember már a túlparton van?

Egyenesen az esztenához ment, ahol csak két tucat ökör lenyúzott bőre száradt, sátorformán kifeszítve. Pisztolyt fogva, egyenként felemelgette a bőröket. Azután hirtelen megfordult, lövésre kész fegyverrel.

De csak egy sovány kisfiú állt ott, aki egy bambuszforma, hosszú cukornádszárat szopogatott.

– Láttál errefelé egy lógó tokájú, fehér férfit, tejeskávé színű lovon, amelyiknek mind a négy csüdjé fekete? Nem tudod, átment a folyó túlsó partjára?

– Nem uram. Ilyen illetőt nem láttam errefelé.

– És mi van a révéssel, nem tudod?

– Az apám a révész, uram... Nyerscukoré' ment Coanxaba... Hónap kora regge' itt lesz...

– Akkor menj, és figyeld a partot... De ne mondd el senkinek, hogy láttál... És ha ez az illető feltűnik errefelé, idejössz, és szólsz nekem, kapsz pénzt, vagy amit akarsz...

Cassiano leszerszámozta a deres pejt, béklyót tett a lábára, és kicsapta az alacsony fák mögött húzódó irtásföldre, ahol finomszálú fű és egy-egy tő sás nőtt. Azután megbújt az egyik bőr alatt, mert Turíbio Todónak mindenképpen erre kell jönnie, s talán még a folyón is átkel, ezért óriási szerencse, hogy ő ért ide előbb.

Amikor teljesen besötétedett, lövésre kész fegyverrel előbújt a rejtkehelyéről. Ciri-peltek a tücskök, baglyok huhogtak, és valahol a hűvös éjszaka mélyén egy kölyökkutya ugatott.

Cassiano látta, hogy tűz ég mintegy háromszáz méternyire, folyásirányban. A földre simult, mint katonakorában, és várta, hogy a guzsabegyű körvonalai kirajzolódjanak a tűz fényében, és meghúzhassa a ravaszt. De egyszerre a másik oldalról, a háta mögül, a kákatövek felől záporozni kezdtek a lövések, és a golyók a feje körül süvítettek.

– A nemjóját! – mordult fel Cassiano, és elnyomta a cigarettát, mert a felizzó parázs jó célpontul szolgált. Ám a másik irányból, az országút felől, ahol a ceibafa lombkoronája úgy sötétlett, mint egy gunnyasztó tapír, ugyancsak lőttek rá.

Na, Cassiano erre már megindult visszafelé, háromszor is nekiiramodva, hogy a szitytyó és a mocsármályva, a mocsármályva és az esztene, az esztene és a terebélyes catulé-pálma közötti szabad térségen túljusson. Lekuporodott a pálmafa tövénél, és onnan figyelte, lát-e valami felvillanó fényt, vagy valami mozgó árnyat.

De mi ez az egész? A folyásirányból, kákatövek felől tüzelő illető és a másik, aki az országút irányából, a ceibafa felől lőtt most egymás ellen fordult? Itt mindenki kettő ellen harcol egyszerre?!

Hamarosan abbamaradt a tűzparbaj.

Cassiano egy pillanatra sem hunyta le a szemét egész éjjel. Csak a hokkók korogtak abban az órában, amikor a kakas kukorékol. Egyébként az egész bozótos vidék mély, csendes álomba merült. A folyó hosszában panaszos hang rezgett végig. A csillagokból aláhulló hideg megborzongatta az ember hátát. A nedves levelek illata lassan mindent

betöltött. Azután a madarakkal együtt felserkent a nap is. Szétáradt a nappali fény. Egy magas, vállas illető jelent meg a táborhelye előtt. Egy kaszával volt felfegyverkezve, és odaröffenetette:

- Hol a társa, az a gusabegyű?
- Magam vagyok, láthatja kegyelmed...
- Nem látok semmit!

A tagbaszakadt férfi nekivetette a hátát az eszténa egyik tartóoszlopának, hogy védje magát egy esetleges hátulról jövő támadástól. Behajlította kaszát tartó karját, és csak mondta a magáét:

- Mennyit fizetett kegyelmeteknek Elias Ruivo, hogy végezzenek velem, mi?

Cassiano miközben szemével a másik szemét kereste, egész testében megfeszült; alig észrevehetően imbolygott, hajladozott erre-arra, mintha zsinóron függene, és a fúvó szél ringatná. Közben valahonnan előlről állandó halk roszogás hallatszott, meg-megroppan- tak a kitett ökörbőrök.

A két férfi le nem vette egymásról a szemét, mindketten a másik fegyverének mozdu- lását figyelték, hogy egymásra rontsanak. De Cassiano hamar átlátta, hogy félreértésről van szó. Felkiáltott:

– Térjen észhez, jóember! Kegyelmed a fellegekben jár. Semmi közöm nincs a kegyel- med történetéhez, nem ismerem ezt az Elias Ruivót, és kegyelmeddel semmi dolgom nincsen!... Én ezt a gusabegyűt üldözöm, mert van némi elintéznivalónk, kegyelmed meg itt késtet engem...

A tagbaszakadt férfi teste továbbra is támadásra készen megfeszült, de a két szemöl- dökét összevonta, bizonyosan gondolkodás okán, és már nem lóbálta a kaszát.

- Nem tudom... Nem tudom... És ha mégsem?...

Ebből Cassiano számára világossá vált, hogy íziben meg kell győznie, mert különben kegyetlenül öltre mennek, és ennek Turíbio látja hasznát, aki már biztos arrafelé ólálko- dik, az eszténa könyékén, és végszóra, pihenten érkezik. Ezért határozottan azt mondta:

- Ember, én Cassiano Gomez vagyok, katona, Vista Alegréből!

– Hm, hm! Aha, aha!... – hümmögött a férfi, miközben erre-arra mozgatta az alsó állkapcsát, és egyre határozottabban bólogatott. A fejében lassan összeálltak a dolgok: ... hallott már beszélni erről a nézeteltérésről, igen... Még meg is szokta kérdezni a nyugat- nak tartó utazóktól, hogy a végső összecsapás megtörtént-e... Milyen szamar volt, hogy azt hitte, ezek ketten az ő személyes ellenségének, a São Sebastianban élő Elias Ruivónak bérgyilkosai... De olyan kirívóan, annyira lappangva jártak a vidéken... Elias Ruivo pedig mindenfelé azt beszélte, hogy vérével festi vörösre a folyó vizét...

Minden óvatosságot odahagyva, közelebb lépett Cassianóhoz, a szemében kíván- csiség és türelmetlenség villant. Ez az ember volt a révész. Békésen lekucorodott vele szemben, letette kezéből a kaszát, a zsebéből előkotorta a préselt dohányt és a dohányzó készségeket. Cassianónak mindent el kellett mesélnie a legelejétől fogva, miközben a

hajósgazda bólogatott, és nagy füstfelhőket eregetve újabb meg újabb kérdéseket tett föl.

De Cassiano mihamarabb indulni akart, hogy elcsípje a gyilkost, aki nem lehetett messze. A révész pedig, megőrizve a pártatlanságát, hagyta, hadd járja haszontalanul a környéket egészen délidőig. Turíbio Todónak nyoma sem volt.

– Lehet, hogy megijedt a lövöldözéstől... Sok ólmot elpazaroltam...

– Meglehet... Ilyenformán azonban nem jutok semmire, csak hiába töltöm az időmet... Jobb is, ha elmegyek haza, és várok egy darabig, hátha megnyugszik, és meghúzza magát valahol...

Cassiano Gomes magát is megtevesztette, mert igazából hirtelen valami nagy fáradtságot érzett, hiszen az ember csak ember, nincsen vasból, és a szívpanaszai egyre erősebben jelentkeztek.

Chico Barqueiro, a révész, látta, hogy lóra száll, és eltűnik a messzeségben, lassú ügetésre nógatva a deres pejt, aki a jó ideje úton lévő négy lábúak kedveszegettségével lomhán engedelmeskedett.

Chico Barqueiro nem szólt semmit, még magában sem, elment horgászni. De alighogy a folyó közepén lemacskázta a csónakot és bedobta a horgot, a partról valaki nagy integetéssel kiáltozni kezdett. Kétség nem férhetett hozzá, megérkezett a gusabegyű.

Chico Barqueiro bevonta a zsinórt, és a rúd néhány erőteljes lökésével az innenső part felé kormányozta a csónakot.

Turíbio Todo, akinek furdalta oldalát a kíváncsiság, a lövöldözésről meg egyebekről kérdezett volna. De Chico ellenségesen pillantott rá, és csak intett, hogy menjen föl a hidasra, aztán felléptette a vörösbarna lovat, aki megmakacsolta magát, felágaskodott. Azután a révész folyásirányba fordult, és a rúddal egy nagyot lódított, amitől a hidas – négy lapos orrú csónak, amelyeket a lepadlózáshoz használt deszkákkal fogtak össze, és két oldalt korláttal láttak el – billegve megindult.

Turíbio Todo kényelmesen elhelyezkedett, és a szeme sarkából, igen bizalmatlanul figyelte a másikat. Egyikük sem szólt. A hullámok puhán nekiverődtek a hidas oldalának, fent, a drótkötélen csúszó karika csikorgott, a folyón folyásiránnyal szemben futottak a hullámtaréjok.

A két ember és a ló békésen elvult. De a folyó közepén a révész komor tekintettel oda-odapillantott a másokra. Turíbio félig oldalvást állva, kerülte a tekintetét. Erre már a révész nem tudta visszafogni magát:

– Kegyelmed egy jellemtelen, semmirekellő, álnok fráter. Ha igazi férfi volna, visszafordulna...

– Én-e?... Én békés ember vagyok, családapa, uram!... Kegyelmed összekever valakivel...

– Tudom, amit tudok... Menekül, bujkál... Még a gyomrom is felfordul, hogy egy ilyen becstelen figura bemocskolja a dereglyémet!

És hangosan krákogva nagyot köpött a vízbe.

Turíbio Todot elfogta a méreg, a fogát csikorgatta, a szeme villámlott. A révész erősen megmarkolta a rudat. Még a szárazföldön sem volna esélye, ha öltre menne vele, de ott – mivel nem tudott jól úszni – még annyi sem! Ezért csak méltatlankodott:

– Én nem sértettem meg kegyelmedet, révész uram! Mindenki tudja, amit tud!... Most még kegyelmed is ellenemre tör?!

– Na, jól van, jól... Isten ments. Mert ha... – Chico Barqueiróból lassan buktak ki a szavak.

És hátra feszítette a fejét, hogy megvakarja az ádámcsutkáját; megigazgatta az inge gallérját; odapillantott a drótkötélre; a lábával belerúgott egy kötélcsomóba; azután oldalvást figyelte a másikat, mert más igazgatni valója már nem volt. Azután föltűnt egy vadkacsa, messziről jöhetett, a nyakát előre nyújtotta, a két lábát összezárta, egyszer az egyik, másszor a másik szárnya felé billent; a faroktollaival kormányozva röptét elkerülte a hidast, lejjebb ereszkedett, tovalibbent, majd három szárnycsapással leszállt a balparti gyékényesben.

– Nézd a! Ez aztán messziről jött... Átutazóban van. Akik a közelből jönnek, megállnak, amikor a folyó árteréhez érnek. De a vándorló pézsmarécék nem állnak meg: átrepülnek az egész folyó fölött, és csak a túlparton szállnak le és pihennek... Különös dolog ez! Azt hiszem, azért csinálják így, hogy jobban megismerjék azt a vidéket, ahol vannak...

Békülékeny volt a hangja. De Turíbio Todo nem válaszolt. A révész így folytatta.

– Isterem a szokásaikat. Mindent tudok erről a szárnyas népségről! Ide-oda vándorolnak, mint a cigányok, soha nem maradnak meg egyhelyben... Néha hatalmas tömegben vonulnak, ötösével egy sorban, talán azért, hogy a szél szerte ne szórja őket... És mind egy időben indul útnak, mintha csak megbeszélték volna...

Turíbio úgy tett, mintha nem látná a másik jóindulatú mosolyát. A folyóvíz felborzolódtott, apró hullámokat vetett, amelyek nekiverődtek a csónakok oldalfalának. A folyó közepének friss esőillata volt. A hidas kellemes kátrány és olajszagot árasztott.

– A feketearcú récék... A vörösképű vadkacsák... A nagycsőrű tőkésréce, meg a másik, a kissé kékes árnyalatú, meg amelyiknek tiritarka tollazata van... Meg a füttyögő törpe búvárcsibe, azzal a nagy farkával... Meg az özvegy füttyülőludak... a kócsagok. Tömérdek madár. De nem mindegyik tollakkal borított állat repül a folyó fölött, nem bizony: karvaly, abból a testesebb fajtából, amelyeknek tollbokrétájuk van, meg a sasfélék, a bozotos síkság felől jönnek... De visszafelé repülni még egyet sem láttam, lehet, hogy a többiek valahol errefelé végeznek velük... Én soha nem ölök meg egy madarat sem. A sólyomkeselyűk fajtájába tartozó kimahima is jár erre olykor, de csak akkor, ha egy kisebb madár után repül, akit el akar ragadni...

... Néha elszorul az ember szíve, amikor aszályos időben erre téved néhány kimerült vadkacsa, akik nagyon messziről tévedtek ide... Azt hiszik, hogy ez a São Francisco folyó, és találnak a part mentén néhány tocsogót... Reménykednek abban, hogy megül-

hetnek a taquariubá-nád tövében... Az ember látja, hogy már semmi erejük nincsen, de még mindig igyekeznek: verdesnek a szárnyukkal, mintha valaki rájuk parancsolt volna, és valahonnan a távolból szünet nélkül hívná, csalogatná a nyomorultakat... Szerintem nagyon sokan elpusztulnak közülük... Nem gondolja kegyelmet, hogy nagyon furcsa rend ez?

– Igen, bizonynal.

A ló nekifarolt a korlátnak. Chico Barqueiro meg mondta a magáét:

– Szép lova van kegyelmednek. Jó poroszka ló-e? Könnyű-e a járása?

– Úgy bizony.

És még komorabban nézett, a karját összefonta, a szemét résnyre zárta, élvezte, hogy ilyen könnyedén fölébe kerülhetett a másíknak, maradéktalanul és látványosan, s csak azért nem vetette fel a fejét, mert a gusabegyűeknek ez nem szokása, de érezte, hogy az önérzete megerősödött, és valami nagy nyugalom áradt szét benne.

A szárazföld egyre közeledett. Nekiütődtek a hídlásnak. Turíbio fizetett.

– Menjen Isten hírével!... – szólt még utána a révész.

– Ámen – felelte Turíbio, és hátat fordítva felszállt a lovára. Azután útnak indult.

Az út hamarosan fölfelé kanyarodott a tágas szemhatáru felföldre, ahol a hosszúlábú kígyászdarvak csapatokba verődve, hangos kiáltásokkal szaladgáltak. Ettől fogva Turíbio Todo ismeretlen vidékeken járt. Barnára égett síkságokon, ahol egy fa sem nőtt... A Buriti-da-Estrada vidékén... A brazil tölgy fájához hasonlóan vörhenyes földeken... Pompéu határában... Olyan törpepálmák között, amelyeknek alig volt törzse, szinte a föld színéről hajtottak ki hosszúkás levelei... Elhaladt Papagaios mellett... Erőltetett ügetéssel haladt, mindvégig dél felé tartva.

Megváltozott a levegő is, új gondolatai támadtak, és egyre inkább szeretett volna megpihenni. Milyen jó is volna, ha nem kellene ennyit törődni... „Te-gye-nek, te-gye-nek, forog a kerék!” Turíbio Todót már nem érdekelte a pörgő kerék, kiszállt a játékból.

Egyre magasabban járt. Olyan tájakra érkezett, ahol a szögesdrót kerítések helyett lécekből összeeszkábált palánkok álltak – fölmeredő vékony fekete karóik egymástól jókora távolságra meredeztek. Még följebb jutott. Errefelé megfeketedett kövekből felrakott falak emelkedtek, amelyeket a néger rabszolgák emeltek valamikor. Az aprócska tanyaépületeknek errefelé nem volt ámbitusuk, kőgrádicson kellett fellépni a kőlapokból összerótt házelőre. Az emberek fekete babot ettek, nem tarkababot. Az itt élők derék népek voltak, de még bizalmatlanabbak, mint az ő földijei. És akkor rádöbbsent, hogy mennyi földet bejárt már, és milyen messzire vetődött.

Ilyenformán eljutott Minas állam nyugati részének legszélsőbb határáig.

Egyszer csak egy folyóhoz ért, amelyet csak az utolsó pillanatban vett észre, mert úgy siklott, megbújva az erdő fáinak zöld lombjai között, mint egy vadállat.

– Mi a neve ennek a szép folyónak, te, legény?

– Ez a Pará... Mi más lenne... De menjen át a túlpartra, mert itt megfertőzi a mocsárlázi!...

– Azt már nem! Nem megyek, mert már két folyón átkeltem, és aki három nagy folyón átmegy, az elfelejti a kedvesét... De van-e errefelé nagyobb település?

– Hát a Sant’Ana-do-São-João-Acima...

– Merre jutok el oda, mert levelet küldenék a feleségemnek!

Ezek után találkozott össze egy nagy csapat vidám emberrel. Dél felé tartottak, a kávéültetvényekre. São Paulo környékére igyekvő bahia-iak voltak. Egyikük így szólt:

– Héj, testvér! São Paulóba igyekszünk, jóember!... Sok pénz lehet keresni... Jóember! Arrafelé még az égből is pénz hull!...

Nagyon vágyott már a felesége után. De még egy kevés időt kibír nélküle. Majd üzen neki. Velük tartott.

* * *

Cassiano Gomes visszatért a faluba, és kijelentette:

– A bosszúállás nem vezet semmire. Részemről befejeztem! Isten majd elvégzi helyettem...

De miközben jámborul így beszélt, a keze mintegy véletlenül odatévedt a törkés markolatára, és végig-végismított rajta, úgyhogy senki nem hitte el, amit mondott.

Cassiano továbbra is látogatta a történetben megjelenő végzet asszonyát, aki egyre nagyobb, egyre feketébb és egyre bávatagabb szép kecskeszemekkel nézett a világba. És Dona Silivana megmutatta neki a Sant’Ana-do-São-João-Acima-ból érkezett levelet, azután azt az ugyancsak kockás papírra vetett másikat, amely mellett egy mályvalevél volt, nyíllal átlótt szív rajzával, és Guaxupében adták fel.

– Elment São Paulóba.

– Elment... Ostobaság! Nem kellett volna elmennie... Nincs már bennem harag...

Ha visszajönne, az ujjamat sem mozdítanám... Ha ír sz nek, elmondhatod...

De Dona Silivana elmerendő tekintettel csak annyit mondott:

– Hadd menjen... Nem jobb ez így?

Bizony jobb volt, az asszonyoknak mindig igazuk van.

De nem véletlenül történik ám, hogy egy vitéz katona, akit a fegyveres szolgálatból holmi rosszalkodó szívbillentyűk meg nyílások miatt elbocsátottak, ennyire kimerül ebben a fáradtságos *raid*-ben, az engesztelhetetlen küzdelem közepette. Cassiano érezte, hogy már a legkisebb erőfeszítés is halálos fáradtságába kerül. És délután már nem bírja el a lába a cipőt, úgy megdagad a bokája.

Elment a patikushoz, hogy megtudja, mi az igazság.

– Megmondjam az igazat, Cassiano, megmondjam, kertelés nélkül? Hát tudja, ha délutánra megdagad a lába, de csak a lába, a szeme körül pedig nem, az rossz jel...

– Szóval nincs sok hátra?

– Nem szeretném feleslegesen ijesztgetni... A következő Szent János-napig kihúzhatja... De ha rosszabbra fordul az állapota, akkor talán csak Karácsonyig...

– Legyen meg, aminek meg kell lennie. Isten kezében az egészségünk, Raymundo uram...

– Így van ez, Cassiano uram, de Isten kegyelmes hozzánk!...

Cassiano Gomes elgondolkodott: ha eladom mindenemet, amim csak van, lesz anynyi pénzem, hogy elmenjek Paredão-do-Urucuiaba, és elbúcsúzzam anyámtól... Azután lemegyek délre, és nyakon csípem Turíbio-t São Paulóban, vagy ahol éppen van. És mindenkitől elbúcsúzott, mert tudta, hogy többé nem tér vissza.

* * *

De útközben rosszabbodott az állapota, és meg kellett állnia Mosquitóban, ebben a dombhátak között megbújó kis településen, ahol három tucat kunyhó állt a barátságos hegyszorosban, amely bársonylevéltől, birsonimafától és számóca-guajavától illatozott, a tehének meg-megnyalták a házak falát, zsurlólevelű kazuárfák susogtak a szélben és a kapuk előtt karib-akácok vetettek téres árnyékot. Olyan hely volt ez, ahol az ember nem szívesen állt meg, attól féltében, nehogy örökre ott ragadjon.

Cassiano Gomes itt lett rosszul, megbokrosodott szívbillentyűje miatt. Lesegítették a lóról, és bevitték egy házba. Hálópadra fektették, a hasa felpuffadt és olyan nehezen zihált, mint egy hajtóvadászattól megtérő vadászeb.

Aztán jobban lett. A fogát csikorgatva gondolt Turíbio Todóra. De Istennek hála, volt pénze. Elkezdett tudakozódni, hogy nem akadna-e arrafelé egy beleváló ember, aki vállalkozna rá, hogy elrendezzen egy függő ügyet... Akár ezer reált is adna neki...

Nem akadt senki. Cassiano rossz helyen esett ágyanak: Mosquito-ban vékonydongájú, sárgaláztól vagy maláriától sorvadozó, ágrólszakadt, maguknak való emberek éltek, akik még soha nem láttak vasutat, és nem szívesen mozdultak ki nyugalmas mindennapjaikból. Arrafelé nem történtek véres bűntettek, és nem maradtak eltemetetlen holtak: – Már bocsásson meg kegyelmed, de lássa be, itt senki nem szeretne bajt a fejére...

– És olyan valaki sincs, aki idehívna a környékről valami ügyibeváló legényt?...

– Errefelé nem fog találni senki alkalmas embert, aki vállalkozni ilyesféle feladatra...

– Akkor máris megyek! Egy percet sem maradok tovább!...

De három lépésnél többet nem tehetett: megtántorodott, le kellett ülnie a kaliba ajtajában; és ott üldögélt, miközben egyre múltak a napok, mellét nekitámasztotta a két térdének, miközben a winchestert, már csak megszokásból is, ott tartotta átvetve az ölében, a parabellumot pedig odarakta a keze üyébe.

Szomorú tájkép nyílt előtte délutánonként, a kabócák mélabúsan énekeltek. Néhány disznó csatangolt, favillába szorították a fejüket, hogy ne tudják kitérni az irtásföldek kerítését. Tyúkok sétáltak, kotyogva terelgették csibéiket az avogadókörte-fa alá. Mókuskakukkok telepedtek a kakastaréjfa vöröses ágaira.

A helyiek is ott jártak-keltek előtte – a feltűrt szoknyájú parasztszonyok, aki fejükön korsóval jöttek visszafelé a kopolyától, lógó hasú gyerekek, akik azzal mulattatták magukat, hogy kővel dobálták az állatokat vagy földet ettek; meg a parasztemberek, kapával vagy kaszával a vállukon, elégedetten és békésen, lusta léptekkel csoszogtak a sarujukban vagy imbolyogtak, mintha mindjárt összeesnének, némelyek meg totyogva, mint a kacsák, billegve, botladozva botorkáltak.

Arra ment Timpim egyik bátyja, és rávágott Timpimre. Olyan nagy volt közöttük az erőkülönbség, hogy ez már a gyávaság határán járt, Cassiano odaszólt:

– Öcskös! Gyere már ide!

Timpim bátyja elindult, azt hitte neki szólt a hívás, de Cassiano ráfordult:

– Tágulj innen, kölyök! Te túlon túl nagylegény vagy. Nincs kocsisa az eszednek. Tágulj, mert még nem jött el a te órád. Majd ha azt mondom, *coca, ne*, akkor jöhetsz.

Akkor Timpim is odamerészkedett, félősen, elbambult képpel.

Cassiano megkérdezte tőle:

– Gyere csak közelebb, te gyerek... Hogy is hívnak?

– Ki fog nevetni kegyelmed... De ha az igazi nevemen, Antónionak hí, akkor senki nem tudja, hogy rólam van szó... A Timpim nevet nem szeretem... Akkor már inkább híjanak Huszonegynek.

Cassiano nevetett, de vissza kellett fojtania, mert köhögött, és vér buggyant ki a száján.

– Huszonegy! Különös!... De hogy hívhatnak valakit Huszonegynek?

– Ez a másik név, amit rám ragasztottak. Azért mert anyámnak nem vót ugyan huszonegy fija, de én vótam az utolsó... Ezért aggatták rám ezt a nevet.

– És ki az az égimeszelő. Az a nagylegény, aki odacsapott neked?

– Az a bátyám, Zé, uram.

– És miért vert meg téged?

– Mert el akarta venni tőlem ezeket a meglottyadt maniókagumókat... De én nem adtam, mert viszem a feleségemnek, aki tennapelőtt szült, és nincs otthon semmi enni-való!...

– Hát még ilyet, Huszonegy! Neked feleséged van? És ez az első gyereked?

– Nem, uram, ez már a harmadik... Az első meghalt egy éves korában, a második, aki jány volt, hótan született.

– Én mondjad csak, hogy lehet, hogy ezzel a busa, szőrös fejeddel, amilyen csak a nagyon bátor embereknek van és az orrod fölött összenövő két szemöldököddel olyan nyugodtan túrtél, és nem ütöttél vissza?...

– Tuggya, az anyám mindig aszonta, hogy ne emejjek kezét a fivéremre... És mivel mindenik idősebb nálam, ezért mindig jó' elvernek.

Cassiano szemügyre vette a legénykét, alaposan megnézte magának a feje tetejéről a talpáig, majd a talpától a feje tetejéig.

– Ez igen!... Mondd csak, mindig ilyen keményen állsz, mintha kőből volnál? Soha nem lazítasz, nem engeded le a válladat?

– Soha, uram... Azt hiszem, soha... Nem tudom...

– No, akkor fogd ezt a pénzt, és vegyél néhány tyúkot a feleségednek, és holnap gyere vissza ide...

De másnap Timpim meglepetéssel szolgált Cassianónak: elhozta a bolyhos lenvászonba alaposan bebugyolált újszülöttet, akinek a szájába egy vadmézbe áztatott rongydarabból tekert szopacsot dugott cuclinak, és az „áldását kérte”. Timpim rettentő büszkén mutogatta mindenkinek a csemetéjét, és amikor valaki megdicsérte, milyen szép gyerek, aggodalmasan rögtön arra kérte, hogy tegye hozzá:

– Áldja meg az Isten – hogy elkerülje a rontást.

A helyre és barátságos csöppség rányitotta a szemét Cassianóra, aki nem tudott ellenállni ennyi gyengédségnek, és elérzékenyült:

– Lehet, hogy nem láthatom meg a szülőanyámat, mielőtt meghalok!... – zokogta elcsukló hangon.

Kérte, hogy fektessék ágyba, de már más ember volt, mert a lélekből feltörő sírás mindenkit megváltoztat.

És a hálópadon félig fekve, félig ülve, nekitámaszkodva egy régi ruhákból, párnákból, meg egy öreg nyeregből összeeszkábált háttámasznak, amit a jólelkű asszonyok készítettek neki, miközben hörögve–fulladozva kereste a legjobb testhelyzetet, hogy egy kis levegőhöz jusson, elfeledkezett a fegyverekről is, és várta, mikor jön el érte a halál. A települést csendes szomorúság járta át, a pikkelyes gerlék és az éneklő kántormadarak éneke elvegyült a ökrök mélabús bőgésével. A békés környezetben lassan megnyugodott a lelke, miközben az arca egyre inkább felduzzadt, az ajkai kékes színben játszottak, és a betegség egyre jobban szorongatta a szívét.

Megkérte az öregasszonyokat, hogy imádkozzanak a fekvőhelye mellett. Odahívta a gyerekeket, az egészen kicsi gyerekeket, hogy ott játsszanak a közelében, pénzt adott nekik. Hallgatásba burkolózott, újra meg újra végigszámolta a koromtól megfeketedett gerendákat, elnézte a pókfonálon felkúszó és leereszkedő pókokat. És hónapok óta először eszébe jutott a fivére, akit ugyanúgy meggyilkoltak, ahogy ő készült Turíbio Todót meggyilkolni. És elgondolkodott a mennyeken, amire eddig még soha nem volt ideje.

Egy nap, azután, amikor rosszabbodott az állapota, és kinyitatta az ablakot, hadd süssön be a jótékony, forró napfény, kivörösödött szemmel, csöpögő orral, könnyekben úszva megjelent Timpim.

– Mi a baj, Huszonegy?

A fia, a kis pulya megbetegedett, egyre rosszabbul lett, és mivel nem tudták, mivel gyógyítsák, már a halálán volt. Timpim roppant mód óbégatott; folytak a könnyei, de a fejét fölvetette.

Cassiano megkérdezte tőle:

– Mondd csak meg nekem, Huszonegy: van orvos Abóborasban?

– Van, de olyan, mintha nem vóna, a Jóisten álgya meg!... Hogy tunnék én, akinek semmije sincsen ezen a világon, harmincezer reis fizetni a doktor úrnak kilométerenként, hogy idegyűjön?!... Mán üzentem, hogy írjon fel valamit, és azt amit kegyelmedtől kaptam, mint e'kötöttem patikaszerre...

– Akkor fogd ezt a pénzt. Hívasd el az orvost. Vedd meg a gyógyszert, meg ami kell. Ha kell még, adok.

Timpim guvadt szemmel nézett, annyira elképedt. Aztán váratlanul még hangosabb bögsébe kezdett, térdre vetette magát a jótévedje előtt, a keze után kapott, hogy megcsókolja, sírástól elfúló hangon hálálkodott, és az isten áldását kérte rá.

– Ne csináld ezt... Szamárság!... – húzódott odább Cassiano. – Azért kell elhívnod az orvost, hogy engem is megvizsgáljon... És egyúttal hívasd ide a papot is, meg akarok gyónni...

De Timpim már a lábát akarta megcsókolni, és potyogó könnyekkel így jajvékolt:

– Isten fizesse meg, kegyelmednek, Cassiano Gomes! Én nem t'om, mert lássa, nincs semmim... Ha a gyereket nem kereszteltük vóna meg, amikor megszületett, akkor kegyelmed lenne a keresztapja!... De engedje meg, hadd legyek a komája, és kegyelmed meg legyen örökre az én komámuram, mer' ennyi jótettet soha nem felejték el!...

Akkor Cassiano, aki ugyancsak nagyon meghatódott, mert jobb, ha valaki jóságos, mintha gonosz volna, magához ölelte a legénykét, és azt mondta:

– Ennél többet nem is kívánhatok, Huszonegy komámuram...

Cassiano Gomes ettől láthatólag megvigasztalódott.

Eljött az orvos; eljött a pap: Cassiano meggyónt, megáldozott, megkapta a szent olajokat, imádkozott, imádkozott.

Elküldje a pénzt az anyjának? Nem. Odahívatta Timpimt, mert úgy gondolta, nála jó helye lesz. Elbeszélgettek. Utána a haldokló azt mondta:

– Az egész pénz a tiéd, Timpim komámuram...

Arcára kiült a boldogság, megemlékezett az édesanyjáról, ujjai közé vette a Fájdalmas Szent Szűz érmécskáját, meghalt, és felment a mennyekbe.

* * *

Turíbio Todo a felesége leveléből tudta meg a jó hírt, mert az asszony most már kedveskedve hazahívta. Szeretett egy kisebb vagyontra, és a levél is meggyőzte: bőrröndöt vett, ajándékokat vásárolt, zöld kendőt kerített a nyakába, hogy ne látszódjon a golyvája; csillogó vörös csizmába bújt, és útnak indult.

Szikipával a szájában, új karórával a karján, új ruhában és megváltozott világfelfogással szállt le a vonatról. De még egy jó napi lovaglás várt rá, és sietős volt az útja, mert Dona Silivanának még mindig csodálatos, nagy buta kecskeszeme volt. Ezért nem is alkudott hátsra: bérelt egy lovat; sietősen bekapott valamit ebédre, és útnak indult.

Túljutott az első kilométeren. Átjárta a korlátlan szabadság mámoros öröme, így nem érezte az esőt sem, amely olykor végigvert rajta, pedig szeszélyes nap volt, mert az ördög verte a feleségét, és a neki-nekiveselkedő, áttetsző, harántosan szitáló eső el-elhomályosította a napot.

Egyszer csak fékevesztett ügetés csattogását hallotta maga mögül. Lovával lehúzódt az út szélére, megállt egy kambalvafa mellett, fülelt és várt. Föltűnt egy apró termetű, sovány, foltos csődör vagy talán kanca, amelyiknek botránnyosan vastag csánkján hatalmas szőröcsimbók libegtek, és a hátán egy vékonypéznű emberke ült.

A lovas csaknem nekifarolt Turíbio-nak, amikor lefékezett mellette, ziháló gebéje tajtékos nyálát a kabátujjára fújta.

– Mirigykóros a lovad, legény?

Turíbio Todo ostorával az állat lüktető orrára mutatott, amelyet felvert tojásfehérjére emlékeztető hab borított.

– Nem hiszem... Rég futtatták meg ennyire... Ennek okán ilyen fáradt.

Az emberfia letöredezett fogait kivillantva mosolygott és bámult Turíbióra, aki ugyancsak szemügyre vette őt, miközben majd kirobbant belőle a nevetés.

Mert a másik egy jutazsákból készített zubbonyt vett magára, olyanformán, hogy a két oldalán felbontotta a varrást, a fejét pedig az alján vágott lyukon dugta át; a különös ruhadarab úgy borította a mellét és a hátát, mint egy misére készülő papot a miseing. Mezítláb volt, de a sarkára hatalmas sarkantyúkat kötözött, és egy mirtuszfa ágát lóbálta ostor gyanánt a kezében.

A foltos csődör – mert csődör volt – felkötött farkával, rövidre nyírt sörényével, hörgő zihálásával, zörgő csontjaival ugyancsak nyomorúságosan nézett ki: a kötőfékje kötéltől volt, a nyereg az inkább patrac volt vagy málhanyereg, és csak az egyik oldalán lógott róla kengyel, hiányzott a farmatring és a szügyellő is.

A cinegekáplár elővette a kését és a dohányát, ami a bozótos vidék útjainak íratlan szabályai szerint azt jelentette, hogy beszélgetni szeretne. De Turíbio Todónak sietős volt az útja:

– Ha arrafelé tartasz, amerre én, akkor induljunk...

– Ahogy akarja...

És megindultak, fej-fej mellett.

A vilizna legény leengedte a kantárszárat a foltos gebe marjára – az állat alig tudott lépést tartani a másik hátassal – és akkurátusan vagdalta a dohányt, amelyet meggörbített tenyerébe gyűjtött össze.

Turíbio le nem vette róla a tekintetét, annyira különösnek találta az arcát, a megjelenését, a lovát, tetűmarasztaló nagy bozontját és a zubbonyát. De nem találta ellenszenvesnek. Megkínálta egy cigarettával.

A legény nyújtotta a kezét, de azután hirtelen mozdulattal visszarántotta.

– Nagyon köszönöm... Én má' csak az itteni szokás szerint szívom, amit magam sodrok... Megszoktam a kapadohányt...

Micsoda egy figura! – gondolta Turíbio Todo.

A másik rácsapott a dohánytartóra, és mélyen beszívta a füstöt, amitől láthatólag megjött a bátorsága:

– Ne vegye zokon a kérdésemet, de nem kegyelmed az a Turíbio Todo, a vista-alegrei nyeregkészítő, aki most tér vissza messzi vidékről?...

– Én vagyok az. São Paulóból jövök... De honnan tudod te ezt? Csak ma érkeztem...

– A vegyesboltban monták...

Turíbio nevetett. Egyre jobban tetszett neki a suttyó legényke.

– A magadfajta legényeket nem nagyon láttam arrafelé? Pedig pénzt kereshetnétek, megtapasztalhatnátok az életet. Ami itt van, az nem élet, kutyának való nyomorúság! Ha el akarnál menni, elmondom, merre indulj, adok pénzt is, hogy elindulhass.

– Még mit nem... Itt születtem, itt is akarok maradni...

És nyugtalanul, mintha másra szeretné terelni a szót, a legényke felkiáltott:

– Nézze csak!

Egy brazil vasfa felső ágain egy borzas, bohócképű lisztmajmocska grimaszolt, sivalkodott és ugrált össze-vissza. A lovasok megtorpantak. Turíbio Todo elővette a revolverét és célzott. De a kis majom elrejtőzött a fatörzs mögött, és csak a fejcskékjét dugta elő, hogy megfigyelje a dolgok állását. Turíbio elérékenyült, és visszadugta a revolvert az övébe.

Eközben a majom lecsúszott a fa törzsén, és átszökkent az ingafára, az ingafáról az üstökösfára, az üstökösfáról a kolumbiai mahagónira; leereszkedett a majomfésű tüskés szárán, felkapaszkodott a parkia-fa lecsüngő virágfonatain, felkepesztetett egy araroba-fa tetejére, megbújt a csúcsán, és onnan füttyögött lefelé.

– Hadd menjen szegényke! Minek bántanánk az erdő kicsinyke jószágait?... Nekik is joguk van az élethez... Arra, São Paulóban egy nap...

– Mennyiért vette kegyelmed ezt a lovat?

Todo meglepetten, nyugtalanul kapta fel a fejét, mert alázatos, meghunyászkodó úti-társa már másodszer vágott a szavába.

– Csak kölcsönöztem... gyerünk tovább. Ez már itt Restinga?

– Nem, hanem Quilombo.

Az út szélén itt-ott vályogkunyhók álltak a banánpálmák között.

– Menjünk már gyorsabban, te legény, mert nagyon szeretnék már hazaérni!...

Egy folyócska szűk medréhez értek. Egy hátán zsákot cipelő öregember ment át éppen a hídként szolgáló fapallón; üdvözölni akarta őket, de kis híján leesett, csak nehezen nyerte vissza az egyensúlyát. A part sima iszapját ellepték a mozdulatlan sárga lepkék, mint egy ünneplő ház padlóján szerteszórt virágszirmok.

A lovak lába csúdig merült a folyóvízbe, nyakuk meghajlott, hogy ihassanak. Pontylazacok csapatai kergetőztek erre-arra vagy lebegtek egyhelyben, uszonyaikat rezgetve az áttetsző vízben, amelyet mohón szürcsöltek az állatok.

Friss szellő fújdogált. A dombhát felől moha, zuzmó, elszáradt növények illatát sodorta feléjük. A nyereg olyan kényelmesen simult alá, olyan kellemesen ringatta, hogy Turíbio egyik lábát kinyújtotta a kengyelben, és elérzékenyülve nézett egy szitakötőt, amelyik csillogva lebegett egy darabig, azután leszállt a kötőfékre.

A legényke is békésen, elmélázva ült a nyeregben, elnézegette, ahogyan a lovak minden mozdulatára felkeveredik az iszap és elhomályosítja a vizet. Az állatok, miután csilapították a szomjukat, újra nekiindultak.

– A mennyekben érzem magam!... Nemsokára viszontlátom a feleségemet, akit hosszú ideje nem láttam... Holnap délután talán már ott is leszek, az anyja szülőföldjén. Ha ő is úgy akarja, elmegyünk São Paulóba... Szeretnék pihenni egy kicsit, és élvezni az életet... – mondta Turíbio Todo, és elégedetten fölsóhajtott.

– Mit nem akar, Turíbio uram... Már bocsásson meg a szóért, de ez a világ egy trágyadomb! Az ember nem lehet boldog benne... Nem bizony.

– Ne kísértsd az Istent, te legény... Micsoda dolog ez!?...

– Az ember sorsa a gyötrem... A világon mindenkinek kijut a szenvedésből... Senki nem lehet boldog!... És egy nap eljön a halál...

– Hallgass csak ide! Orvoshoz kéne menned, hogy kiverd ezeket a gondolatokat a fejedből.. – tanácsolta Turíbio.

A másik elhallgatott. Olyan csüggedt, gyászos képet vágott, mintha az egész világ súlyát ő hordozná.

Felkaptattak egy dombra, leereszkedtek róla; az út egy sűrű erdőn át vezetett, ahol csend volt és félhomály. Az egyik ló horkantott egyet, a zabla vasát harapta. A lovasok arcát súroló ágakról súlyos esőcseppek hullottak. És Turíbio Todo váratlanul összerezzenett attól a nyers és határozott hangtól, amely most elhagyta a suttyó legényke száját:

– Turíbio uram! Szálljon le a lóról, és imádkozzon, mert most megölöm!

– Mi? Micsoda?... Megbolondultál?...

De a legény komoran, sápadtan nézett, a jobb kezében egy öreg mordályt tartott, amelynek páros csöve baljóslatúan csillogott.

– Szálljon le azonnal, Turíbio uram!...

Az emberke szinte közönyösen mondta ezeket a szavakat, de közben feszülten figyelt.

Erre Turíbio Todo szembefordult vele, kihúzta magát és ráordított.

– Ne szórakozz velem, te kutyakölyök, mert eltaposlak!...

– Ne üvöltsön itt, Turíbio uram, mert semmi értelme... Az Istennek és kegyelmednek is a bocsánatát kérem, de nincs más választásom, mert megígértem Cassiano komámuramnak, ott Mosquito-ban, amikor örökre lecsukta a szemét...

Turíbio Todo, amint meghallotta ellensége nevét, belerázkódott. A legényke mordályt szorító keze remegett. Turíbio egész testét átjárta a reszketés.

– És mennyit fizetett neked? A dupláját adom, mindenemet odaadom neked!...

– Hiába minden, hiába minden, Turíbio uram... Isten áldása rajta, ő mentette meg a fiam életét... És én megígértem neki, amikor már a kezébe tették a gyertyát... Szomorú! De nincs más megoldás... Nem lehet másként...

Turíbio szeme elkerekedett, a szó benne szakadt, a félelem rátelepedett, hogy gondolkodni sem tudott.

– Figyelj... Én is családos ember vagyok... Családos...

– Szájjon le a lóról, Turíbio uram...

– A Szentséges Szűzanyára! A fiad életére! Ne tedd ezt! Isten lesújt rád! Ne ölj meg...

– Akkor imádkozzon, Turíbio uram, mert azt nem akarom, hogy a pokolra jusson!

Turíbio Todo elborzadva kinyújtotta a két kezét.

– Várj! Várj! Még ne lőj...

És a kezével megérintve a homlokát, keresztet vetett, aztán meg-megremegő, sírásba forduló hangon belekezdett:

– Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében, ámen!... Miatyánk...

De nem! Mint egy birkát, azt nem! Oldalra fordult, előrántotta a revolvert, és a kantárszárat megeresztve, sarkantyújával oldalba kapva a lovat nekilódult.

Eldördült a mordály. Turíbio Todo oldalra dőlt, lefordult a nyeregből, az egyik golyó az arcát, a másik a homlokát érte. A ló megugrott, a halott lába kifordult a kengyelből. A test lehuppant, átfordult, és nem mozdult többet.

Akkor Timpim, aki a Huszonegy névre hallgatott, ugyancsak elimádkozta a Miatyánkot, és a lábát szétvetve megsarkantyúzta a lovat. A tarka ló ügetésbe kezdett, a vörösfák és campeche-fák között megbújó ösvényen lassan távolodott az országúttól.

Pál Ferenc fordítása

Nagy pusztaság: ösvények

(1. részlet)

Diadorim és én, ketteskén. Sétálgattunk. Már ebben kiríttunk a többiek közül, mert a ziványok nem hívei a hosszas fecsegéseknek, sem pedig a nagy barátságoknak: alkalomadtán összeverődnek és szétválnak, de legszívesebben mindenki megmarad magának. Mi kettőnkéről senki sem szólt semmit. Óvatosan viselkedtek. Ha egy szót is szóltak volna, akár gúnyolódva – végük lett volna. Megszokták, hogy mindig párban látnak minket. Már nem nézték rossz szemmel. Mi meg csak beszélgettünk az árok mellett – az öreg tanya vízelvezető csatornájánál, ahol a vízitorma virágzik. Körülölelt a félhomály, alkonyodott. Diadorim tábornözet gyújtott, én pedig elmentem bodzaágakért. Éjjeli pillék ringatóztak a fejünk felett, zömök cserebogarak döngöcséltek. Gyöngéd szellő simogatott. A szél szárnyai közeli eső illatát hozták. A tücskök ciripelése egységes lepelle szötte a mezőt. Csak úgy önmagamtól nem lennék képes ilyen apró részleteket felidézni, nem szoktam átadni magam az ilyesmi dolgoknak, a visszavágódás azonban eszembe juttat mindent. Mintha csak ma történt volna. Diadorim emléke örök lenyomatot hagyott számomra a természet minden ilyen apróságában. Tudom, mert tudom. Békák mélabús brekegése hallatszott. Diadorim szilárd és tekintélyparancsoló, olyan jóképű volt a parázs táncoló fényében. Alig szóltunk egymáshoz, mégis mintha valami megfoghatatlan erő vonzott volna hozzá – az élet visszafordíthatatlan hatalmassága. Nem tudom, milyen alázatos szédület hatására, de csak csendesen engedelmeskedtem a némaságának. Ez pontosan így volt! Ha megérkeztünk valahova, azt mondta, üljek le, és én leültem. Nem szeretek állni. Aztán ő is leült. Mindig távolabb tőlem. Sosem volt bátorságom közelebb ülni hozzá. Olykor-olykor ugyanis felfedezni véltem Diadorimban valami ösztönös bizalmatlanságot; pont velem, a barátjával szemben! Ezúttal azonban sokkal közelebb ült le, mindössze félkarnyi távolságra tőlem. Alig bírtam megállni, hogy fíkcarnyi jelét sem mutassam a helytelennek tartott gyöngédségeknek – mindent elfeledtem, a kellemes boldogságban a gondolataim fonala is elakadt. Hirtelen kételyeim támadtak, keserű szív fájdalom! Gondolataimban egészében és részleteiben is körüljártam ezt. Mindössze annyi volt, hogy a szívem készen állt volna többre is. A test nem ölt szavakat, de sokat tud, megjósolja, amit nem ért. A vizek mellett minden olyan gondtalan. A folyóparton hallani lehetett egyik vidrát a másik után! Cuppanósan füttyentgettek.

– A fenébe is, jöjjön már el az a nap! – mondta Diadorim. – Egy cseppnyi vidámságom sincs, sőt, létezni sem bírok, amíg azt a két szörnyeteget el nem tettem láb alól... – és olyan heves utálattal sóhajtott, mintha csak szerelemmel tette volna, ugyanakkor

mégsem jött ki a sodrából. Higgadt gyűlölete olyan hatalmas volt, hogy nagyobb már nem is lehetett volna. Türelmes utálat, érti?

Ez az érzés szépen lassan rám is átragadt – de nem gyűlöletként, bennem szomorúsággá vált. Amíg az a két szörnyeteg él és virul, Diadorimnak egyszerűen nem lesz nyugta. Addig fog törni-zúzni, míg meg nem bosszulja apja emlékét. Ez alatt a kis szünet alatt, a pihenőidőben, pont amikor leginkább szükségem lett volna a közelségére, Diadorim egyre csak ennek a témának a végleteit ragozta. Ölni, ölni, a vérontás vérontásért kiált. Így vártunk ott éjszakába nyúlóan, egymás mellett. Szótlanul. Ó, tisztán emlékszem. A békák. Lány brekegésük és a koros gekkók hangjai tarisznyát fontak körénk. Körbenéztem az ároksparon. Bizonyára ön is tudja, a vízitorma levélzete órákig világol a sötétségben, minden egyes levél egy villanás – kigyullad, mint a villanyáram. Én pedig rettegtem. Lelkembe mart a félelem.

Nem válaszoltam. Nem vitt volna előbbre. Diadorim végezni akart velük. Ezért meneteltünk. Madeiro Vaz vezetésével onnan, a várva várt pihenőhelytől ismét útra keltünk, a nyomukba eredtünk – utánuk! – harcra készen. Lőszerben nem volt hiány. Hatvan férfi volt a bandában – mindannyian a legvakmerőbb fajtából. A vezérünk Madeiro Vaz még soha egyetlen harcosát sem veszítette el. Bölcs, tapasztalt férfi volt, de nem a szavak embere. Sosem számolt be előre a terveiről, sem a következő útirányról, amelyet váratlanul kigondolt. Nála is az engedelmesség bizalmán múlt minden. Csontos alakjával, vastag nyakával és félig lehajtott hatalmas fejével ő volt a nappalok és az éjszakák ura – szinte sosem aludt: mindig felkelt az éj csillagos derengésében, lassan körbejárta a környéket, lépésenként az ósdi örvös pekaribőr csizmájában. Ha józan ítélőképességével jogosnak találja, Madeiro Vaz képes lett volna rózsafüzérrel a zsebében, keresztet vetve szilárd parancsot adni ezer ember egyenkénti lemészárlására. Már kezdettől fogva tiszteltem annak az embernek az erejét. Az ő titka sziklából volt.

(2. részlet)

Hogyan is meséljem úgy, hogy átérezze? Ott született tán? Élt már át ilyesmit? Tán ismerte Diadorimot, kérem?... Á, maga azt gondolja, a halál csupán sírás és mesterkéltség – mély gödör és néma csontok... Biztosan el tud képzelni valakit, aki a szerelem hajnalán képes egyedül meghalni egyetlen emberért. Olyanokat képzeljen el, akik habzó szájjal, híven és határozottan ölik egymást! Szinte művészet! Piff-puff, lövések – a másik pedig féktelenül közeledik a füstön át késsel a kezében! Amikor aki már halott volt, az ölte a legtöbbet... Ó, kérem... Adjon egy kis időt. Elmesélem.

A végére minden a feje tetejére állt... Utoljára az történt, hogy hátramentem, és megragadtam a vak Borromeut, aztán szibbasztó fájdalmat éreztem a karomban. Zavartan, döntésképtelenül guggolt ott összekuporodva. Mindössze annyit mondott az a tökféj, hogy: – Ki ad nekem ennivalót? – ráfordultam, hogy majd valaki! Maradjon csak ott,

vastag dohányt rágyva, fekete-sárgát köpködve. Verejtékeztem. Erre váratlanul belekezdett egy dicsőítő dal zengésébe...

Ólomsúlyúvá váltak a karjaim... Nagyon furcsálltam, mintha szüneteltették volna az utcai tűzharcot; már percek óta nem hallottam lövéseket. Bizony, abbahagyták. Köröskörül érthetetlen lármát csaptak, szitokszavakat ordítottak egymásnak. Kifogytak volna minden lőszerből? Csak néztem, és nem érttem. Lőhettem volna? Azt hiszem, kiáltani akartam, de vártam, későbbre halasztottam. Még annak ellenére is, amit láttam – a zűrzavart. És hát pont ki jött ki egy ajtón, hogy a nagy bandához csatlakozzon – felhúzott duplacsövű mordállyal a kezében, majd azt célra tartva? Hát az a tanyasi Teofrásio, mintha ő lenne a legvitézebb férfi a környéken! Megpillantottam az embereit irányító Hermógenest is! A kalapja mint egy óriási, kerek tálca... Ez az ember készül valamire...

Ekkor megértettem – az Úr oltalmazzon!

Rájöttem, miben sántikálnak! Az övéik és a mieink egy óriási, vakmerő párbajt terveztek ki, és ennek megfelelően elő is készültek az utca két végében, szépen felsorakoztak ridegen kést ragadva. Miközben szememmel végigkísértem őket, megpillantottam Diadorimot – a mozdulatait. Minden porcikámmal kiáltani akartam, de képtelen voltam rá, mintha eltávolodtam volna önmagamtól, elszédültem a vágtyól. Az utca pokollá változott, mely egyre szorosabban körbezárt... Elment a hangom.

Egyre csak közeledtek a környező tanyákról fegyverüket kivonva a vállukon átvetett szíjakból. Lőttem-e? Valami béklyó kicsavarta, megsebezte a karjaimat, gúzsba kötött. Hömpölygő verejtékfonál futott végig a gerincemen. Ki volt az, ki erőmet elrabolta karjaimból, megbéklyózott, és minden igyekezetemet megtörte? – A becsületed... A bátor férfibecsületem!... – nyögte magában testvesztett lelkem. Kiesett a kezemből a puska, az államat és a mellkasomat sem tudtam irányítani. Minden igyekezetem hiábavalónak bizonyult. Teljesen átjárt a rettegés, a fehér szakadék. Diadorim elindult az utca végéből, törrel a kezében haladt előre, ámokfutásra készült...

Ó, jönnek támadni. A háromszáz lépés. Élet és halál közt feküdtem, esendőn. Mindannyian megindultak pusztító haraggal, oly bátran. Csak én nem! Megőrijtett, hogy képtelen voltam parancsot adni vagy útmutatást kiáltani. Nyikkanni sem bírtam. Megtelt a szám köpettel. Kicsordult a nyálam... És ők csak jöttek-jöttek, szélesebesen, gyűlölettel ordítva, támadásra lendülve... Mígnem elérték egymást, és összecsaptak. Én pedig annyira sóvárogtam a szabadulás után, hogy öklendezni kezdtem. Imádkozni akartam, de – mint a villámcsapás, végigszántott rajtam egy gondolat. Tudja melyik? Hogy az ördög megjelent az utcán a forgatagban... Ha tudná, milyen volt... Diadorim – látni akartam őt, őrizni szememmel... Fogaimat vacogtatta a mindent átható rémület... Előkerült a szakála utolsó száláig könyörtelen és embertelen Hermógenes... Diadorim rátámadt... Kivédte egy ügyes elhajlással... Vérszomjában tülekedtek, össze-összecsaptak. Váratlanul... és...

Én csak néztem! Rengetegen vadul forogtak az óriási zűrzavarban, a kivehetetlen kanyarokban néhol kilengett egy-egy kéz és láb, mintha futnának. Az ördög megjelent

az utcán a forгатagban. Vér. Zsírt metszettek az emberi bőr alatt, húst szabdaltak. Flanelingeket láttam, majd férfiak hátait, ahogyan hadonászva a földre hulltak, mint lebortvált, megperzselt disznótestek. Kínszenvedésemben imádkozni akartam, de annyira szédültem, hogy képtelen voltam rá. Egymásba mártogatták vörösen csöpögő pengéiket. Kés a kés ellen, még a nadrágtartókat is levágták... Az ördög megjelent az utcán a forгатagban. Így figyeltem őket, amikor megláttam – kristálytiszta! –, ahogy Diadorim leszúrta és kivérezte Hermógenes-t... Ó, ledöfte – kulcscsont tájékon –, és magasba szökött a kifröccsenő vér! Ragaszkodott az alapos munkához! Elszorult a torkom, égetett a vágó, hogy akár egyetlen imaszót kiejtsek, fennhangon vagy némán, de beszáradt! Aztán csak szemerkélni kezdett bennem, a pillanat révületében elképzeltam Szűz Máriát a szentegyház közepén ülve... Egy csepp vigasz... Mintha odalent csak a halál keserősége létezne, irgalom nélkül. Egészben lenyeltem. A világ minden gyűlöletével telt nyöszörgések hallatszottak. A kiáltások. Ahogy hirtelen nem láttam már Diadorimot. Az égen felhők szötte... Diadorim! A belém hasító fájdalom közepette hirtelen erőmre letem! Megmozdultam, mindent elsöprő dühvel a kezembe haraptam, hogy érezem a fájdalmat... Felküzdöttem magam a szakadék szélére. A távolból lövéseket hallottam, melyek mélységes mélységekből érkeztek. Lezuhantam.

Gergely Boglárka fordítása

A nagy bozótos pusztaság: ösvények

(részlet)

Diadorim és én, kettesben. Sétáltunk. Ebben különböztünk a többiektől, mert a katonákra nem jellemző a sok beszéd, sem a szoros barátság: szabadon találkoznak és véletlenszerűen elválnak, de mindegyik magának való. Kettőnkről senki semmit nem beszélt. Elővigyázatosak voltak. Ha valaki gúnyolódott volna, azt mondom – meghal. Hozzászoktak ahhoz, hogy együtt lássanak minket. Többet nem is mondtak rosszat. Beszélgetünk a folyóhoz, a birtok régi csatornájához közel, ahol a vízitorma virágzott. Kezdtet beesteledni. Diadorim tüzet gyújtott, én elmentem kukoricacsövet gyűjteni. Sok lepke repkedett a fejünk körül, és nagy bogarak cikáztak. Szellő fújdogált. A szél közeli eső illatát hozta. A tücskök rajainak hangja betöltötte a mezőt. Magamtól ennyi részletre nem lennék képes emlékezni, csak kevés dologra a pihenőről, de a vágyódástól emlékszem. Mintha csak ma lett volna. Örökre Diadorim nyomát követem a természetben. Tudom, mert tudom. A hang, ahogyan a békák brekegtek. Diadorim, komoly, olyan szép, a lángok lobbanásakor. Szinte nem is beszélünk; de vonzás volt, ami húzott felé – az élet menthetetlen vonzása. Nem tudom, hogy a szégyen érzete miatt-e: ő hallgatagon, én pedig engedelmessé válnék neki, csendben. Szinte teljesen így volt! elérkeztünk egy helyre, ő mondta, hogy üljek le; én leültem. Nem szeretek állni. Majd ő is leült. De egyre távolabb. Nekem nem volt bátorságom ahhoz, hogy közeledjek hozzá. Diadorim néha bizalmatlannak tűnt; velem, aki barát volt! De ezúttal ő közelebb volt, karnyújtásnyira tőlem. És én – alig tiltakoztam az édes, valójában csúnya dolgok részletezése ellen – én mindenről elfeledkeztem, elégedett könnyelműséggel, nem gondolkodtam tovább. De kétkedés és förtelmes undor követte! alaposan átgondoltam. Csakhogy a szívem többet tudott. A test nem mozdul, de sokat tud, kitalálja, ha nem érti. A vízhez közel minden boldog. Hallgatózott: a folyó zenekara, vidrák egymás mellett! pióca, vérszívó. – Igen, de azt akarom, hogy ez a nap eljöjjön! – mondta Diadorim. – Nem lehetek boldog, egyszerűen nem lehet ugyanaz az életem, amíg az a két szörny meg nem hal... És gyűlölettel sóhajtott, mintha szerelemből tenné; de egyébként nem változott. Ilyen nagy gyűlölet nem nőhetett tovább: megállt, mint egy érzés, amibe belenyugodott. Türelemmel gyűlölködök, tudja az úr? És az az erős gyűlölet, amit ő érzett, engem is kezdett hatalmába keríteni – de nem gyűlöletként, hanem bennem inkább szomorúsággá vált. Amíg a két szörny

élt, Diadorim nem élhetett. Míg nem állhatott bosszút apja múltja miatt, nem volt önmaga. Miközben kiálltunk a menetből, a pihenés alatt, amikor a barátomat akartam, Diadorim csak az ügy végéről beszélt. Ölni, ölni, vér vért követel. Így ketten ott vártunk, az éjszaka kezdetén, együtt. Hallgatagon. Emlékszem, ah. A békák. A béka kuruttyolt, öreg gekkók hangja hallatszott. A folyó partját néztem. A vízitorma egész zöldje – az úr ismeri – fényt ad ki magából, ebben a sötétségben: levél a levélhez, villanás – a vízitorma meggyullad magától, elektromosságot hoz létre. És én féltém. Félelem a lelkemben. Nem válaszoltam. Nem mertem. Diadorim a végét akarta. Ezért mentünk. Medeiro Vaz vezényletével, a csekély pihenő után folytattuk az utunkat a többiek élén – az ő élükön! – harcot keresve. Muníció nem hiányzott. Hatvanan voltunk – de mindegyik gazfickó a legjobbak közül. Vezérünk, Medeiro Vaz sosem vesztett harcost. Medeiro Vaz bölcs ember volt, gyakorlatias, szófukar. Sosem számolt be a tervéről korábban, hogy másnapra milyen menetelést tervez. Az engedelmisségben bízva határozott el mindent. Csontos, hatalmas nyakszirttel, nagy fejjel, ő volt a nap és az éjszaka ura – mintha sosem aludna: mindig a csillagok alatt kelt fel, bejárta a környéket, lassan, lépésenként, a régi jó pekari bakancsát viselve. Ha őszinte bölcsességgel úgy gondolta, hogy igaza van, Medeiro Vaz ünnepélyesen a táskájában tartotta a rózsafüzért, keresztet vetett, és határozott parancsot adott egyesével az ezer ember megölésére. Kezdetől fogva értékeltem a másik ember erejét. A titka a kőben rejtett.

Bakó Ágnes fordítása

Guimarães Rosa

A nagy bozótos pusztaság: ösvények

(részlet)

Guimarães Rosa

Diadorim és én, mi ketten. Sokat voltunk együtt. Ezzel mi kiríttunk a többiek közül – az útonállók ugyanis nem beszélgetnek hosszasan, és szoros barátságokat sem kötnek: összekeverednek, majd akaratlanul szétszélednek, mindenki a saját sorsának a kovácsa.

Kettőnkről senki semmit nem beszélt. Elővigyázatosak voltak. Beszélne is egy, vagy gúnyolódna – mondtam –, meg is halna. Megszokták már, hogy minket párban látnak. Nem is gyanakodtak. Az árokhoz közel beszélgettünk – régi birtok vízárkában, ahol virágot bont a vadmustár. A félhomály egyre csak sűrűsödött. Diadorim kis tüzet rakott, én pedig elmentem kukoricacsutkáért a tűzhöz. Arcunk előtt pillangók repdestek és nagy cserebogarak berregtek, mit fúvó szellő hangja kísért. Egy közeli eső illatát hozva magával. A tücskök ciripelése eggyé szőtte az egész mezőt. Én egyedül, annyi részlet közt, nem bírok emlékezni, kevés dolog tud engem megragadni igazán, de az odavágyódás emlékeket ébreszt bennem. Mintha csak ma lenne. A természetnek minden ilyen kis apró mozzanatában látom magam előtt Diadorim arcát, amely örökké beleivódott az emlékezetembe. Biztosan tudom... Tudom, ahogy tudom. Az a mélabús békabrekegés. Az erős és komoly Diadorim szépsége az izzó parázsban. Szinte hang nem is hagyta el a szánkat, mégis volt benne valamiféle öröm, amely hozzákötött engem – az élet visszafordíthatatlanul bekebelezett engem. Ő csendes volt, én meg szégyenletes bódultságomban bátran engedelmeskedtem. Többé-kevésbé ilyen volt: mikor megérkeztünk egy helyre, ő szólt, hogy üljek le, én meg leültem. Nem szeretek állni. Azután ő jött és leült. Tőlem távolabb. Nem volt bátorságom közelebb húzódni. Úgy tűnt, mintha néha Diadorim tartózkodott volna. A bizalom egyetlen szikráját sem mutatta felém; felém, a baráthoz! De ez alkalommal közelebb került a kezemhez. Erre én – kinek sosem engedték, hogy csúf dolgokról elragadtatással nyilatkozzon –, én végül mindenről megfeledkezve, az elégedettség szórakozottságával megtelve abbahagytam a töprengést.

Dorcsák Réka fordítása

Guimarães Rosa

A vadon

(részlet)

Csak mi: Diadorim és én. Sétálgattunk s ekképpen is különböztünk a többiektől – a zsványok nem fecserésznek, nem kötnek szoros barátságokat, alkalmanként társulnak, s hamar elválnak útjaik, mindegyikük csak önmagára számíthat. Rólunk nemigen beszéltek, inkább mélyen hallgattak. Ha bárki is gúnyolódni merne, szavamra, meglakolna. Hozzászoktak, hogy együtt látnak minket, nem is szóltak hát egy rossz szót sem.

Az árok mentén haladva folytattuk eszmecsserénket az öreg tanya közelében, hol a zsásza virágba borul. Esthomály volt, egyre csak sötétedett. Diadorim kicsiny tüzet gyújtott, én pedig rőzse után kutattam. Lepkék hada reppent szemünk előtt, tekintélyes méretű cserebogarak ütköztek egymásnak, miközben könnyű szellő fújdogált, melynek lágy susogása magával hozta a közeledő eső illatát. A vidéket tücsökciripelés szőtte át. Eme kicsinységek nem ébresztettek bennem nosztalgiát, nem kötötték le figyelmem – ellenben a szomorú vágyódás emlékeket idézett fel bennem. Mintha csak ma lenne: Diadorim nyomot hagyott bennem a természet mindennemű apróságában, még a békák bús brekegésében is. Ő, ki oly komoly, ki oly erős – gyönyörűen festett a parázs izzó fényében. Alig szóltunk, mégis egy láthatatlan erő vonzott felé – az élet feloldhatatlan rejtélye. Szótlan volt, bár nem sejtettem, mi okból, de csendesen szót fogadtam neki. Ez már csak így volt: megérkeztünk valahová, azt mondta:

– Ül le! – hát leültem.

Sosem szerettem ácsorogni. Diadorim is elhelyezkedett, tőlem távolabb, középtájon, nekem pedig nem volt bátorságom közelebb merészkedni. Alkalomadtán felsejlett benne a bizalmatlanság irányomban – nem bízva bennem, ki bajtársa voltam! Akkor, abban a pillanatban ott ült csupán egy karnyújtásnyira tőlem: nem látván a rossz jó oldalát, elfeledkeztem mindenről, a szórakozás örömeiben nem is gondoltam tovább. Hirtelen kételkedés támadt bennem, elégedetlenség lett úrrá rajtam. A szívem már nem bírta tovább, bár testem nem tolmácsolhatta, mégis tisztában volt vele, bár nem értette, mégis sejtette. A folyó közelében minden gondtalan. Ámulattal figyeltem a vidrák játékát, hallgattam, mint siklanak tova felajzva a vizet.

– Szeretném, ha végre az a nap is eljönné! – mondogatta Diadorim.

– Nem nyugodhatok békében, míg az a két szörnyeteg meg nem lakolt – sóhajtott szenvedélyesen, mintha csak epekedne, gyűlölete mit sem enyhült. Gyűlölete, oly hatalmas, melyet nem lehet tovább fokozni, nyugodttá, már-már türelmessé lett.

Eme erő, mit érzett, engem is magával ragadott: inkább bűba fordulva, mintsem haragként. Míg a két gazember életben van, Diadorim nem lelhet megnyugvást, bosszút kell állnia atyjáért. Mialatt megpihentünk, a rajtaütés tervét szövögette, csak a megtorlás lebegett szeme előtt: ölni, csak ölni, szemet szemért, fogat fogért. Imígyen várakoztunk legott, az éj leple alatt, egyesítve erőinket.

Csend honol. Emlékszem: a békák búsongó brekegése visszhangzott, vén gekkók neszeltek vala. Az árokpart felé pillantottam, a zsásza levelei időnként ragyogtak a homályban, levélről levélre egy-egy felviláglott – ekképp fénylettek oly izzón. Félelem támadt föl bennem, félelem a lelkemben. Nem feleltem, nem siettem. Diadorim a véget kívánta, ezért nekiiramodtunk Medeiro Vaz parancsnoklatával. Medeiro Vaz, az utat megkerülvén, a sereg élén járt, tusára készen. Hetvenen voltunk, a legjobbak közül. Munícióból sem szenvedtünk hiányt.

Vezérünk, Medeiro Vaz sosem vesztett harciasságából, kiképzett minket, nem fecsérelve a szót, hisz a tettek embere volt. Sosem beszélt terveiről, míg el nem jött a cselekvés ideje, magabiztossága vak engedelmességre ösztönzött. Csontosan, erős nyakával és félig lehajtott fejével maga volt az Éj s Nappal ura, ki sosem aludt: minduntalan a csillagok közébe felemelkedvén hosszasan pásztázta a környéket, régi jó rámás csizmájában menetelve. Midőn nagyra becsült ítélőképességével biztosnak vélte, Medeiro Vaz ünnepélyesen őrizve zsebében rózsafüzérét, keresztet vetvén, határozott parancsot adott egyesével ezer ember megölésére. Eleitől fogva igen nagyra tartottam erejét. Titka sziklaszilárdságában rejlett.

Vigh Alexandra fordítása

Terék Anna

Napalm

Pokol a szeptember.

A napfény a házak falára tapad,
nem tud a sötétség a tetőig jutni.
Lángol a város,
az ég már egészen kormos lett tőle,
de ragadnak és feketék a járdák.

Míntha napalm ömlene a városra a Dunából,
a folyó húzza, a gyomrában
hordja be a híd alá azt a feketeséget.
Csúszik felfelé a rakparton, a járdára tapad.
Ezer cipő sem tudná felkaparni már.
Ha beelép az ember, az a feketeség
kúszik felfelé a lábszárán, a szájába ragad.

Nekem is fekete a torkom belülről, uram.
Összetapadnak tőle a hangszálak.
Annyi cigarettát szívtam, hogy csoda
minden egyes, számon kiszökő szó.
Lassú léptekkel közeledek haza,
de minden nappal fogyok,
lassulok, egyre kisebbeket lépek,
s egyre hosszabbak lesznek
a lábam alatt az utak.

Látja?
Égnek a falak.
Lángol az egész város.
És mit sem sejtve várnak,
vacsoráznak vagy

szerelmeskednek az emberek
a füstölgő háztetők alatt.

Néha elkap a félelem, hogy ennek az egésznek
egyszer csak tényleg vége lesz,
s valami rosszabb jön majd
a helyére, uram.

Rettentő reggelek:
a szem nem nyílik rendesen,
a fény széttörik minden pislogásnál,
de úgy szívja magába mégis a pupilla,
mint tekeredő teret a fekete lyukak.
Nyeli a reggelt a szemem,
az idegpályákon végigfut a fény,
aztán túl nagy elánnal zúdul
a fej minden pontjára.

Előbb-utóbb megszokja a velő is a fájást,
a hús úgy keményedik a csont mentén
minden nap, hogy ez a fájdalom
ne tágíthasson onnan.
És kényelmes minden fájdalom,
ha már megszokta az ember,
és rettenetes minden változás,
mi kimozdítja a testet
a gondolatok közül.
Pedig az izom új helyet mutat
úgyis, hagyja magát újra,
mert mindig emlékeztet,
görcsben tart.

Unalmas, ahogy félek
elengedni apámat.
Vagy talán a fájdalmat.
Hiszen, mint egy egyszerű állat,
egyre csak attól rettegek:
a múltó fájdalom helyére majd
talál az élet egy újat, a régit
kihúzza és a helyére másikat szúr be.

Adjon egy cigarettát!
Na, adjon már, úgysem félti az életemet.
Ha féltené, nem hallgatna olyan sokat,
inkább kérdezgetne.
Látni ám, a maga szemén is, uram,
hogymennyire retteg.
Csak rettegjen is!
Ez a folyóból ömlő feketeség
nem lehet véletlen.

Azt mondják, a gonosz jár az utcákon,
meztelen a lába.
Liheg az ablakok üvegén,
feketére nyalja a járdákat.

Azt mondják: suttog.
A maga nevét suttogja, uram.
Az árnyékok remegnek az esti lámpafényben,
maga meg oly lassan lépked mellettem,
tényleg, mintha egy helyben járna.
Pedig így utol fogja érni.
Megint utoléri magát, uram.

Az ördög mászkál az utcákon,
azt mondják, meztelen.
Körbeforog mindkét szeme,
mint aki kétségbeesetten keres.
Talán magát keresi,
a falak repedéseiben.

Hiába égnek Budapesten a falak,
hideg van,
hideg a fény is az utcalámpák alatt.
Jöjjön, álljon ide mellém,
szívja le mélyre ezt az égett levegőt!
Talán az megvéd majd bennünket.
Magát tőlem,
engem meg az úrtól,
ami a maga szavaiban van.

Minden lélegzet eléget
belőlünk egy kicsit.

Tudja, az a furcsa, hogy
apám felett az ég
sohasem fekete,
csak a föld, ami takarja.
Rátapadt bőrére, mint a napalm,
és eszi, égeti le róla az életet.
Minden percének nyomát,
ami a bőrén maradt,
emlékeit, rossz szokásait,
a mosolyától megmaradt ráncokat,
mindent, ami a bőrére kifért,
s ami az én apámat egyben tartotta.
Millió sejt, a sok idegszál, rostok
és hegek, az emlékek bőrre nyomódott
árnyéka, csendben, hő nélkül
ég le apámról, lassan, a föld alatt.
És annak a földnek a másik felén én állok,
lengetem üres tenyeremet,
mintha meg tudná szokni a kéz
a súly hiányát,
mintha lenne értelme
ökölbe szorítani, aztán kiengedni újra.

Állok, ott, az égető,
apámat ellepő föld
másik felén,
néha nevetek,
néha magára nézek,
és félek elengedni minden emléket,
mintha teletömhetném velük a zsebeimet,
s mintha nem húznának vissza,
mindig ugyanabba a pontba,
hogy mozdulatlan legyek,
hogy az idő hiába múljon velem.

Szvoren Edina

A varródobozban nincs hely éjjeli állatoknak

Észrevettük, hogy Anya jön az utcán, mert éppen az erkélyen álltunk. Béni remegett az izgalmától, rikoltozott. Sok mindent megengedek neki, mert elég nehezen jött össze. Hosszú tanakodás után egy közös barátunk spermáját fecskendeztük a barátnőm hüvelyébe.

b
bill
ent
yuk

Béni azt mondta, még mielőtt megláttuk volna Anyát, hogy mindenben rejtőzik egy bagoly. Ez új volt. Rámutatott a régi rádióra, aminek két beépített hangszórója is van az elülső oldalán, és megmagyarázta nekem, hogy ezek a kerek hangszórók a bagoly szemei. Aztán körbe kellett járni a lakásban, és megkeresni a többit. Mindet. Bagoly rejtőzött a kétfülű bögrében, de az ollókban is. Később kiálltam Bénivel az erkélyre, és utcai baglyokat kerestünk. Fölvettem őt a karomra, hogy jobban lásson. Észrevettünk egy nénit, aki kétkerekű bevásárlókocsit húzott maga után. A néni fölnézett ránk, és nem értette, miért kiabál Béni. Tulajdonképpen én is élveztem a dolgot. Az autók alatt két bagoly is bújt, a kerekeken keresztül lestek kifelé. Jöttek-mentek a járművek, a kézitargoncák, a duplakontyos balettnövendékek. Kirajzottak a baglyok.

Aztán láttuk meg Anyát. Korábban jött a szokásosnál. Hozta a memóriapárnát, zacskóval ölelte magához. Rögtön észrevettem, hogy nem stimmel vele valami, de nem jöttem rá, mi az. Amikor a barátnőm meghallotta Béni hangját, fölnézett ránk, és a szája elé tartotta a tenyerét. Csókokat helyezett rá, aztán sok-sok levegővel szélnek eresztette őket. Béni kérdezte, hogy mit csinál. Mondtam neki, hogy csókot hint nekünk.

Béni lekéredzkedett a karomból, és szaladt, hogy kinyissa az ajtót. A barátnőm gyalog caplatott föl a harmadik emeletre, amikor pedig belépett a lakásba, eltúlozta a fáradtsága mértékét. Jócskán rátett egy lapáttal, mert azt Béni is, én is szeretem. Úgy lógtak a karjai, mint a súlyos, vasból készült hajóhorgonyok. Segítettünk neki kipakolni. Vett kecsketejet és kakaót, meg egy piros iratpapucst Béni logopédiai holmijának. Kartonkártyák, színes munkafüzetek, filcek, posztókorongok. Béni ráállt Anya cipőjére, és megölelték egymást. *Ne hátráltass*, mondta a barátnőm, mert tudja, hogy Béni szereti ezt a szót. Néztem a barátnőm arcát pakolászás közben, de nem találtam rajta semmit, ami másképpen lett volna, mint reggel, amikor elment. Kivettem a kezéből néhány dolgot, lisztet, diabetikus lekvárt, hogy a kamrába vigyem. Kaptam egy puszit a számra. A zabpelyhes papírzacskó kihasad, nejlomba kellett tenni.

Anya kibújt a szandáljából, és mosdani ment. Béni vele tartott, közben a csókhintést gyakorolta. Benéztem utánuk a fürdőszobába. A barátnőm térdig göngyölt nadrágban ült a kád kávján, és mosta a lábát. Néztam, mi a furcsa rajta, mi hiányzik a ruhájáról, de semmit nem találtam. Béni közben elszédült, megmarkolta a mosdót. Azt mondta, rengeteg levegő kell a csóknak, hogy messzire szálljon. Eléggé elszomorodott, amiért a csókokból ilyen hamar kifogyott. Aztán kiküldtem őt Anya papucsáért. A kádhoz léptem. Megsimogattam a barátnőm hasát, meg a mellét a póló és a melltartó kosarán keresztül, megpuszítottam a nyakát ott, ahol az erek futnak. A szaga ugyanaz volt.

Ettünk. A barátnőm fölágta Béninek a paprikát. Kérdezte, megszúrta-e már Bénit. Én sosem kérdezem őt arról, hogy megszúrta-e, mert biztosan tudom, hogy ez olyasvalami, amit soha semmilyen körülmények között nem felejtene el. Közben a haját néztem, hátha a frizurájával történt valami. De nem aludta el, és fodrásznál se járt. Mesélni kezdett. Egy Szidi nevű kollégája felgyújtotta a papírkosarat, mert egyik napról a másikra elvesztette a főnökei bizalmát. Ráfogták, hogy elfelejtette lemásolni egy bázis-tanulmány legfontosabb húsz oldalát. A barátnőm Szidinek adott igazat, bár nem ismer- te a történet minden részletét. Béni át akart ülni az ölébe, de ő nem engedte. Édesem, mondta a barátnőm, majd máskor. Tőlem pedig azt kérdezte, hogy mit nézek rajta foly- ton. Kiszaladt az előszobai tükörhöz, hogy ellenőrizze a haját. Utálja, hogy a forgójánál kilátszik a fejbőr, azt hitte, azzal van a baj. Olyan fehér.

Elmosogattam. Béni fölállt egy székre, és ügyesen adogatta a poharakat, a tányéro- kat. A nagypapáról beszélgettünk, aki tányérok helyett tányérekat mond. A barátnőm a telefontöltőjét kereste, dühösen járkált mögöttünk föl-alá. Ahogy mosogatás közben a vállam fölött hátranéztem, tudtam, már csak néhány pillanat, és rájövök, mi olyan különös rajta, de aztán elvonta a figyelmemet valami. Leesett egy kés. Meg Béni ujját is becsípte a fiók. Hideg víz alá tartottuk, Béni makacskodott, el akarta húzni a kezét. Meglepődtem, milyen erő van benne. Izmosabb lett az utóbbi időben, zömökebb.

Szólt a telefon. Anya szaladt, hogy fölvegye. Amikor Béni rájött, hogy a gyógytornász- lány van a vonalban, ott hagyott csapat-papot, futott hallgatózni. Van, hogy kitepi a ba- rátnőm kezéből a telefont, aztán csak belekukorékol vagy belebéget. Szereti ezt a gyógytor- nászlányt, mert a fülcimpájába feszítve egy óriási lukas karikát hord. Egy alagutat, amiben örökké este van. Akkor még nem voltak a baglyok. Fölitattam a vizet a mosogató mellett, megtöröltem a kezem. Mire a nappaliba léptem, a barátnőm már letette a telefont, ült a ka- napén, és szomorúan nézte maga előtt a szőnyeget. A gyógytornász ma nem jön, mondta, mert meghalt az anyukája. Semmi előjele nem volt. Ha meghal valaki a környezetünkben, a barátnőm a saját édesanyjára szokott gondolni, aki négy éven át volt ágyban fekvő beteg. Pelenkázni kellett, etetni, itatni, és minden nap újra elmondani, hogyan működik a táv- irányító. Akkor sokat veszekedtünk. Mindenfélén: hogy mikor mondjuk el Béninek, ki az apja. És hogy gyűjtsünk-e kocsira. Amíg ott ült a kanapén a barátnőm, néztem a nyakát, a kezén az ujjait, meg a fülét, hogy hiánytalanul megvannak-e az ékszerei. Megvolt minden

bizsuja, még a bálványfagyökérből font gyűrűt is viselte, amit Bénitől az óvodai anyák napján kapott. Nem értettem, mit látok olyan furcsának a barátnőmön. Eszembe jutott, hogy vannak emberek, akik megérik a nőkön, ha terhesek. Az állatok meg a gazdájukban növekvő daganatokat, és vonyítanak.

Nem akartam, hogy a barátnőm kedvét elrontsa egy idegen ember halála. Megemlítettem a baglyokat, hátha felvidul, pedig tudtam, hogy akkor újra föl kell dúlni a lakást. Állítólag, mondtam, mindenben rejtőzik egy bagoly. Béni fékezhetetlen volt. Rögtön kiszaladt a konyhába, ahol hét-nyolc baglyot sikerült összeszámolnia – jóval többet, mint néhány órával azelőtt. Anya le volt nyugózva a felfedezéstől, belement a játékba, s amíg én teát főztem, ő Bénivel végigjárta a lakást, hogy minden helyiségben alaposan körülnézzenek. Minden zugot felderítettek, kiborították a játékkosarat, föllebbentették az ágytakarót. Feldúltan újságolták aztán, hogy több mint negyven bagoly rejtőzik a lakásban. Negyven! Anya arca is kipirult. Megtudtam, hogy még bizonyos könyvgerincek mögött is bagoly lapulhat: Csokonai, mutatták, Bodor, Dosztojevszkij. Aztán eszembe jutott, hogy Béninek le kell most már nyugodnia, nem jó, ha túlizgulja a dolgokat. Gondoltam, bekapcsolom a videót, és megnézünk egy epizódot abból a természetfilm-sorozatból, amit szeret. Azt hiszem, ott látott baglyot először. Tetszett neki a nyaka.

A teámat kortyolgattam. Béninek kikevertem egy cukormentes kakaót. Egy órán át csak ücsörögtünk, mintha másnap nem lett volna óvoda. A barátnőmet nem érdeklik a természetfilmek, úgyhogy leült a számítógéphez, letöltötte az emailjeit. Amikor kikibált a másik szobából – *írt a Szidi!* –, arra gondoltam, talán csak képzelődtem. A barátnőm olyan, mint máskor: az ékszerei megvannak, nem vár gyereket, és a frizurája sem változott. Néhány passzust fennhangon olvasott föl Szidi leveléből. Beigazolódott, hogy a bázistanulmány legfontosabb húsz oldalát nem tartalmazta már az eredeti paksaméta sem. Csönd lett, csak Anya kattintgatott. Béni rádőlt a vállamra, és szopta az ujját. Nem volt kérdés, ki hordja ki. Pedig nekem is lett volna kedvem. A magas, kalászos végű sárga fűben ékszeretknős araszolt egy békalencsés tó felé. Elbóbiskoltunk.

Béni azt hitte, hogy ha nincs gyógytornász, nincs gyógytorna se. A barátnőm viszont egyszer csak megjelent a polifoammal. Leterítette a hálószobában, az ágy előtt, ahol a gyógytornászlány szokta, és hívta Bénit, hogy öltözzön, vegye a tornaruháját. Béni nem akart tornázni. Azt mondta: ha meghalt a piercinges lány anyukája, nem tornázhatunk. Aztán elszaladt, hogy elbújjon valahol. Egy kicsit vártunk, hogy mindenre jusson ideje, közben mosolyogva néztük egymást. Aztán megláttuk Béni konyhaszekrényből kilógó lábát. Félretologatta az edényeket, behajtogatta a fejét a polc alá, de a lábát már nem tudta maga alá kanyarítani. Voltak idők, mikor elért.

Tornáztak. Végül is Anyának nehéz ellentmondani. Lehúztam nekik a redőnyt, mert Béni korábban észrevette, hogy az egyik szemközt lakó kislány leskelődni szokott. Lehet, hogy csak képzelem. Szerinte éjjel drónok szállnak a házak közt, pirosan világít a kamerájuk. Fölkapcsoltam a villanyt, aztán ültem a kanapén. Megpróbáltam összerakni egy

golyóstollat, ami még délelőtt ugrott szét a kezemben. Szeretem, mert puhán ír, mint egy ceruza. Amikor a betétet sikerült végre rugóstul belepréselni a házba, fölnéztem rájuk. A barátnőm tudta fejből a gyakorlatokat, hiszen korábban jegyzetfüzettel a kezében végignézett minden foglalkozást. Előtornázott Béninek. Olykor csak nézte, mit csinál, olykor szimultán végezte vele a gyakorlatot. Ha kellett, igazított a tagjain, fogta a lábfejét, a csípőjét, ahogy a gyógytornásztól látta. Oldalról, két-két ujjal tartotta a halántékát. Most én néztem őket. Amikor Béni hanyatt feküdt, ő pedig gyengéden a tenyerébe fogta a sarkát, akkor észrevettem, hogy a parkettán, az ágytakarón és a pianínó lakkbevonatán kizárólag Béni árnyéka vándorol föl-le a tornagyakorlat üteme szerint, a barátnőm kezéhez, lábához, fejéhez nem tartozik semmi. Egyetlen derengés, egyetlen mozgó folt se. Fölálltam, és közelebb léptem. Idegesen csattogtattam a tollat. Útban vagyunk?, nézett föl a barátnőm. Béni feneké alá nyúlt, icipicit megemelte. Motyogtam valamit, megráztam a fejem. Átléptem a polifoamot meg a fiunk lábát, és mintha keresnék valamit, kihúztam a komód legfelső fiókját. Talán rosszul láttam. Találomra előrántottam egy mappát, és mikor megfordultam, hogy újra keresztüllábaljak rajtuk, lopva abból a szögből is megvizsgáltam az árnyékokat. Nem tévedtem, egyedül Béni lábából nőttek ki homályosan lüktető, földön kúszó, alaktalan nyalábok. A barátnőm testéhez nem tartozott árnyék, egy zsebkendőnyi se. Még tíz perc, és vége, szolt utánam a barátnőm, miközben Béni ülepét óvatosan visszaeresztette a szivacsra.

Leroskadtam a kanapéra. Egy ideig szomorúan néztem a szőnyeget, aztán szórakozottan felütöttem a mappát. Földhivatali ügyek. Kimentem a konyhába, a kamrába, a függőfolyosóra, hogy ne lássák az arcomat. Visszabotorkáltam a lakásba. Zsibbadni kezdtek az ujjaim, éreztem, hogy az arcomból kifut a vér. A konyhapultot törölgettem, pedig tiszta volt. Miért nem mondta? Miért nem vettem észre? Mikor történhetett?

Végeztek. Összegöngyölték, elrakták a polifoamot, csattant a szekrényajtó mágnes. Hallottam, hogy jönnek, megpróbáltam erőt venni magamon. Megmostam hideg vízzel az arcom, kiöblítettem a számat. A barátnőm megéhezett a torna után, azt mondta, bekap valamit. Nem bízik bennem, jutott eszembe. Béni ledobálta a ruháit a fürdőszoba kövére, bemászott a kádba. Segítettem neki. Tartottam a zuhanyfejet, és láttam, kicsit remeg a kezem. Beszappanoztam Bénit, hagytam, hogy kicsit játsszon a lefolyó körül örvénylő vízzel: paskolgatta a lábfejével, megpróbálta föltorlasztani. Vajon ő látja-e. A szárítóról elvettem a törülközőt, átdörgöltem Béni testét, a műtéti hegről fölittattam a vizet. Én nem szoktam megtörölni a fütyülőjét, csak a barátnőm. Mondtam, hogy szárítsa meg, aztán hoztam a pizsamáját. Anya bedugta a fejét a fürdőszobaajtón, és kérdezte Bénitől, hogy mit kér a holnapi szendvicsére. A fürdőszobánk belső végében van egy L-alakú törés. Ha volna a barátnőmnek árnyéka, gondoltam, a kád mellől akkor se látnám. Béni mondta, hogy paprikakrémet kér. Kezembe fogtam a papucsát, őt pedig fölkaptam a karomra, vittem az ágyba. A nagyszobai csillár alatt nyújtózkodni próbált, a rézgömböt akarta megérinteni az ujjbegyével. Fektetsz?, kérdezte a barátnőm. Fektetek.

Béni nem kért mesét, pedig talán jobb lett volna az ágya szélén ücsörögni, és még akkor is úgy tenni, mintha mesélnék, amikor ő már elaludt. Lekapcsoltam a villanyt, és a szemközti irodaház erős fényében megláttam a saját árnyékomat, meg a kis műanyag íróasztal rombuszát. Egy pohárba állított ecset élesre fent felkiáltójelet vetett Béni paplanára. Mióta az irodaház felépült, nincs szükség éjjel is égő biciklivillogóra, Béni nem igényli. Aludj jól, mondtam, aztán beküldtem Anyát. Esti puszi, mondtam a barátnőmnek kedvetlenül. Pedig nem akartam, hogy tudja, észrevettem, de a hangom nem egészen állt az ellenőrzésem alatt.

Lehalkítottam a tévét. Ültem az ebédlőasztalnál, a nappaliban, ujjammal a távirányító gombjait simogattam. Nem gondoltam semmire. A barátnőm, miután végzett Béni-nél, a fotelban kucorodott össze. Magára húzta az útitakarót, elfészkelte magát. Hogy fáj most a viselkedése: a kedvessége, az okossága olyan, mint mindig. Könnyebb volna, ha átválna egy szörnyeteggé. Elővette a noteszát, és azt mondta, holnap logopédus. Tudom, a második alkalom. A foglalkozásokat, mondta, egy kiugrott, kopaszodó színésznő tartja, akinek basszus hangja van – vagy legalábbis bariton. Nem tudtam figyelni. Ellenőriztem a fotel mögötti felületet a falon, a barátnőm feje mögött, pedig tudtam, hogy nem kellene folyton odanéznem. A kihűlt teát szürcsölgettem, lötyböltem a maradékot. A filtert ráhurkoltam a bögre fogantyújára, hogy ivás közben ne essen a számba. A barátnőm egyszer csak elgondolkozva rám nézett, és azt kérdezte, mi bajom. Semmi, mondtam ijedten. Még nem álltam készen. Fogalmam sem volt róla, hogyan kell az ilyet csinálni, és tudtam, nem kérdezhetem meg senkitől.

Beszélggettünk arról a Szidiről. Hogy ne tűnjön föl a hallgatásom, időnként kérdeztem valamit. Szóba hoztam a gyógytornászlányt. A barátnőm azt mondta, sosem fogja megbocsátani magának, hogy négy éven át a nővéreére hagyta az anyját. A gondozás legjavát. Mit tehattünk volna, mondta önmagával feleselve. Itt élünk, ők pedig ott: egy kupacban nagynénik, nagybácsik, keresztszülők. Bénivel vidéken sokkal nehezebb lenne. Aztán megszólalt a telefon. A barátnőm ijedtében a készülékre dobott egy párnát – a memóriapárnára volt az, amit Béninek vettünk, de mindhárman megfélekedtünk róla. Ki se csomagoltuk. Megvártuk, hogy a telefon elhallgasson, aztán megnéztem a híváslistát. Az öcsém keresett. Örültem, hogy van valami dolgom, s hogy kimehetek ebből a szobából. Lehajtottam a vécétetőt, aztán ráültem, kezemben a telefontal, mint kamaszkoromban, mikor magányra vágytam. Mielőtt tárcsáztam volna, vártam egy keveset, pedig nem volt semmi, amit át kellett volna gondolnom. Ott állt előttem az egész múltam egyetlen megbonthatatlan tömbben, mint amit kiválasztottak és kilöttek belőlem a szerveim. Eszembe jutott a közös barátunk, aki eltűnt. Titokban talán megbeszélésünk ellenére is remélt valamit attól, hogy utódja lesz.

Kiderült, hogy Ali jó ideje ott rostokol a ház előtt. Állítólag sms-ekkel bombáztott, mert a kaputelefont hiába nyomta, meg se nyikkant. Magamra kaptam egy pulóvert, leszaladtam. Hogy vagy, öreglány, kérdezte, aztán sötétben tapogatóztunk föl

a harmadik emeletre. A lift sem működik, mondtam, ki kellene hívni a gondnokot. Ali az egyik fordulóban belenyúlt a szomszéd kaktuszába.

A barátnőm kedveli Alit. Eleinte az is felmerült, hogy tőle kérjünk spermát, de én ezt nagyon nem akartam. Összepszilkodtak. Az öcsém még az előszobában állva elhadarta fordultatos élete legújabb kalandjait. Most a kulcsát veszítette el, mondta, és nincs hol aludnia. A barátnőm a szája elé emelte a mutatóujját, és mutatta, hogy Béni már lefeküdt, erre az öcsém a nyakát behúzza suttogott. Kilenc évvel fiatalabb nálam, nincs állandó munkahelye, voltaképp azt sem tudom, miből tartja fenn magát. Évekkel ezelőtt színes buzogányokat Bécsben, négyet-ötöt egyidejűleg, Isten tudja, kitől örökölte a képességeit. Amikor a barátnőmmel összekerültünk, Ali még csak középiskolás volt. Korábban, ha meséltem az öcsémről valami vadat, a barátnőm folyton azt latolgatta, hogy ez és ez a tulajdonság én bennem legalább csírájában megvan-e. Nehezen értette meg, hogy ez a csírázás engem valamiért feszélyez. Talán csak akkortájt hagyott fel vele, mikor teherbe esett, és elkezdett más dolgokra figyelni, mint azelőtt. Rosszul esett, hogy azt hiszi, bizonyos szagokat nem érzek, amiket ő, aki hormonálisan megváltozott, igen.

A konyhába vonultunk mind a hárman. Ali söröket görgetett elő a hátizsákjából, a mélyhűtőbe rakta. Beásta dió, hús, kapor közé. Nekitámaszkodott a konyhapultnak, keresztbe fonta a lábát, és kérdezte, mi újság *Benyóval*. Ő az egyetlen, aki így hívja a fiunkat. Suttogva meséltünk logopédusról, gyógytornászlányról, diétáról. Béni tulajdonképpen élvezzi a törődést, fürdik a fokozott figyelemben, az óvodában is segítenek neki. A csoporttársak, mondtam, szinte irigyek: egyikük lerajzolta Bényt hipózás közben. Azon gondolkodtam, mit csinálnék, ha Ali észrevenné, mi történt. Igyekeztem úgy helyezkedni, hogy a sávot, ahol a barátnőm árnyékának kellett volna lennie, kitakarjam. Nem tudnék erről Alival beszélni. Felnéz ránk – tudom, hogy minden kekeckedése ellenére irigyli az életünket. Lekapcsoltam a nagyvillanyt, hogy ne övezzék túl erős fények a barátnőmet. Elég lesz a szagelszívóba épített égő, jó, hogy az üvege kormos, olajos.

Későre járt. A barátnőm azt mondta, ő már nem iszik. Fáradt. Még tíz perc, és elteszi magát. Elmesélte az öcsémnek is, hogy egy nő a munkahelyén fölgyújtotta a papírkosarat. Úgyhogy hamarabb hazaküldték őket. Benne van az erőszak a levegőben, mondta Ali, valami történni fog. A hüvelykujját szívogatta. Mutatta, hogy kicsit megduzzadt és kipirosodott, ahol megsúrta a kaktusz. A barátnőm elment fogat mosni, de előtte kikészítette a heverőre a vendégágyneműt. Amikor visszajött elbúcsúzni, még megmutatta, hol találjuk a kalciumot, ha szükség lenne rá a kaktuszcsípés miatt. Megölelte Alit, aztán hozzám hajolt, és adott egy csókot a homlokomra. Önkéntelenül összeszorítottam a fogam. Láttam, hogy még visszafordul, és gyanakodva rám néz. Talán elég lett volna mosolyogni, de nem ment.

Megijedtem a reakciómtól, nem akartam ezt. Amikor a barátnőm mögött becsukódott az ajtó, és én arra gondoltam, hogy most lesz végre néhány óra, amikor nem kell izgulnom az árnyéka miatt, elszégyelltem magam. Hogy fogom ezt bírni? Nem állhatok

mindig úgy, hogy mások ne lássák, amit ma észrevettem. Sosem fordult még elő velem, hogy valahol jobban éreztem volna magam a barátnőm nélkül, mint vele. Néha még munkahelyi bulikra is magammal vittem őt, mert biztonságot adott a jelenléte, így pedig olyan dolgokat is meg tudtam fogalmazni a szakmámmal vagy bármi mással kapcsolatban, amiket a távollétében sosem. Közben persze napnál is világosabb volt, hogy ezekkel a jelenléteben megfogalmazott felismerésekkel soha senki nem élhet vissza, mert sem eszébe jutni nem fog ilyesmi, sem képessége nem lesz, hogy megtegye. A barátnőm jelenléteben megesett dolgok ugyanis védelem alatt álltak. Mi lesz most ezzel. A védelem szűnik meg, vagy a dolgok.

Az öcsém előbányászta a söröket. Ő üvegből ivott, én pohárból. Közölte velem, hogy öszülök. Fejembe szállt már az első pár korty is, mert Béni miatt én és a barátnőm is egészségesebben élünk: nyírfacukorral sütünk, élesztő nélkül, korlátozzuk a szénhidrátfogyasztást, és egy éve alig ittunk alkoholt. Még a húst se kívánjuk, mióta elhagytuk a cukrot. Nagyon nehéz?, kérdezte Ali. Tiltakoztam, miért volna az. Egy héten egyszer logopédus, kétszer gyógytorna, a heg szépen gyógyul, a hajdina pedig finom. Mi ezen a nehéz? Te tudod, mondta Ali. Idefigyelj, folytattam, a cukorbetegségnél sokkal nehezebb egy költözés. Amikor idejöttünk, észrevettük, hogy Béni pár nap leforgása alatt elfelejtette a régi lakást. Nem emlékszik, hol volt a szobája, hol a miénk. Elfelejtette, hol volt az „éléskamra”, ahova az édességeket dugdos-ta előlünk, elfelejtette, hol épített fészket a sünnnek, amit Alitól kapott. Mondtam, mondtam, ami eszembe jutott, csak másról ne kelljen beszélnem. Vemhes sünn volt, mint utólag kiderült.

Az öcsém a telefonját babrálta. Mi a szar bajod van, mondta hirtelen. Semmi, feleltem, mi lenne, fáradt vagyok. Végigmért, nézett kicsit, aztán békén hagyott. Beszámolt valami nőről, aki egyik napról a másikra *elutazott Leedsbe*. Nehezen követtem a fordulatokat, nem tudtam, ki kicsoda, mert a baráti körében mindenki spanyolos hangzású becenevet visel. Mondott valamit Ulrike Meinhof húsos szájáról is. Lelkendezve mesélte, hogy egy barátnője meg egy haverja befogadták a lány szeretőjét, hozé, huan, mirabel. Berúgtam. Eszembe jutott egy álmom a szerelmünk első hónapjaiból: a barátnőm buja anyaisággal dajkálja az öcsémet, combja közé vonja, tarkóját tartja, mellét kelleve dédelgeti. Amikor fölébredtem, elmondtam a barátnőmnek az álmot, és akkor engem dajkált egy picit. Hova kerül most mindez? Ott van abban a bonthatatlan tömbben, bezárva, kihülve, megkövesedve.

Ebből elég, mondtam az öcsémnek. Leitatsz, holnap fél nyolckor pedig óvoda. Egyik nap én hozom Bénit, másik nap én viszem. Összepakoltam picit, elrendeztem a dolgokat. A poharamat a mosogatóba raktam, az üres üvegeket nejlonba dobáltam. Éreztem, kicsit könnyebb. Talán majd inni fogok. A Bénivel kapcsolatos teendők napi ritmusa is segíthet. Letöröltem a konyhapultot. Pisiltem, mosakodtam, megmostam a fogam. Bezártam a rácsot, aztán beszóltam az ajtórésen az öcsémnek: jó éjt.

Mielőtt beléptem volna a hálószobába, megálltam a küszöb előtt. A homlokomat a félfának támasztottam, és nem gondoltam semmire, csak arra, hogy bemegyek, lefekszem, alszom. Óvatosan nyitottam a hálószoba ajtaját. Csendben kikerültem a fotelt, a zongoraszéket, a telefonommal világítottam a lábam elé. A parkett alig recsegett. Kibújtam a trikómból, áthúztam a fejemen, aztán ültem az ágy szélén egy darabig. Később meggondoltam magam, és visszavettem a trikót. Kinéztem a redőny lécei közti réseken. Árnyék, gondoltam, nincsen is, csak drónok, biciklivillogók meg sötétség. Kihúztam a komód egyik fiókját, ahol a Bénivel kapcsolatos dolgokat gyűjtjük, tejfogakat, rajzokat, családi videókat. Fogtam a mobilomat, és bevilágítottam. Vigyáztam, ne üssek zajt, mikor beletúrok. Ott volt a csoporttárs rajza a hipózásról, gondoltam, holnap reggel kiszégezzük a gyerekszobában. Betoltam a fiókot. Az ébresztőórát rátettem a zongoraszékre, aztán anélkül, hogy átnéztem volna a barátnőm oldalára, a vállamra dőltem. Fölemeltem a lábam, vigyázva a matracra helyeztem. A párnát a karom és a fejem közé gyűrtem, magamra húztam a paplant, a friss huzat pedig ropogott, mint a hó. A hangok, gondoltam, nem tapadnak a testhez. Eszembe jutott a memóriapárna, a sok bagoly, a fecskendő, minden. Ahogy a szemem hozzászókkott a sötétséghez, a sötétség szép lassan tagolódni kezdett, a tárgyak körül pedig leülepedett a sötétség legsűrűbb eleme, a sötét. Győzködtem magam, hogy amit én meg a legtöbb ember nap mint nap magunkkal hurcolunk, amikor kimerészkedünk a szabadba, az a fény hiánya. Nem árnyék. Hiszen a térnek azon a pontján mindig is sötét volt. Néhány pillanatig még azt is lehetségesnek tartottam, hogy a barátnőm nem tud a dolgról. Mi van, ha nem is vette észre? Könnyezni kezdtem. Tudtam, hogy többé nem leszek képes szerelemmel megérinteni őt. Tudtam, előbb-utóbb ki fog derülni, hogy láttam, látom és tudom – akkor pedig ki kell mondani a dolgokat, és be kell avatni Bénit is. Hallgattam a zajokat. A barátnőm a másik oldalára fordult, recsegett az ágyrács. Lábával a paplanát dobálta, közben kásás hangon, földön túli nyelven halandzsált valamit, én pedig megéreztem a szagát, a bőre hőjét, a homloka illatát, és akaratom ellenére kívánni kezdtem. Küzdöttem az izgalom ellen. Ez csak egy feltételes reflex. A mellkasomra szorítottam a tenyerem. Kinyitottam a szemem, néztem a bútorok vak tömbjeit. Béni miatt, gondoltam, nem hagyhatom el. Próbáltam összehúzni magam kicsire, elférni saját árnyékom helyén. Vigyázva fészkelődtem, mint egy csónakon.

Deres Kornélia

Ösztönvész

Hetente benne ragadok egy álomban.
Melaszos idegek közé szorult a nyomorult:
mondja a narrátor, a kekec orákulum.
Hozzám szól, engem felez, leszedál,
fetrengő mássá tesz. Epikus egy egó,
kicsipkézném a képét, te úgy
mondanád: pofán vágnám.
De mozdulni nem bírok, mint akinek
kilőtték az agyalapi dúcát.
Mint akinek elhal(t).
Cooperre várok így. Huszonöt éve.
Titkos ügynök bevetés közben:
kinéznék,
de kinézni régen nincs kire.

Óvilág

„Csak egy cirkuszi medve keringőzött
rózsaszín tornadresszben az ütemre,
hogy őt valaha szerették, szerették.”
(Fenyvesi Orsolya)

Hatnak maszkírozom magam: egyes rokonok
csak így ismernek fel. Az utolsó boldog őszre
emlékezünk így, családiasan, történetekkel,
melyekből egyik sem velünk esett meg.
Kedvencem: medve a monociklin.
Bundás brummogó, bátor lény, a felettes,
élete árán is védelmezi a gyereket.
Szétveri a piások képét, aztán álomba
puszilja őket. Csörgő jár a tipegőknek,
a káromlót kicsukja a fagyba, a komoly
felsősöket ringatja roppant karjaiban.
Óvilági hangon szól, és sosem marad alul.
Medve a monociklin. Kerekezik a múltból kifelé.
Tovább lép: radikálisan, romlatlanul.

Ferencz Mónika

Lecserélt ágyak

Mióta elmesélted, hogy az ágyad,
amíg nem ismertél,
csak a magányodra emlékeztetett,
az jár a fejemben, milyen kár,
hogy nem láthattam az előző ágyadat,
a szobád eredeti elrendezését.
Így a múltadat már csak a te
nézőpontodból ismerhetem,
ahogy a jövődet sem saját szemszögemből fogom,
ha egyszer az életedből újra kiszakadok.

Olyan ez, mintha meglátnálak a villamoson,
és hosszan fürkésznék,
mielőtt végleg elvinném rólad a tekintetem,
bár tudom, onnantól nézhetek bármire,
sohasem lehet már pontosan ugyanolyan.

Kiegészítések egy kifestő- könyvhöz

Ferencz Mónika

Mahler második szimfóniája,
a szőlőlugas,
 az elalvás
 fecskékék,
 de mentazöld
az álom, amiben az egyre mélyülő hang azt mondja,
ha felnősz, bármi lehetsz,
 svédvörös
 az áramlat,
 olajsárga,
mint a mondatok, amelyek így kezdődnek,
 ha felnövök –
a folytatás
 higanyszürke,
a szél pedig,
 a zubogás,
a víz tetején lebegő pókfonál,
 a szájüregben érzett szúró fájdalom
 göröggék.

Lassan minden visszahúzódik a part felé,
egy ideig még hagyják úszni, megvárják, míg kifárad,
csak utána rántanak a zsinegen, amikor elhiszi,
előbbre vagy mélyebbre juthat,
mint ameddig a háló engedi –
idővel beletörődik, hogy minden, ami az ég felé tart
ködszürke,
 akár a hegyomlás
és csontfekete,
 mint az úr.

Juhász Tibor

Anyatörés

Mikor megszülettem, anyám tizenkilenc éves volt. Két évvel később jött világra a húgom, rá ugyanennyi időre pedig az öcsém. Bár szakmai gyakorlatát a salgótarjáni ruhagyárban töltötte, anyámnak nem volt hivatalos munkaviszonya a szakközépiskola elvégzése után. Ezért később különösen nehéz volt beilleszkednie egy új közösségbe. Az első munkanapjain sokat sírt, kimerült volt és türelmetlen, alig lehetett hozzászólni. Pedig sokat panaszkodott Tabániéknak, a szomszéd házaspárnak, hogy bezárva érzi magát, hogy nem akarja a négy fal között leélni az életét. Tabániék sokat jelentettek neki, új szint vittek a mindennapjaiba, hiszen ők a kinti világot képviselték. Anitát nagyra tartotta, mert dolgozó nő volt, divatosan öltözködött, és még a fia nevelésére is maradt energiája. Ferenc apámnak volt barátja, de jól kijöttek anyámmal is, péntekenként összeült a két család, a felnőttek kártyáztak, boroztak, és ha már elég jókedvűek voltak, akkor mi gyerekek is beszállhattunk a játékba. Minden héten megtartották ezeket az összejöveteleket, a forgatókönyv ugyanaz volt, de a történések miatt az utolsó estére emlékszem a legélesebben. Azt hiszem, anyámnak sokkal könnyebb lett volna a beilleszkedés, ha nem omlik össze az a zárt, de mégis biztonságot jelentő kis világ, amit a férje és a gyerekei köré épített.

A nappaliban körbeülték a dohányzóasztalt, elrendezték rajta a fekete nejlonterítőt, amit úgy egyengettek el, hogy annak szélei egészen a földig érjenek. A nejlontra azért volt szükség, mert mindig kiömlött egy kis bor, és anyám utálta takarítani az üvegasztalt. Ez a megoldás sokkal praktikusabb volt, a nejlont elég volt betenni a kádba, ráengedni a vizet, kicsit megsikálni az odaszáradt foltokat, majd kiteríteni a korlátra száradni.

A kártyajátékban nem a győzelem volt a lényeg. Számon tartották, hogy ki nyert, de ez csak formalitás volt, a beszélgetés miatt jártak össze. Apámék munkaügyekről társalogtak, Tabáni István határőrként dolgozott, és mindig volt egy-két vicces története ittas vezetőkről vagy a munkatársairól. Apám figyelmesen hallgatta, és mindig nevetett rajta, nemkülönben Anita is. Anita és a férje társasági emberek voltak, szerettek a figyelem középpontjában lenni. Gyakran egymás ellen beszéltek, és megpróbáltak nagyobbat mondani a másíknál. Anyámék jól szórakoztak ezen, de nemegyszer hallottam, ahogy a férje távollétében Anita arról panaszkodik, hogy István megrótt a viselkedése miatt, és hogy ez milyen felháborító, mert ő egy emancipált nő, aki ugyanúgy megérdemli, hogy figyeljenek rá.

Ezen az estén Anita a fodrászáról beszélt, aki nagy férfifaló hírében állott. Mindenki nevetett rajta, de apám röhögött a legjobban. Most ő osztott, rutinból csinálta, így még

arra is volt figyelme, hogy kommentálja a fodrásznő kalandjait. Azt mondta, hogy ő nem ítéli el az ilyesmit, a férfiak a legtöbb esetben a szex miatt csalják meg a feleségüket, ezen nem kell csodálkozni, mindenkinek vannak szükségletei, és attól, hogy egyedül van, a fodrászlánynak is joga van ahhoz, hogy könnyítsen magán.

Ami a házasságtörést illeti, anyám jóval tartózkodóbb volt. Miközben húzott egy lapot a pakliból, megkérdezte Anitától, hogy ezek a férfiak családosak-e. Még folytatta volna tovább, de apám a szavába vágott, magyarázni kezdte, hogy egyetlen hibás sosincs, és hogy kettőn áll a vásár, ha nem törődik az asszony a férfival, akkor az szoknyavadász lesz, persze a gyerek, az már egy kötelék, de nem látunk be minden családba, kívülről könnyű okosnak lenni.

István végig csöndben volt, csak mosolygott az orra alatt, mint aki tudja, hogy a többieknek milyen lapjai vannak. Anita nem takargatta a kártyákat, ezért mellette ülő férje tisztában volt azzal, hogy a felesége mit húzott a pakliból, és olyan figurákat rakott, melyek egyáltalán nem voltak kedvezőek a nő számára. De Anita bele volt merülve a beszélgetésbe, nem sejtett semmit. Hevesen gesztikulált, rázta a fejét, mert annyi rossz házasság van, az emberek megőrjítik egymást. Kezébe vette a poharát, és mintha valami fontos bejelentéshez szedte volna össze a bátorságát, egy hajtásra kiitta a tartalmát. Az ital összehúzta a torkát, rekedten folytatta, hogy mindenkinek be kell látnia, ha egy szék egyik lába ki van törve, akkor nem lehet rajta ülni, egy rossz házasság felőrli az embert, itt szünetet tartott, töltött magának, majd a munkahelyével példálózott, hogy ott is mik történnek, főleg az éjszakai műszakban.

Apám a kelletnél gyorsabban nyúlt az üveghez, feldöntötte, de még idejében utána kapott, alig ment ki pár csepp rozé. Még jó, hogy ez a nejlonterítő megvan, erre nem kell figyelni, mondta anyám, nevetett, majd megsimogatta apám karját, de túl lazán tartotta a kártyákat, és azok kihullottak a kezéből. Kétségbeesést tettetve felkiáltott, hogy senki se nézzen oda, nehogy meglássák, hogy ő áll nyeresre. Már jó kedve volt a bortól, elnagyolt mozdulatokkal kezdte felszedni a lapjait, de csak kettőt talált meg, a többi a terítő alá csúszott. Felemelte a nejlont, és benézett az asztal alá.

Anita és apám megrezdültek, látszott rajtuk, hogy zavarban vannak. Nem sokkal később Anita felállt, hogy nem érzi jól magát, fejébe szállt az alkohol, szeretne hazamenni. Anyám csak ült az asztalnál, és nézte a lapjait, de biztos vagyok benne, hogy még a színüket sem látta. Egy életre beleégett a szemébe a két egymást simogató lábfej képe.

Erről az estéről mindezekon kívül egyetlen emlékem van. A dohányzóasztal előtt álltam, szemben nyílt a fürdőszoba. A nyitva felejtett ajtón keresztül láttam, ahogy anyám ott van a csapnál, és önmagát nézi a tükörben. Karikás volt a szeme, látszott rajta, hogy fáradt. Közelebb hajolt, jobbra-balra fordította a fejét, mintha a ráncait vizsgálgatná. Megijesztett az a kifejezéstelen arc, visszarohantam a szobámba. A csörömpölést már az ágyamban hallottam.

Juhász Tibor

Fizetés után a Kék Acélban

b
billent
yúk

A fizetés utáni első vasárnap. A Kék Acél már délelőtt megtelik. A legtöbb vendég szombaton is dolgozik, általában végig a hétvégén, de néha ki szoktak venni egy szabadnapot, ha három hetet lehúzol egyszerre, megérdemelsz egyet. Az itteni munkalehetőségek nagy része alkalmi munka, de a városszéli gyártelepek bontásánál vagy az erdőn mindig elkél az erős kéz. Akik hivatalos munkaviszonnyal rendelkeznek, azok közmunkán vannak, vagy a nyűglődő kisvállalkozások foglalkoztatják őket. Egyesek külföldre ingáznak, építkezéseken segédkeznek, szinte csak pénzt költeni járnak haza. Szinte mindannyian családos férfiak, akiknek keresete csak a jobb hónapokban haladja meg a minimálbért, általában ősszel, amikor a vállalkozók mindent kihajtanak az alkalmazottakból, hogy ne maradjon annyi meló télire.

Tizenegykor már sokan vannak, de még nem ülnek le. A pultnál gyülekeznek, egyelőre csak kóvályognak a helyiségben. Az első sör mellé még nem isznak semmit. Ahogy eléjük rakja a pultos az Arany Fácánt, bőrkeményedéses ujjakkal rámarkolnak, a címkénél, ami fellazult a páratól. Lassan emelik szájukhoz az üveget, csücsörítenek, a nyál meggyűlik a pittyükön. Dacára a finom mozdulatoknak, mohón kortyolnak, a sör egy kis csíkban lefolyik a borostájukon, foltok keletkeznek az ingeik nyakán. Kimennek rágyújtani, megállnak az ajtó előtt, egyik lábukat behajlítják, talpukat a falhoz támasztják. Dohányt vesznek elő, tekerőpapírt, combjaik közé szorítják az üveget, rutinból csavarnak. Állnak és nézik a délelőtti forgalmat, pár percig a vegyesbolt előtt zajló folyamaton meláznak, az árubeszállító egy raklapnyi hipót számol, egy eladónő áll felette, bólint, mikor a férfi megmondja a darabszámot. Eltapossák a dekket, a figyelmesebbek a falon vagy a párkányon nyomják el a cigit, és a hamutartónak szolgáló műanyag poharakba nyomják, amelyek az ablakban lévő muskátlik mellé, a virágföldbe vannak szúrva.

„Hiába beszéljük meg az asszonnyal, hogy be fogjuk osztani a pénzt, nem elég. Pedig még hétvégén is dolgozok, az idejét sem tudom, mikor aludtam ki magam.

Szívesen csinálnám, ha lenne majd nyugdíjam, de feketén járok, csak a létfenntartásra futja...”

„Nézd meg a kezem, látod milyen kemény rajta a bőr. Huszonöt kilósak a zsákok, és jól meg kell csapkodni, hogy a szükséges mennyiség beférjen a konténerbe, mert a szerződéshez tartani kell magunkat. Ezekkel én nőt nem fogok, meglátja és elrohan, ezekkel ütni lehet, nem simogatni...”

A második sör mellé már vodkát kérnek, egy hajtásra megisszák. Finoman balra fordítják a fejüket, némelyiküket átrázza a hideg, de hamar megemberelik magukat, már meg is rendelték a következőt. Leülnek, tekintetükkel mintha fürge hangyákat követnének, többször végignéznek az asztalok összekarcolt lapjain. A harmadik felest nagyjából tizenkettőkor küldik le, ekkor már a harmadik sörüket markolják. Kezdenek felszabadulni, vicceket mesélnek, de a poénokból sértődések lesznek, mert annyira feszültek, hogy a játékos kötözködéseket is támadásnak veszik. Viszont a verekedéshez túl fáradtak, ezért a heves szóváltások beszélgetésekké csillapodnak. Egyre élénkebben társalognak az időjárásról, politikáról, családról, mindenféléről.

„Csinálják csak, emeljék a számlákat, az embernek már fürödni sincs kedve, olyan drága a víz. Ezek meg aranykádban áztatják magukat, már nézni sem bírom a pófájukat, mondtam is a múltkor a feleségemnek, kapcsold el, váltsál csatornát, mert szét fogom vágni a tévét...”

„Egyszerűen nem tud olvasni, hatodikos, de még mindig csak szótagol. Éjszakánként bepisil, reggel meg csodálkozik, ha kiabálok rá. Tizenkét éves. Ennyi idősen én már fát vágtam. Ha tudna olvasni legalább, kitaníttatnám, de így sajnálom rá a pénzt...”

Egy óra felé jár, kortyolgatják a sört, a negyediket vagy az ötödiket. Ilyenkor kezdik el meghívni egymást. Kis csoportok alakulnak, azokból, akik jobban elbeszélgettek. Megütögetik a partnerük vállát, mit kérsz, kérdezik nevetve, és mikor az ellenkezni kezd, csak legyintenek. A meghívás olyan gesztus, mint az ölelés vagy egy jó szó, nem lehet visszautasítani. Ha valaki mégis így döntene, akkor egy barátságot tenne kockára, hiszen kitárulkoztak egymás előtt, rájöttek, hogy ők valójában sorstársak. Ez a negyedik, ötödik, egyeseknek már a hatodik feles, nagy levegőt szívnak rá, fújtatnak egy kicsit, majd lekísérik a hatodik, hetedik Fácánnal. A pultnál maradnak, mintha megállapodtak volna abban, hogy a másik negyed órán belül kikéri az újabbat. Egy háromfős társaság az Istenhez hasonlítja a pénzt, és a Szerencsejáték Zrt.-t szidja. Folyamatosan járnak ki cigizni, belebokszolnak a falba, valakinek eszébe jut, hogy zenegép is van, megszólal a Piramis, a Karthago. Énekelnek még a sarkokban megbújó öregebbek is, nevetve figyelik a táncolókat. Közben újabb felesekét kérnek, megisszák hamar a következőt is, mintha csodát láttak volna, úgy rázkódnak össze.

„Már soha nem lesz a régi, pelenkázni kell, én csinálom, melő előtt kimosom a szarból, de mire hazaérek, megint ugyanolyan. Fogom a kezemben ezt a testet, amit éjszakai-kon keresztül simogattam, és undorodom tőle. Ő meg csak gügyög, mint egy csecsemő, mindennap szerelmeskedtünk, most meg pépet csinállok neki, mert még a száját sem tudja mozdítani, hiába beszélek hozzá, nem érti, azon kapom magam, hogy a párnát nézem, a fejére kellene nyomni, mindkettőnknek könnyebb lenne...”

„Kéthavonta járok haza, az asszonyt csak eltartom, a gyereket is, csak papíron vagyok én az apja, úgy tanult meg járni, hogy nem voltam itt, az első szavait sem hallottam. Mintha egy idegent ölelnék este, az asszony nem őszinte velem, az orgazmust is színleli, biztos, hogy van valakije...”

Tizenöt-tizenhat órára már sokan kidőlnék. A merészebbek elindulnak hazafelé, egy sovány férfi, aki az előbb még a főnökére panaszkodott, most a kocsmával szemközti buszmegállóban nyomja a póznát, mintha ki akarná dönteni. Egy kócos hajú, sportzakóti viselő alak maga alá hányt, a pultos szidni kezdi, rugdossa, próbál rendet tartani, ketten nevetve odamennek, a hóna alá nyúlnak és kiviszik a vécébe. Egy percen belül már újra a zenegép előtt állnak, dobálják be az aprót. Valaki a pulthoz megy, ránéz a csaposra, majd ijedten körbetekint, az ismerősét keresi. Szilva lesz, mondja, és feltartott mutatóujjával jelzi, hogy egy pillanat. Azzal odaszalad egy festékpöttyös munkaruhában lévő férfihez, aki a terem másik végében ül. De a társa már beszélni sem tud, csak ingatja a fejét, jobbra és balra, fel és le. A férfi figyeli a barátja reakcióit, majd, miután igenlő válasznak vette azt, hogy a másíknak a mellkasára borult a feje, kiabál egyet, és a győzelem jelét mutatja a pultosnak.

Az esti tévénézések mellett, és egy-két munka utáni koccintáson kívül a hónapban ez az egyetlen nap, amikor szórakoznak. Csak ekkor tudják elengedni magukat, ilyenkor van miből, most tudnak költeni. Ezt később már nem tehetik meg, másra kell a pénz. Ilyenkor kijön belőlük az egész hónapnyi feszültség, ezért ez a mértéktelen tombolás. Mikor hazamennek, érthető okokból ott is lekiabálják őket. A szerencséseknek sikerül kialudniuk a részegséget, ők másnap jobban tudnak teljesíteni. Akiknek gyengébb a szervezetük, egész nap csak lézengenek, lehajtott fejjel hallgatják, ahogy kritizálja őket a főnökük. De mindannyian a következő fizetést várják.

Jenei Gyula

Töredékek a városról

Jenei Gyula

valamikor ebben a városban éltem; azóta
megfogyatkoztak a galambok, s mintha
több lenne az ember. a téren megreked
a forróság, fent a felhőtlen ég fordított,
feneketlen tenger, a cukrászda teraszán
halacszkák tátognak; hideg üdítőkkal,
fagyaltkelyhekkkel felszolgálók
rohangálnak. hosszú percekig bámulom
a nyáresti nyüzsgést, míg egy szoknyaszél,
egy térdhajlat ismerősen villan – persze
nem ő az.

pedig csak harminc év! vagy annyi sem.
úgy tartják, hét év kell, hogy a sejtek
kicserélődjenek az emberben. s hányszor
hét egy városnak, hogy az már
fölismerhetetlen legyen?

nem a változékony, átmeszelt falak adják
az épületek patináját, hanem a kitaposott
kő: ahogy a semmi kis lépések milliói
hullámokat vájnak a nagyállomás lépcső-
fokaiba. hányszor érkeztem és mentem

PRAE067

el, hányszor vágytam ide, s innen el,
amíg végleg vendég lettem? persze
élnek itt még sokan, akihez közöm
volt: csoporttársak, tanárok, közértesek,
konyhás nénik, jegyszedők, szigorú
portásnők vagy csak utcáról ismerős
járókelők; és talán egy-két lány, akiknek
sejtjeiket átrendezték az évek, vonásaik
lágyabbak, engedékenyebbek lettek,
s akiknek szájszögletében vagy
a szemük alatt nem venném észre
a mélyülő ráncokat, mert
engedékenyebb lettem én is.

szoba-konyha-fürdőszoba, kicsike ablakok,
felvizesedő falak. a dohszagot talán
csak úgy odaképelem, mert hogy
letúrta-e a vakolatot a nyirkosság, már
nem tudom. a házzámra, a zöld
vaskapura még emlékszem, de az is
ellenőrizhetetlen; a kertes, régi házak
helyére soklakásos társasokat húztak,
semmi nincs, ami beazonosíthatná a szoba
helyét, ahol egyik éjszaka arra
ébredtem, hogy szeretkezik velem
a lány, akivel akkoriban éltem, és aki
utálta azt a környéket, főleg azután,
amikor egyszer bemondtuk a taxisnak,
hogy hová megyünk, s az visszakérdezett:
a cigányvárosba?

hatalmas gótikus templom a hatalmas
téren a hatalmas isten tiszteletére. a fala
fehér, de akkoriban mintha sárga vakolat
málladozott volna róla. télben, tavaszban

éveken át hallgattam harangszavát.
a gótikus szóról történelemórák, templomok
jutnak eszembe. meg az isten. és egy
lány, aki időnként pár napig a szeretőm
volt. először, amikor tizennyolc éves lett.
hosszú évek után másik város
kávézójában ülünk egykori tanárommal,
s egyszer csak szóba kerül ő is. gótikus
lányként emlegeti. meséli, szerelmes
volt belé, de a lány csak tanácsot kért
tőle uszodából jövet, félhosszú
haja még nedves, tanáromban így rögzültek
a részletek, szóval, baráti tanácsot akart
tőle a lány, mitévő legyen, mert egymásba
szerettek tanárom egyik kollégájával
– de hogy az hozzá képest már
öreg.

itt mentem a gesztenyesor alatt vizsgázni
éppen. fiatal volt a nyár, a lépteim meg
percről-percre súlyosabbak. kívülről láttam
magam: pupillapillanat: az idegek finom
játéka nehéz páncélba öltöztetett. a vért
súlyát ma is érzem a lábamban, a fémlemez
csörögve zörögnek fülemben. félek. mintha
ismeretlen dimenzióban vonulnék a párás,
zöld nyárban. egy utcai fürkéből talán
fölhívom a lányt, akivel nemrég együtt
szívtuk a fű és az eső illatát a kollégium
udvarán. néha páncél nő az emberre, de
belül a felhőkkel száll, mint a madarak:
csőreikben fehér fűszálak: épül a múlt
fészke: selymes, halott ragyogásban.

Murányi Zita

köldök

rég éreztem hogy ilyen hideg
hogy csontig hatol a tél
és a hóban ahova cinege
lépett se szakadt föl a törékeny páncél
csak az éggel volt tele a földtányér
csőrében a remény föllobbanása
nem kéredzkedett olajágra hiába nőtt két lába bár még
vártam hogy úgy lesz mint a bibliában
nem történt semmi sem a hideg csőr
megkoppant a fémsíneken
és olyan hangot adott ki ami eltört
vagy nem is az messzebb a hídpillérek
a vízre bukott valami hatalmas árnyék
talán a Szabadság-szobor és a Gellért-
hegynél látszott is és kicsivel hátrébb
egy felhő harapta le a lankás domb tetejét
így úszott el a város a Dunán apró jégtörmelék
néhány hete még rendes táblák zajlottak
és jó volt látni hogy tükrén egy-egy ház fölfelé
magasodva de most mintha eltalálta volna egy atombomba
vártam hogy a cinege rárepül a jégre
a legkisebb mozgó jégtömb lehetne téli fészke
ahol szakadatlan vár a napsütésre ez az izzó vérrög
Budapestből ragyog ki mint egy frissen elmetszett köldök.

még látszott...

a hold szája
megint túl korán riadtam fel
hogy visszafekszem ha kell
de nem tudok aludni hajnaltájban
fogakat kerestem ebben a vékony szájban
ami kettéharapná a sötétséget
a fénymorzsák alagutakat ástak
az éjbe én persze nem láttam hol nyílna
belőlük kijárat csak hogy a szép ezüst inda
újra megszakad az áramlásban
és hogy bordó szélével a hajnali égre
szaladhatott le a hold szájfénye
ránéztem az enyéme cserepes és törött
és a negyedkosárnyi holdban úgy feküdt az
éjszaka mint egy újszülött.

Németh Zoltán

K.

K. úr naponta többször végigsétál a parkon háta mögött összefont kezekkel, meghajolt felsőtestén előrebukó fejével bólintgatva, mintha minden szembejövő ismerős vagy jóbarát lenne, rokon, akit számon tart, szemével hizlal, egy jovialis öregúr bottal és ősz hajával, élére vasalt nadrággal, művészsállal, hóna alatt könyvvel, az aznapi friss sajtóval, szívja magába a nyíló tavaszi virág vagy éppen a friss hó illatát – nos, K. úr csak addig a pillanatig fess öregúr, jovialis entellektüel, ismeretlen jóbarát, míg meg nem lát egy pókot, bogarat, földigilisztát, legyet vagy futrinkát, ugyanis azt kutatja, minden mozdulatával, mert abban a pillanatban lehull a jókedély, a bájmaszk, tokkal-vonóval, eldobva könyv és előnyös görbebot, és már ott látjuk őt négykézláb a fűben, egy erőszakos ragadozó, ugrásra gyilkolásra kész leples vadállat, kapar és toporzékol, nyüszít és minden izom megfeszül, míg markába nem zárja a zsákmányt egészen, majd pedig azonmód, az örömmek csak pillanatnyi extázist engedve a halántéklebenyben, szinte ugyanabban a zsibbadásszerű pillanatban szájához emeli, és testmeleg nyersességében mohón elfogyaszt leleményes futrinkát és szárnyas sáskát, szende fátyolkát és barokk

ormányosbogarat, lábszárrostul-petefészkeüstül.
K. úr nadrágja kitérdesedve, sárosan,
épp porolja a szomszéd padon,
a bokrok alatt megtalált újságot olvassa,
a szél lapozta könyv margójára ír jegyzeteket.
Egy óvodás végignézte a fenti jelenetet,
de nem talált szavakat a nyers bogárevés
pszichopatológiájára, a rendőrség pedig:
nincs jogszabály, amellyel büntethető.

N.

N. varjújelmezben mászik fel a fára,
a komor csőr beleakad az ágakba,
ezt a csőrt majd hozzáfeni a kéreghez,
csillog, mint egy rossz bádog,
majd pedig lemászik a varjúk, verebek,
galambok közé a gyepre,
áhíttatosan nyitnak utat a madarak
a hatalmas testnek, térdre ereszkedve
csipeget, a saját maga ellensége,
hiszen a kutyák által összeszart
fűszálak közül kapkodja ki
mohón a magot, kommunikálni próbál
a varjúkolóniával, a galambokkal,
a verebekkel, de nincs nyelve hozzá,
csak a rekedt, semmitmondó káromlás,
amikor az őrszobára kísérik.

Nagy Hajnal Csilla

A 22-es paradicsom

Ádám és Éva egy fáradt
szemrándulással riad vissza az
öngyilkosságtól --
lassú kézmozdulattal földre helyezett
éles kő ebben a pillanatban a világ,
mert amíg nincs tét:
nincs feladás.
(És mihelyst van feladás:
nincs tét.)

A neved

Ő mindig a teljes neveden említett
mintha fiktív lennél
vagy valaki akit csak egy
tankönyvből ismerünk

és számára olyan is voltál
nagyon szerette volna hogy
olyan legyél legalábbis

imádkozni talán nem imádkozott
vagy ha igen egészen nem úgy
mint amit így neveznék

aztán ha megkérdezte hogy vagyok
téged a teljes neveden említett
a kérdésben hogy szoktunk-e még
beszélgetni

remélve és bizton állítva magának hogy
aki nem létezik azt
nem lehet becézni

vagy hogy akit megszűnünk becézni
az majd nem létezik többé.

A második réteg fontosságáról

Száradó falakról álmodom és
az emberekről akik szerint
a fehér nem szín - ilyesmiket mondok én is
miközben minden zeget és zugot
és a radiátor mögötti-alatti részeket
összepakmagolom a fehér festékkal.
Holnap délelőtt újra lekenjük.

Utána napokig Ennio Morricone filmzenéi
köröznek majd bennem
leginkább a vénákban és összecsucoló
végtagokban
mindegy is
csak az nem hogy a két nap között
amíg a szomszéd szoba falán a festék
a szomszéd ágyon pedig a hajad szárad
odabent mi történik:

Száradó ajkokról álmodom.

És a szobáról ahol sosem hagyjuk
megszáradni a falakat
pedig a vége felé már
nincs bennünk erő
fekszünk
60 százalékunk víz
a szoba közepén fekszünk
onnan locsoljuk a falakat

egy közös pohárral
50 százalékunk víz
nem nem nem nem nem
nem száradhat meg
40 százalékunk víz
ezúttal úgy csináltuk ahogy kell
sárga papírszalagokkal
mint akik értik egymást
de legalábbis tudják
30 százalékunk víz
száradó álmokról álmodom
és a parancsról amellyel
kilakoltatnak téged a sivatagunkból
20 százalékunk víz
már csak
kötő
szavak
mindig
új
lendület
a semmi
10 százalékunk víz
mély levegő.

Száradó vénákról álmodom.
Csurom vizesen ébredek.
Az ágy mellett lágytozás és egy pohár víz.
A szomszéd szobában Ennio Morricone szól.
Te pedig épp szárazra fested a falakat.

Király Kinga Júlia

Nebáncsvirág

(részlet az *Apa Szarajevóba ment* című készülő regényből)

A Trebević legtetetéről, amit a göcsörtös sikánok és sikátoroknak hitt hosszú garázsbeállók a felismerhetetlenségig átplastikáztak, mint egy vénséges csoroszlyát a rossz sebész, az egész várost be lehetett látni. Ki hitte volna, hogy nem a hegykaréjon megbúvó sznájpercek, akik majd' négy éven át lőtték a várost és aknásították el a hegyet, rendeltek új arcot ennek a környéknek, hanem a fellendülés. Mögöttem már a Republika Srpska, amit Džemal, Vedrana öccse olyan fájdalmasan grimaszolva és pattogva ejt ki, mint akit golyótalálat ért, előttem a felújított tévétoronny, idefelé haladva az Avaz Twist Tower, mellette légvonalban a Zetra és az olimpiai torony, amely a lángot tartotta valamikor, legvégül pedig a város origója, optikai központja, a nagy fehérség, vagyis hát a sugárban összeérő sírkövek. Fura, de mintha épp a sebtében elkotort tetemek, helyesebben a fölénk emelt márványkövek emlékeztettek volna az örök hóra, a békeidők tisztaságára, ami énnekem mégis csak a legnagyobb háború kezdete volt. Hisz én nyolcvannégy tavaszáig mindent és mindenkit elgyászoltam, az angyalokkal és apámmal együtt az anyámat meg az öcsémet is, akit olyan nagyon akartam, de anyám sose szült meg énnekem.

Hányszor, de hányszor eljátszottam a gondolattal, hogy a szokásosnál sokkalta elszántabban megbirkózom a hiányával, mintha csak dolgozni menne vagy pár napos tapasztalatcserére, önálló leszek és kemény, majd a régi szülézet parkjában kivárom, míg a bábák leadják a titkos jelet, és én bemászok az ablakon, futok egyenest a kórterembe, magamhoz ölelem mindkettőjüket, az öcsémet pedig, aki beleveszik anyám tajtékozó fodraiba, a karjaimba kapom és az égre emelem, ahogy az apáktól telik. Aztán ha felnőtt, reményeim szerint hamar utolérve engem, az iskolából hazajövet még elbabrálunk a tömbház előtt, a tujafa terméséből borsófőzeléket csinállok, zúzott téglával fűszerezem, és a poroló melletti tócsából – ami sose száradt fel, mert ha épp nem disznót vágta, mindig akadt valaki, aki bő vízzel suvickolta a szőnyegét –, teát főzök és szertartásosan eldiskurálunk mindarról, ami aznap esett velünk. Ha lett volna egy öcsém. Ha lett volna apám, aki helyettem kapja a karjába és tartja az ég felé. Írnom kell anyunak.

Egy ocelotmintás kempingszékben ültem az erkélyen, a balkonládákban, halványrózsaszíntől mélyvörösre, nebáncsvirágok tarkállottak szemmagasságban, s ha hunyorogtam, az egész várost pirosas derengés lengte be – Scorsese-vörösben úszott minden, baljóslatú árnyalatokban, mint élethen, éjszakai vágóképen a jelzőlámpa fénye egy kihalt útkeresztződésben, és az eső eleredtével piros cseppek csapódtak a szélvédőnek, akár a következő percben szétfröccsenő vér. Ha viszont kinyitottam a szemem, csak a nebáncsvirágok bibéit láttam, amelyek, mint valami

behemót csiklók, felajzva kellették magukat. Délután volt már, fűrtökben rajzottak a hegyen a méhek, olyik megmártózott a nebánCSVirágok kelyhében, majd hetykén tovazállt. Anyám mindig fűlpucolót használt a beporzáshoz, nem várta meg a méheket. Tőle tudom, hogy a pálcika puffosabb végít – mert a másíkról mindig lespórolták a vattát – biztos, ugyanakkor lehetfinom mozdulattal kell körbepörgetni a bibéken, azt a pistikék is, ahogy mifelénk hívták a virágot, nagyon szeretik. Pistikék és árvácskák; az apám és én. Ezeket ültettük minden évben joghurtos plasztik pohárból a balkonládába, mert anyám makacsul ragaszkodott hozzá, hogy magról nevelje a növényeit. A plasztik poharak korszakát megelőzően, amikor a tejgyár autója minden hajnalban végigcsörmpölt a szomszéd utcában, majd csikorogva lefékezett a közért előtt, és a raktárosok a Rădăuț fivérekre kurjongatva, lekapták a joghurtos borkánokkal teli ládákat, ócska kaspókban palántáztunk, a fűlpiszkáló helyett pedig vattába bugyolált gyufaszállal poroztuk be a virágokat. *Așa beau oameni-n birturi, de sâmbătă pâna miercuri*, óbégatták a raktárosok a sofőrrel egyetemben, vagyis hogy addig isznak a csehóban, mígnem szombatról szerdára virradnak, aztán hogy addig iszok én is az öreggel, mígnem eljő az új szombat reggel, valami óra-szerű múdal suta versszakait, ami a hét napjait számba véve megállapította, hogy szombattól szombatig minden jóra való, derék ember iszik. Sőt, nem is megy emberszámba, aki nem követi ezt a szokást, és nem cseréli cujkára a tudást, az utolsó strófák egyike szerint ugyanis, ha a csapszék csukva volna, vaj egy könyvet is kinyitna ez a két szőrös talpú surgyélán – ahogy a nagyanyám hívta a Rădăuț fivéreket –, nyomukban az összes kocsisal, raktárossal, az utcákat söprögető rabokkal, a benzinsorban búzáló derbederekkel, akik havonta egyszer az alsóvárosi katedrális mögötti kútnál, bongó kanisztereken és káposztáshordókon ücsörögve várták, hogy befusson végre a rozsdás üzemanyag szállító. S bár a legtöbben, az üresen maradt tankkal vagy a sült krumpliról felfogott fáradt olajjal, éppen csak hazagurultak, még hetekig árasztották magukból a benzinszagot. Benzinszag terjengett a szomszédokból és a tanárokból, anyám kollégáiból és a körzeti orvosból, ami a napokig elnyúló sorban ivódott beléjük, és ez a szag megülte magát az egész városban, elnyomta a légköneget, a petróleumos osztálytermek búzét és a metángáz szagát, ami a lakónegyed tövében álló szondából fűtyült elő heti egyszer legalább, és amit befogtak végül otromba tartályokba, majd a buszok tetejére szereltek, hogy anyám metánt büfögjön, amikor hazajön énhozzám.

Nyolc évesen, mikor apám elment tőlünk, anyám leheletéből egy csapásra kifakult a kávéillat, a metángáz szúrós szaga vette át a helyét, de ő úgy tett, mintha minden a régi lenne, és februártól koranyáig poroztunk a balkonon. Jóformán meg sem érkezett a tervezőintézetből, mindjárt feltette főni a tejet, és nekilátott a munkának. Összevont szemöldökkel, a lélegzetét visszatartva összpontosított, akkor merevedett pengébe a szája is. A pistikék, mintha apám majdani sírjára virágoztak volna, nyolcvannégyben különösen szépek voltak, még a Săteanca folyóirat riportere is feljött hozzánk, és máramarosi népviseletben egész délután anyámat fotóztatta a balkonládái előtt. Nem értettem, mire fel a nagy felhajtás, a riporter, akit Giginek hívtak, de engem folyton kijavított, hogy ópukámnak szólítsam, egész délután ott ült nálunk, ha pedig megcsörrent a telefon, nem

vehettem fel, mert hát a tánti, ez volt a nagyanyám, nem venné jó néven, mondta és megszívta az ezüstoffogát. Valamikor ilyentájt, májusban történt, anyám nyakas karajt süített velőrózsák helyett. Májusban, mikor apám születésnapját kellett volna ünnepelnünk. Az első születésnapján, amikor még szentül hittük, hogy életben van. Amikor még nem tudtuk, hogy hamarosan üres koporsóban fogjuk eltemetni, mert anyám szerint meghalt végérvényesen. Ő pedig ezt a Gigi ajnározta, aki folyton közel hajolt hozzá, belelihegett az arcába, és hol a vajszínű, virágos kendőjét igazgatta, hol meg letérdelt előtte, hogy befűzze a nyersgumiból készült bocskor szíjait.

Te meg miért vagy ilyen savanyú jóska, kérdezte anyám, miközben Gigi kamerája előtt pózolt, átölelve a pistikéket, még csücsöríteni is próbált nekik. Olykor végigsimított a fekete-piros katrincáján, ami rettentő rosszul állt neki. Az én anyám, aki a kombinát füstjében úgy tudott sziszegni, hogy az ember egy életre elátkozva érezte magát. Akinek a kávéillatától egy csapásra eltűntek a pókok, a metángáz szagától pedig életre keltek a pistikék. Állt a balkonládák előtt a máramarosi népviseletben, arcának pírja halványodni kezdett, a kendőből kilátszó fürtjei elderesedtek, és hiába erőltette a mosolyt, a pengeszája nem engedelmeskedett immár, minél szélesebbre húzta, annál szilánkosabb lett az arca, vékony repedések jelentek meg rajta, mint az ócska kaspókon, amelyek már palántázásra se voltak jók. Hozzá képest Gigi, a riporter igencsak elemében érezte magát. Hozott egy üveg máramarosi körtepálinkát is, háncsfonatú díszcsomagolásban, és egy óvatlan pillanatban magához rántott, majd a térdére ültetett, hogy közelebről is megmutassa, mekkora körte van az üveg alján, s hogy ezt a körtét ki is lehet ám csalni belőle, mert az üveg feneké lecsavarható. *Iacă*, mondta lihegve, ezen a lyukon ment be, és ezen is jön majd ki a körte. De én nem láttam, nem is hallottam mást, csak a neonfényben kivillanó ezüstoffogát, meg a szörcsögést, mikor a nyelvével a nyálát szivattyúzta, s mindennek tetejébe éreztem a kén-szagát. Néhány hónapja még az apám térdén ültem. Apámnak akkor már nem voltak fogai. Kedvesen, selypegve mondta, hogy ne sírjál, édes csibém, kicsi Gelsomina, mindig te leszel az angyalom. Akkor hát ez a Gigi maga az ördög, gondoltam, és megfordultam, hogy jobban szemügyre vegyem. Göndör, fekete haja volt, a halántékánál szarvakba tekeredtek a csigák. Anyám a nyakas karaj körül sürgölődött, még mindig nem öltözött át. Zsírban sütötte, olajunk nem volt, és eszelősen kavarta hozzá a puliszkát. Gigi térdéről épp a fazékba láttam, a buffogók kénsárga, sűrű buborékokat eregettek, mint a Yellowstone parkban a Halál-szurdok, amit a Teleenciklopédiában adtak egy héttel azelőtt, én meg azt hittem, hogy ott lakik a Flintstone család. Gigi közben egyik kezével a derekamat fogta, a másikkal a pálinkásüveget forgatta, amiben fel s alá úszott az óriáskörte, majd nekiütődött a palack falának és megállt. Közről, ahogy az üveg felnagyította, még félelmetesebbnek láttam, a szára tövében kibuggyant a húsa, sápadt kása volt, mint a hullaviasz.

Le akarok szállni, mondtam Giginek, erre ő még szorosabban tartotta a derekamat.

Le akarok szállni, néztem anyámra, aki a sistergő zsírtól és a rotyogó puliszkától nem hallotta meg.

Magamra maradtam, gondoltam akkor, és ficákolni kezdtem Gigi ölében, a kezét viszont nem mertem, vagy tán nem is akartam, lefejtteni magamról. A tenyere meleg volt, cserzett a bőre, átütött a trikómon az érdessége, amitől kilelt a hideg, de az apámnál – akinek majd’ mindig totojásba torkolt az érintése, majd elhalt, mint a Szabad Európában az esti hírek előtt lekevert slágerek –, mintha sokkalta biztosabban tartott volna, és ettől annyira nekibátorodtam, hogy teljes erőből hátrafejeltem.

Futu-ŋi gātu mortŋii mätii.

Ezt mondta, és ledobott a térdéről. Nekiestem a kredencnek, anyám megfordult a robajra, előbb rám nézett, aztán Gigire, akinek ömleni kezdett az orra vére, és lekapta a vajszínű, virágos kendőjét, amitől a széttöredezett arca egy pillanatra ismét összeállt:

– Mars be a szobádba, te, nyomorult! – sziszegte, majd hozzám vágta a kendőjét.

Nem volt mit tenni, kimentem a konyhából. A folyosón nem égett a villany, a kapcsolót, hiába csipeszkedtem, nem értem fel, úgyhogy a mutatóujjammal a lambéria illesztéseit kitapintva megindultam a szobám felé. Lassan, az illesztéseket követve araszoltam, összekuszálódott bennem minden, én még soha senkit nem fejeltem le. Ma már tudom, hogy ott volt ebben az apám iránti hűségem és hűtlenségem, ahogy az anyámtól való idegenkedésem is. Mire anyámék hálószobájához értem, ahol az ajtó csukva volt, elzsibbadt az ujjbegyem. Megálltam egy kis időre, és minden erőmmel azon voltam, hogy elnémítsam a konyhából kiszűrődő zajokat. Anyám Gigit csitítgatta, és folyatta a vizet. Ez a gyermek meg van veszve, Ottika, mondta neki Gigi. Nincs megveszve, felelte anyám. Betörte az orrom, baszki. Nem törte be, maradj vesztig, és akkor Gigi, a riporter sóhajtozni kezdett, istenem, hogy te milyen szép vagy, anyám pedig rásziszegett:

– Ne most!

Aztán hallgattak egy sort. A konyhából kiszűrődő csendben egy pillanatra mint-ha hallani véltem volna odaát a pókokat. Eszembe jutott anyám hálóingé, és az a sok-sok tajtékozó fodor. Ahogy apámmal napokig áztattuk szódabikarbonátos vízben, míg kiment belőle az óriási folt. Mire hazajött a tapasztalatszeréből, olyan vidáman, amilyennek addig sose láttam, meg is szárítottuk az aragáz fölött. Felváltva vigyáztuk, nehogy a lángok belesimpaszkodjanak. Gyúlékony anyag a selyem, mondta apám, a leheletfinom dolgok hamar elégnék, vigyázni kell velük. Aznap este, mire anyám megjött, már elvették a vizet. Lecsutakolta magát nedves törülközővel, belebújt a hálóingébe, arca izzott, mint a galagonya ősszel, és még sokáig hallottam, amint a hold fátylában meghempergi magát.

A konyhában susogás támadt, csak hogy ez másfajta susogás volt, mert a katrinca sprődebb a selyemnél. Még mindig a hálószoba előtt álltam, a csukott ajtó mögött sustorékoltak a pókok, a zuzmós lábaik helyett azonban, a küszöb alól, Gigi szőrös karjai tekergőztek felém. Anyám illata, ami elűzhette volna őket, már régesrég tovaillant, de még ha ott lett volna, akkor is egy idegen riporterre pazarolta, magára az ördögére. A konyhaasztal nekiverődött a falnak, megkoccantak a tányérok és a poharak. Gigi sóhajtozott, anyám csak sziszegett, hosszú, kivehetetlen szavakat. Még néhány koccanás,

aztán az asztal mintha messzibbről csapódott volna a falnak, hallottam, amint a tányérok is megindulnak, és eldőlnék a poharak, végül a sóhaj elkeverült a sziszegéssel, és csend lett megint.

Soha többé nem került szóba, hogy mi történt akkor este. Gigi köszönés nélkül ment el, néhány hónap múlva géppel írott levelet küldött, a boríték nyitva volt, de a nagyanyám zsebre vágta, mert aznap délután ő vigyázott rám. Hová mész, kérdeztem anyámtól, aki a szokásosnál hamarabb jött haza a munkából, én meg a hálószoa ajtókeretének dőlve gyönyörködtem benne, amint a combfix pántját beleakasztja a csipke bugyijába, majd felveszi a spenótzöld garbóját és a szürke-fekete kockás zsorzszt kosztümét. El kell mennem, de csak egy kis időre, mondta, estére itthon vagyok. Aztán mégis sírva búcsúzott el tőlem, és meg kellett ígérjem, hogy bátor kislány leszek. Egész délután a balkonon ültem, és vattába bugyoláltam a leégett gyufákat, hogy majd legyen mivel porozzunk. Alkonyatkor, mikor a pistikék kelyhei összezárultak, tényleg otthon volt. A nagyanyám, életében először és utoljára, húslevessel meg palacsintával várta, s miután ágyba parancsolta, tálcán vitte be neki a vacsorát. Utána eredtem, ez nem gyermeknek való, mondta, és becsukta az ajtót maga mögött. Sokáig benn volt nála, hallottam, hogy valamit sutyorognak, anyám olykor hosszan sziszegett. Teljesen máshogy, mint az apám eltűnése óta, ezúttal nem átok volt benne, hanem fájdalom. Utána még napokig hevert a hálósobában, behúzott drapériák mögött. Néha, mikor a nagyanyámba kapaszkodva kitámolygott a konyhába, a selyem alól kitüremkedett a bugyija. Addigra már a koszlott tetra dinamóját viselte, ami a farkcsontjától a köldökéig ki volt tömve – talán törülközővel.

A pistikék bibéjére, ahogy az alkonyat az újváros felől megérkezett a Trebevićre, rácsukódtak a szirmaik. Magamba roskadva ültem a kempingszékben, a balkonrácsok árnyéka sugárban vetődött a lábamra, ugyanabban a ritmusban, ahogy a szemközti dombok mögül kilövellő ellenárnyék sugározott szét a város felett. Hisz nem csak az apám volt, aki anyámat megnyomorította, vagyis hát nem egyes-egyedül. Ővele, hiába hogy ide-oda billeg az emlékezésben, hogy kéretlenül is betolakodik a nélküle való életembe, tán még beszélhetek arról, ami utána maradt. De ez a Gigi! Ki ez a Gigi? Ki ez a szörnyeteg, aki nem csak kedvét lelte anyámban, ráadásul a fülem hallatára, de úgy elporlott az emlékezetemben, mint a levele, amit a nagyanyám vélhetően elégetett. És hát a nagyanyám. Ő ki volt? Miféle torz érzés dolgozott benne, ami ekkora gyűlöletbe csapott az anyám iránt. Azok után, hogy ott volt és látta a gyötrelmeit, miért hívta, hogy merészelt selejtesnek hívni az ölet. Na és én? Hát nem ott zajlott minden, a gyermekeim kellős közepében? Hogy felejthettem el azt a nyomorult májusi délutánt? Miféle takonyból gyúrtak hát engem. Ez a kérdés már másodszor merült fel bennem, ezúttal nem is annyira magamat okoltam, inkább a körülményeket. A körülményeket, amelyek arra kényszerítik az emlékezést, hogy két rossz közül, ha azok időben egymáshoz közel esnek, törölje az egyiket. Akkor az emlékezés nem is én vagyok? És ha nem én, akkor

ki dönti el, hogy melyik történet marad? Hogy a hátralevő életemre melyiknek kell nagyobb hatással lennie. Hogy miért emezt őrzöm: apám eltűnését, a várakozást, a vélt halálát, majd a kielégíthetetlen hiányt? Miért nem anyám eltűnése volt nagyobb hatással énreám? Hisz abban az évben tűnt el ő is, azon a májusi délutánon. És akkor temette el magát, amikor elment a májkákhoz a hegyre, akik kikaparták. Talán mégis csak van valami kifürkészhetetlen az ember életében, amely, jóllehet mibennünk kap helyet, kívül esik a határainkon és hatalma van a gondolkodás felett? Amely a rosszat ennyire közel ütemezi egymáshoz, hogy aztán félúton, pontosabban az úttalanság homályában, amikor a másik, elfeledett emlékünket felismerjük, visszapenderítsen az út elejére, és megpróbáljuk újrakezdeni. Vagy tán mégis csak mireánk van bízva és ez a csupa kívül-belüliség éppen csak annyi szabadságot hagy nekünk, amennyi az úttalanság eléréséhez elég? És ez végső soron nem azt jelenti, hogy sosem lesz kiút? Hogy minden, egymáshoz közel eső történetből az marad meg, ami megint csak zátonyra vezet? És aztán feleszmélünk, egy pályaudvaron, egy kempingszékben, egy idegen ember ölelésében, teleszívjuk magunkat erővel és reménnyel, és kezdődik előlről az egész? Hogy tudnék kiszállni ebből a kerékből? Kiszállhatok-e egyáltalán.

Ismeretlen volt az érzés, ami a sorjázó kérdések közepette rám telepedett. Beleolvadtam az ocelotmintás kempingszékbe, az árnyékrácsok eltompultak, helyükbe, akárha az ocelot mintázatára, narancsbőr gyűrődött össze a combon. Hirtelen tört rám az öregezés. A térdemtől felfelé haladva sorra kaparintotta meg a testemet. Aszott lettem, gyűrött a bőröm, a mellemen, ahogy szétnyitottam a köntösöm, kikerics színű striák, majd egy kunkori szőrszál tört elő a szívem közepéből, aztán még egy, és még egy. Ott ágaskodtak a bimbóm pitvarában, egyre csak növekedtek, sokasodtak, nem akartam tudni, hogy vajon beborítják-e mindjárt az egész testemet. Mert mi van, ha igen. Erre gyorsan öszszebb húztam a köntöst, és egy pillanatra, vagy tán annyira se, meggyőződéssé erősödött bennem a félelem, hogy nagy valószínűséggel a korábbi kérdésemré érkezett válasz, én pedig épp most szállok ki az életemből és zabál fel valami külső-belső átalakulás. Hát nem épp ugyanígy kunkorodtak nagyanyám szőrei, mikor leállt a szíve? Csak nem halok meg egy szarajevói balkonon, gondoltam és beletúrtam a hajamba. Vagy tán mégis. Ez inkább alapvetés volt, mintsem valódi kérdés, látván, hogy néhány tincs a kezemben maradt. Visszahőköltem, s ijedtemben el is hajítottam volna őket, de az ágyékom táján elviselhetetlen, égő viszketést éreztem, így hajastúl magamnak estem és eszelősen vakarózni kezdtem odalenn. A fekete csigák közben kiegyenesedtek, s mintha valami kifeszítette volna őket, egyetlen, immár végképp élettelen tárggyá álltak össze, ami vakarózás közben úgy billegett az ölemben, akár egy hegedűvonó. Az útmenti pléhkrisztusát. A hangom fuldokolva, távolról hallatszott, ismerős volt, mégsem az enyém. Ismét szétnyitottam a köntöst, az ölemet véres szőr borította, alatta egy tályog lüktetett. Közben valaki bekapcsolhatta a tévét, amire, kacajok és nyerítések kíséretében egyre többen zsúfolódtak be a szobába. Vedrana időről időre átharsogott a társaságon, próbálta csitítani

őket, nem sok sikerrel. Talán az óriáslesiklást adták éppen, mintha Franko Jure nevét kurjongatták volna, igen, ez épp ő lesz, a jugó ezüstérmes, aztán hosszas üdvivalgásba és vészjósoló skandalásba torkollott a korábbi nekibuzdulás: Jobb vagy, Jurek, mint a burek! Ezt ismételték, a világerő nem hagyták volna abba, a szobában egyre többen lettek, kirúgták a ház oldalát, végül ott tolongtak a Baščaršiján, vagy a piac mosódott össze az előbbi helyszínnel, a nagy üdvmenetben ezt nem lehetett eldönteni. Kisvártatva elcsöndesedtek mégis, épp csak annyira, mint gázrobbanás előtt a sziszegő rózsák és az ablakrészen behúzó cűg. Zavart köhincselések és hosszú szisszenések karistolták szét a csendet, végül megszólalt egy fiú. Nézni is, rossz, mondta, ekkor még részvételt teli volt a hangja, majd egy nő is rákontrázott, hogy: Jaj, szegény! De mintha az a nyomorult, aki Jure után állt a starthoz, direkt a diadalmámorukra tört volna, fel-felhorkantak, káromkodtak, egészen ellenségessé vált a hangulat. Attól tartottam, mindjárt egymásnak esnek, de nem. Maradtál volna a barlangodban, kispofám... Megették ennek a tökét a skorpiók! Ilyesmiket óbégáltak, nők és férfiak, hol felváltva, hol unisonóban, a kacajok pedig, amelyek a szafosabb beszélőket kísérték, rátelepedtek a társalgásra, már ha társalgásnak lehet hívni ezt a hivalkodó méltatlankodást. Mi történik odabenn, ki van a pályán, akartam szólni, de a nyelvem feltapadt a szájpaddlásokra, mint a nagyanyámé szokott nagy történetek előtt. Aztán felállni próbáltam a kempingszékéből, de a lábamon, a hurkák tövében, mályvás, sűrű visszerek is kirajzolódtak, a vádlim meg annyira görcsölt, hogy szétnyíltak a lábujjaim. Szétvetett lábakkal ültem a széken, a köntös leomlott a vállamról, ölemből a vér elszivárgott és a tályog helyén, ami már nem lüktetett fájón, egy hatalmas hímtag ágaskodott. Reszkető kezekkel a köntös után nyúltam, az ujjaim azonban csak a levegőt matatták tétován. Segítség. Segítség. Hallottam ugyan a nyüszítésem, a hangom azonban a testemen belül rekedt, és sziszegve kúszott fel a torkomból az orromon át a fülembé. Be vagyok zárva, be vagyok zárva, mondtam volna, engedjete ki innen. De összeragadt a nyelöcsövem. Ekkorra a társaság már a térdét csapkodta, pezsgők pukkantak, poharak koccantak, aztán csend lett hirtelen, sistergő csend. Ismét szólni próbáltam, most már sokkalta dühödtebben: basszátok meg. És erre, mintha csak vezényszót hallattam volna, ami a testemet elhagyva az egész völgyben életre kelt, trombiták harsantak, fények gyúltak, egy egész stadionnyi lámpa hasított az arcomba, mint amikor apám telefonált annyi év után. A szoba, aminek végig háttal ültem, át is alakult hirtelen stadionná. Fehér páncélba öltözött lányok masíroztak le a lelátóról, aranytrombitájukból ütemes induló serkent, aztán színes melegítőikben sportolók özönlöttek el a jégpálya területét. Phil és Steve Mahre, az amerikai csodaikek vezették a sort, majd minden síelő számot ők nyertek meg, a többi csak töltelék, szólalt meg a nagyanyám, és én a töltelék közt apámat kerestem, ahogy annyi éven át minden egyes alkalommal, valahányszor felfalt a tömeg. Kisvártatva elő is kullogott a játékoskijárón, megismertem a göndör fürtjeiről, meg a lesütött tekintetéről, a csimasz képéről. Apu, apu, apu, lódtam volna, de a visszeres lábaim ezúttal sem engedelmeskedtek. Az induló most átcapott

Vangelis *Tűzszekerekjére*, és hosszas torokköszörülés után megszólalt valaki, tán egy sportriporter. Nézzék meg jól ezt az embert, mondta, emlékeznek rá, ugye? Ő volt az, akit az apja negyven napra egy barlangba űzött, kígyók és skorpiók közé... Ez hazugság, szintiszta hazugság! Hogy merészeli?... De persze ezúttal se tudtam kimondani... Egy barlangba űzte, hogy férfit faragjon belőle. Mi tagadás, az volt, férfimunka, az univerzum legnagyobb hópihéje lett... Ne mondja ezt! Nagyon kérem, ne csúfolja az apámat... És akkor jobban megnéztem, és már nem az apám araszolt a hömpölygő tömegben, hanem Jamil el Reedy, az egyiptomi síelő, aki valóban negyven napig meditált egy barlangban, hogy az elméjét legyőzve úrrá legyen a félelmein, mégis mindössze egyetlen dologban tört a csúcsra: a rajtlistán neki volt a leghosszabb neve... Inkább küldte volna vissza Egyiptomba, göcögött a riporter tovább, ha a piramisokon edzett volna, legalább kvalifikálja magát... S mintha még mindig az apámat láttam volna, mintha még mindig az apámat szidták volna, felpattantam a kempingszékből és betörtem a pályára. A jég ide-oda billegett alattam, de én oda se neki, beverekedtem magam a tömegbe. Közben valami furcsa érzés környékezett odalenn. Próbáltam nem venni tudomást róla, de kisvártatva mégis csak megálltam, és lenéztem. Koptatott, márványos répanadrágot viseltem, tárva-nyitva volt a sliccem, és a hát a farkam, a lüktető farkam, az zavart ennyire. Az én öreg, lehubolt férfitestem, ami a dühtől és az odáig vezető kiszolgáltatottságtól most harci készültségben állt. Megbaszlak, kiáltottam volna bele a forgatagba, csak hogy ekkorra már kiürült a stadion. Egy ideig tanácstalanul álltam, egyre elviselhetetlenebb lett a hajlandóságom, meg kellett élnem ezt az idegen erőt. Márpedig én ma meg fogok baszni valakit, mondtam elfúló férfihangon – most, hogy már nem volt publikum, ki tudtam mondani. Aztán megpillantottam magam odafenn, a dísztribünben, egyedül. A piros szarajevói sapkámban. Hát mégis megvan, nem vészett el, ettől egy csapásra eltűnt a gerjedelmem, és elindultam magam felé. Mire felértem, a sapka már lekerült a fejemről, a könnyeim a taknyommal elkeverülve megültek az ajkamon, és szipákolva kapkodtam levegő után. Jól van, jól van, ismételte a velem szemben álló énem vádlón, mintha sose akarná abbahagyni, a légszomjtól meg a csuklástól pedig még inkább nekikeseredett. Magamnak estem. Itt ülsz, ázott kis kurva, és sajnálok magad, mondtam neki. Jól van, jól van, még mindig ezt ismételte az a rohadt kis szemét és elfordította a fejét, hogy a dzsekijébe törölje a puffedt képét, belekenje a nyúlós fikát. Aztán visszafordult, és megint rázendített. Jól van, jól van. Hát énnekem még soha senkitől nem durrant el így az agyam. Jól van, kérdeztem vissza, jól van? S azzal nekiestem: – Most meghalsz.

Amikor felébredtem, hason fekve, behúzott farpofákkal, a szeméremcsontomat a derékajlnak feszítve, még mindig a párnámat fojtogatva lihegtem, hogy: Most meghalsz, te kurva. A nyálam még bugyborékkolt a szájam szögletében, az arcomon nyúlós takony. Kikászálódtam az ágyból, bementem a fürdőszobába, és sokáig csutakoltam magam. Hogy jutottam el idáig. Nem, nem a balkonról a szobába, a részletek már nem érdekelték, túl

hosszan gondoztam magamban az ördögörl szerzett tudást. Mint anyám a pistikéket. A mi megnyugvásunk ezért is nem tart egy napnál tovább.

Kiültem ismét a balkonra és lenéztem Szarajevóra. Mintha emberi alakot öltött volna, mintha én magam lettem volna. Van-e neme egy városnak, gondoltam a moleskine lapjait morzsolgatva, amit a Skadarska utcai elzásom óta nem vettem elő, talán meg is feledkeztem róla, és csak most, hogy Zahida néni minden ruhámat a mosógépbe parancsolta, bukkant fel újra a hátizsákom mélyéről. A völgyben ritmikus egymásutánban tornyok, minaretek, kiszögellések, fejfák, csupa-csupa ágaskodás, dőfés, égre bökés. Ha valami ennyire hangsúlyosan kepeszkedik bele a tájba, nem lehet, hogy épp önma-ga hiányára utal?

Kérsz még kávé, kiabált fel Vedrana az alsó szintről, én meg ugyanabban a hangnemben, könnyedén és fesztelenül visszakiabáltam, hogy kösz, nem, inkább aludnék még egy kicsit. Ez volt az a hang, amire annyira vártam. A hang, ami nem kerül erőfeszítésbe, nem keres magának tónust és taglejtést, nem vizslatja jó előre, hogy milyen hatással lesz majd a másokra, egyszerűen csak kigurgulázik az ember torkán, mint epegörccs után a hányás, keresetlenül és könnyedén.

Mizsur Dániel

Hazafelé

Az utcán halad előre, valamitől mindig
elfelé, de úgy hiszi, valamihez most
mégis közelebb lehet jutni. Az ősz kiült
már a közeli fák ágaira, sápadt levél
tapad a nyirkos beton felszínéhez, mintha
odaszögelték volna. A barna szag sem mozdítja,
csak az emlékeket csalja elő, ebből tudja,
hogyan nem először járhat itt. Aztán lassan
eszébe jut a hazafelé vezető út is, a sárga
zörgésből pedig kihallani már néhány
keresett szót; *miért nem emlékszem semmire*,
majd továbbkoptatja az évszakot, a reggeli köd
megül a felejtés árkaiban, hátha eszébe jut
egy térkép is, ami ezentúl mindig
otthon tartaná.

Valami most törik

Ezt is majd újra,
ezt is majd újra kell tanulni,
benézni bátran mély udvarokba,
megbízni rozsdás kerti tárgyakban,
ahogy ellenállnak,
ellenállnak holdfénynek, hívatlan
tekintetnek.

Mintha azóta állnának itt, mióta
elhagytam őket,
rám várnak, pedig nem itt élek.

Tovább. Egy faág beleroppan a sötétbe,
beletöröm a csöndbe,

felveri a gyanakvó utcát,
ahogy megbontja egyenesünk segédvonalát.

Jártam már itt.
Valaki most nyújtja felém a kezét,
valaki most mondja,
ezentúl nem kell félned,
ezentúl nem kell félnem
a hosszú utaktól, a véletlentől,
ahogy rámfeszül.

Valami most törik.

Biztonság

Csak a lassú nehézkedés néma szirénái
adnak róla hírt, hogy valamiről
állandóan megfeledkezem: mint aki
csak azért rugaszkodik el a földtől,
hogy egyre nagyobb ívben essen
ugyanoda vissza. De ebben a levegőtlen
biztonságban legalább tudni, hiába
váltja színeit a törékeny képzelet,
többet nem várhatok a mellkasomban
mélyülő szelídségtől, ahová évezredekkel
ezelőtt korhadó kérgű fák
verték gyökeret, hogy fenntartsák
fűszál-idegeim állandó remegését.
De miért is kellene több, mint a fonákján
vörösödő lomb, nyáréjszakából a vízszag,
hevített domboldal sárga fakóval?
Mint a lassú madárvonulás a látóhatár felől.
Ki eresztette el a süket
és vak vágyakat – semmiért
cserébe?

Dezső Katalin

Rácváros

Anyám, amikor babot ültet, azt sajnálja,
hogy nem vagyok megfejthető és lassan őszülök,
türelmetlenül a problémáimba nővök,
és a kezem se fogja senki,
akitől szép jelzőket és egész évben akciós csokit kaphatok.

A kabátodat magadra gomboltad,
és én megint kívül maradtam,
de lehet, hogy a centrál zártsága bennünk nem lelkiállapot.

A friss kifli szombat reggele és a meleg kávé,
amikor a hideget eszem vasárnap,
a diszharmónia koordinátáit tartom így a számon.

Tudom, hogy rosszul élek, de lusta vagyok máshogy,
mert az elrontott szemöldökök ígését sem
hirdethetem olyan helyett,
aki a Paradicsomba akart menni,
mielőtt kitalálta magának az isten szót,
hogy saját hivatkozásrendszerét alapozza meg velem,
de helyette maradt, elszívta az utolsó előtti cigarettáját,
leült és megvárta, amíg kiürül a váróterem,
és elmegy az utolsó vonat, ami nem oda viszi,
ahol lakik, hanem oda, ahova menni akar.

Fellinger Károly

Hídavatás

Éjjel anyám sírására ébredtem.
Időbe telt, mire elmesélte,
apám látogatta meg, abban a
pulóverben, amit tegnap kivasalt
neki, apám csak mosolygott, de egy
árva kukkot sem mondott.
Biztosan azon töprengett,
ki gyújthatta fel a szobában
a lámpát, mert ő ilyet nem
csinálna, hogy megijessze vele
az anyámat, aki erre akkorát
tüszentett, hogy apám leoltotta
a villanyt, ezzel a kísérteties mozdulattal
kisétált a falakkal körülvelt életünkből,
átlépve a kíváncsi időn,
anyám meg úgy értelmezte,
mivel ő beteg, s már két teljes
napja nem tudott kimenni a sírjához,
hát apám jött el hozzá látogatóba.

Borsómintás fal

János a végtelen hosszú
másodpercmutatónak levágja a hegyét,
pont egy emberöltőnyit,
mi fán terem az élet, adja fel
magának a költői kérdést,
a kiszáradt almafákat
gyóntatva,
melyeket még az apja ültetett.

Géczi János

Mestermunka

Nem az, aki a fiútól kap másik nevet,
amely révén testvére a sziklának.
Nem is az, akit a melléknév
kezénél fogva húz
s buzgón különít a tömegtől el.
Nem a bélpoklos.
Egyszerű ács, kinek a háza udvarán műhely van,
forgácscsal, vaskapcsokkal, hántolóval, vonó késsel,
s többnyire egyedül végzi el
a számára jutó feladatot.
E világból való, több nem jár neki.
Mártír sosem válik belőle, se gazember,
még ha hol az ég, hol a pokol,
hol a két helyszín együttese kísérti is meg.
Ami biztos, annyi, hogy ő is Simon.
Egy a Simonok közül.

Van egy mindenség, amely az ABC-be foglalt.
Van az, amelynek a húsa nem a betűkből áll.

Heteken át dolgozik,
mígnem elkészül a művel. Hol heves,
hol kimeríti a tűző fény, s nem látja
a fát, amelyet ácsol. A népe tagja,
ki úgy képviseli a többséget,
hogy semmit sem tud a szerepéről,
sem a feladatáról.
Pedig bekerül a szent könyvbe,
holott reggelenként nehezen ébred,
káromkodik s nem bírja a gyomra a tejet,
így gondja sincs a kóser étkezéssel.
Amikor dolgozik, akkor a centrumba áll.
Nemrég készült el a kereszttel,
amely attól válik mestermunkává,
hogy a háton vonszolják
végig a via Dolorosán,
s arra latorként istent feszítenek fel.

A PRAE.HU könyvei

Udvartatlan szerelm – A középkori udvartatlan szerelm antológiája, PRAE.HU, 2006
A modern brazil elbeszélés – ANTOLOGIA do moderno conto brasileiro, PRAE.HU, 2007
Európai nyelvművelés (szerk.: Balázs Géza és Dede Éva), PRAE.HU – Inter, 2008
Európai helyesírási (szerk.: Balázs Géza és Dede Éva), PRAE.HU – Inter, 2009
A magyar reneszánsz stylus (szerk.: Balázs Géza), Inter – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU, 2009
Bizarr játékok. Fiatal irodalomtörténészek fiatal írókról-költőkről, JAK – PRAE.HU, 2010
A pillangók nyelve. 20. századi galego próza (antológia), PRAE.HU 2010
Add ide a drámad! – *Hat fi atal szerző drámai*, JAK – PRAE.HU 2011
Friss dió – A Műhely Kör antológiája (JAK – PRAE.HU) 2011
Add ide a drámad! AID 2., JAK – PRAE.HU, 2013
Ábra János: *Glaukóma*, JAK – PRAE.HU, 2012
Th. Arbau: *Orchestrógraphia* (ford.: Jeney Zoltán), ARBEAU Art Kft. – PRAE.HU, 2009
Árvai Ferenc Ödön: *Mint vitorlás a tavon*, PRAE.HU, 2008
Jorgosz Baia – Demeter Ádám: *Angyali üdövizlet*, PRAE.HU, 2007
Bajtai András: *Bétiember*, JAK – PRAE.HU, 2009
Balázs Géza – Takács Szilvia: *Bevezetés az antropológiai nyelvészetbe*, Pauz-Westermann – PRAE.HU – Inter, 2009
Balázs Géza: *Sms-nyelv és -folklor*, Inter – PRAE.HU, 2011
Barok Eszter – Illés Emese: *Csak a madarak*, PRAE.HU, 2008
Bencsik Orsolya: *Akció van!*, forum – JAK – PRAE.HU, 2012
Benda Balázs: *Kalandos történet*, Podmaniczky Művészeti Alapítvány – PRAE.HU, 2011
Benyovszky Anita: *Péterke ballani fog*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2012
Bicskei Gabriella: *Puha kert*, JAK – Forum – PRAE.HU, 2013
Aaron Blumm: *Biciklizéseink Török Zoltival*, JAK – Symposium – PRAE.HU, 2011
Alexis Bramhook: *Harc Atlantiszéren*, PRAE.HU, 2008
Cristovam Buarque: *Földalatti istenek*, PRAE.HU – Palimpszeszt, 2008
Csobánka Zsuzsa: *Belém az újját*, JAK – PRAE.HU, 2011
Deres Kornélia: *Szörp*, JAK – PRAE.HU, 2011
Luis de Camões 77 szonettje, PRAE.HU – Íbisz, 2007
F. Caroso: *Nobilis di dame* (ford.: Havasi Attila), ARBEAU Art Kft. – PRAE.HU, 2009
Deák Botond: *Egyszeri tél*, JAK – PRAE.HU, 2010
Deák Botond: *Zajló*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2012
Evellei Kata: *Alombunker*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2013
Farkas Arnold Levente: *A másik Júdás*, JAK – PRAE.HU, 2013
Farkas Tibor: *Pártmobil*, PRAE.HU – JAK, 2008

Eddigi számaink

1999. 1-2. sci-fi
2000. 1-2. (poszt)apokalipszis
2000. 3-4. Peter Greenaway
2001. 1-2. cyberpunk
2001. 3-4. számítógép
2002. 1-2. média
2003. 1. fantasy
2003. 2. varázslat
2003. 3. édes anyanyelvünk Weöres Sándor
2003. 4. pszichoaktív nyelvszerek
2004. 1. horror
2004. 2. Bret Easton Ellis
2004. 3. devla
2004. 4. Amerika
2005. 1. magyar sci-fi
2005. 2. tetszettek volna forradalmat csinálni
2005. 3. pop history
2005. 4. obszcen középkor
2006. 1. Hajas Tibor
2006. 2. GameZone
2006. 3. Pop-szöveg
2006. 4. Bada Dada
2007. 1. Hífel-e ifent?
2007. 2. biológiai sci-fi
2007. 3. őszi zavarások 2006
2007. 4. Vámpírizmus
2008. 1. Kocsmák
2008. 2. Mémek
2008. 3. Kortárs magyar költészet
2008. 4. Szentkuthy
2009. 1. Patrioska
2009. 2. Generation X
2009. 3. Japán
2009. 4. Japán médiumok
2010. 1. Pynchon
2010. 2. Kosztolányi
2010. 3. Észtország
2010. 4. e
2011. 1. Dark Fantasy

Prae irodalmi folyóirat – Megjelenik évente négyszer

<http://www.prae.hu>

Főszerkesztő: L. Varga Péter (kultikus@gmail.com)

Szerkesztők: H. Nagy Péter tudományos szerkesztő (h.nagy@gmail.com)

Mezei Gábor tudományos szerkesztő (gmezei@gmail.com)

Lapis József, próza (lapisjosef@gmail.com)

Adorjáni Panna szerkesztő

Szerkesztőbizottság: Balogh Endre, Pál Dániel Levente

Korábbi szerkesztőink: Barta András, Máté Adél, Pollágh Péter,

Ruttkay Veron (vers és próza); Sopotnik Zoltán (próza); Vaskó Péter

(középkor-reneszánsz-kora újkor); Kó Boldizsár (kép); Köves Gergely,

Vései Márton, Molnár Zsolt (borító); Fodor János (web)

A Guimaraes Rosa-blokk szerkesztője Pál Ferenc.

Fenyvesi Orsolya: *Tükrök állatai*, JAK – PRAE.HU, 2013

Fodor Péter – L. Varga Péter: *Az eltűnés könyve – Bret Easton Ellis*, PRAE.HU, 2012

Gál Ferenc: *Ódák és más tagadások*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2012

Gál Ferenc: *Az élet sűrűjében*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2015

Ayhan Gökhan: *Fotelapa*, JAK – PRAE.HU, 2010

Görömbölyi Dávid: *Diplomata-ütlevelemmel a hátizsákban*, PRAE.HU, 2015

Gyáni Levente: *N. A. O. – Népszerű ajánlatok az övöbélről*, JAK – PRAE.HU, 2013

Hartay Csaba: *A jövő régészei*, PRAE.HU, 2012

Hegyi Balázs: *Kitakar a pillanat*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2012

k. kabai lóránt: *klór*, JAK – PRAE.HU, 2010

Kele Fodor Ákos: *Textoltria*, JAK – PRAE.HU, 2010

Keresztesi József: *A Kardsondi út*, JAK – PRAE.HU, 2009

Lázár Bence András: *Kezdődjön ezzel*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2015

Lázár Bence András: *Rendszeres bonctan*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2011

Lesi Zoltán: *Merül*, JAK – PRAE.HU, 2014

L. Varga Péter: *A metamorfózis retorikái*, JAK – PRAE.HU, 2009

Mán-Várhegyi Réka: *Boldogtalanság az Auróra-telepen*, JAK – PRAE.HU, 2014

Marno János: *A semmi esélye*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2010

Milián Orsolya: *Átlépések*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2012

Milián Orsolya: *Képes beszéd*, JAK – PRAE.HU, 2009

Ariane Mnouchkine: *A jelen művészete*, Krétakör – PRAE.HU, 2010

Mohai V. Lajos: *A múlt kolóriája*, PRAE.HU, 2011

Mohai V. Lajos: *Az emlékezés melankóliája*, PRAE.HU, 2009

Mohai V. Lajos: *Centrum és periféria*, PRAE.HU, 2008

Mohai V. Lajos: *Egy szín tónusai*, PRAE.HU, 2009

Mohai V. Lajos: *Kilazult kö*, PRAE.HU, 2007

Nagy Márta Júlia: *Ophelia a kádban*, JAK – PRAE.HU, 2014

Nagypál István: *A fiúkról*, JAK – PRAE.HU, 2012

Nemes Z. Mária: *Bauxit*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2010

Németh György: *A József Attila Kör története*, JAK – PRAE.HU, 2013

Emma Ovary: *Hatszszor gyorsabban öl*, PRAE.HU – Palimpszeszt, 2008

P. Horváth Tamás: *Tündérváros*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2014

Pál Dániel Levente: *Ügyvezető költő a 21. században*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2010

Pál Sándor Attila: *Pontozó*, JAK – PRAE.HU, 2013

Fernando Pessoa/Álvaro de Campos: *Versék*, PRAE.HU – Íbisz 2007

Petrencze Sándor: *Fagyott pacsvirta*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2013

Pollágh Péter: *A Cigaretta*, Palimpszeszt – PRAE.HU 2010

Pollágh Péter: *Vörösróka*, Palimpszeszt – PRAE.HU 2009

Sirokai Máttyás: *Pohárutca*, PRAE.HU – JAK, 2008

Szabó Marcell: *A szórítás alakja*, JAK – PRAE.HU, 2011

Szávai Attila: *Hetedik emelet*, JAK – PRAE.HU, 2013

Szil Ágnes: *Tangram*, JAK – PRAE.HU, 2013

Tóth Kinga: *Zsúr*, Palimpszeszt – PRAE.HU, 2013

Váradai Nagy Pál: *Urbia*, Korunk – JAK – PRAE.HU, 2012

2011. 2. Budapest

2011. 3. Párhuzamos univerzumok

2011. 4. Hálózatok

2012. 1. Adaptációk

2012. 2. Könyvtrailer

2012. 3. Vagány históriák

2012. 4. Gaiman

2013. 1. Vagány históriák 2. – Költők szeretteikkel

2013. 2. Hans Ulrich Gumbrecht

2013. 3. Hans Ulrich Gumbrecht 2.

2013. 4. (cim nélkül)

2014. 1. JAK-tábor Sziligetén

2014. 2. Fénypecézás

2014. 3. Popkult

2014. 4. Friedrich Kittler

2015. 1. Gaga

2016. 1. Kartográfia

2016. 2. Giger

2016. 3. Zaj

A szerkesztőség levélcíme:

2092 Budakeszi, Rákóczi u. 103.

Telefon: (20) 310 25 40

Hirdetésfelvétel: 31 562 31 vagy (20) 310 25 40

Kiadja a Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Felelős kiadó: a kuratórium elnöke

Levélcím: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/c

Layout és nyomdai előkészítés: Székelyhidi Zsolt (szekelyhidizso@gmail.com)

Borítótér: Bihari Eszter

Nyomdai munkálato: Konturs Nyomdaipari Kft.

Web: PRAE.HU Kft.

ISSN 1585-5112

A beküldött kéziratokat nem őrzük meg és nem küldjük vissza.

A megjelenést a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

nka

Nemzeti Kulturális Alap